

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ

ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਕਾ

(ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਪਾਲਕਾਂ ਲਈ ਪੋਸ਼ਣ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ)

ਦੁਧਾਰੂ ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਨਸਲ

ਸਾਨ

ਗਿਰ

ਮੂਲ ਜਗ੍ਹਾ : ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ, ਰਾਜਕੋਟ, ਭਾਵਨਗਰ ਅਤੇ ਅਮਰੇਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਗੁਜਰਾਤ।

ਗਾਂ

ਹਰਿਆਣਾ

ਮੂਲ: ਰੋਹਤਕ, ਹਿਸਾਰ, ਸੋਨੀਪਤ, ਗੁੜਗਾਉਂ, ਜੀਂਦ ਅਤੇ ਝੱਜਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਹਰਿਆਣਾ।

ਸਾਹੀਵਾਲ

ਮੂਲ: ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ

ਰਾਠੀ

ਮੂਲ: ਬੀਕਾਨੇਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ

ਲਾਲ ਸਿੰਧੀ

ਮੂਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸਿੰਧ ਸੂਬਾ। ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਥਾਰਪਾਰਕਰ

ਮੂਲ: ਜੈਸਲਮੇਰ, ਬਾੜਮੇਰ ਅਤੇ ਜੋਧਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ।

ਕਾਂਕਰੇਜ

ਮੂਲ: ਕੱਛ, ਮਹਿਸਾਣਾ ਅਤੇ ਬਨਾਸਕਾਂਠਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਗੁਜਰਾਤ।

ਮੁਖਬੰਧ

ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 1554 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 1997 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਉਦਯੋਗ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਲਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਧੰਦਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾ ਕੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕੀਮਤ ਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 2020 ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੇਅਰੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਲਈ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਨਾਲਨਾਲ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਿਮਾਰੀ ਰਹਿਤ ਉੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਬਨਾਵਟੀ ਗਰਭਦਾਨ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਵਿੱਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਰਾਹੀਂ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਜਾਂ ਲਾਗਤ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਫੀਡ ਸਰੋਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬਚਾ ਜੋ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਅਰੀ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬਚੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਪੋਸ਼ਣ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬਚਾ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੀਨੇਸ਼ ਸ਼ਾਹ

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਵਿਸ਼ਾ	ਵੇਰਵਾ	ਪੰਨਾ ਨੰ:
	ਭਾਗ-1 ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ		1
1	ਅਨੁਭਾਗ- 1	ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਆਮ ਟੈਸਟ	2
2	ਅਨੁਭਾਗ- 2	ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਭਰਤੀ	5
3	ਅਨੁਭਾਗ- 3	ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ	9
4	ਅਨੁਭਾਗ- 4	ਟੀਕਾਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮਯੋਗ	12
5	ਅਨੁਭਾਗ- 5	ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿਮਾਰੀਆਂ	21
6	ਅਨੁਭਾਗ- 6	ਚਿੱਚੜ, ਮੱਖੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਡ	26
7	ਅਨੁਭਾਗ- 8	ਚਿੱਚੜ, ਮੱਖੀ ਅਤੇ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ	29
8	ਅਨੁਭਾਗ- 9	ਪ੍ਰਜਨਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ	32
9	ਅਨੁਭਾਗ- 10	ਗਲਤ ਖੁਰਾਕ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ	37
10	ਅਨੁਭਾਗ- 11	ਬਨੈਲਾ ਅਤੇ ਨਿੱਪਲ ਰੋਗ	41
11	ਅਨੁਭਾਗ- 12	ਸਧਾਰਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹਾਲਾਤ	48
12	ਅਨੁਭਾਗ- 13	ਆਮ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰੋਗ	51
13	ਅਨੁਭਾਗ- 14	ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ	54
14	ਅਨੁਭਾਗ- 15	ਛੋਟੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਉਪਚਾਰ	62
	ਭਾਗ - 2 ਪਸ਼ੂ ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ		70
1	ਅਨੁਭਾਗ- 1	ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ	71
2	ਅਨੁਭਾਗ- 2	ਚਾਰੇ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ	82
3	ਅਨੁਭਾਗ- 3	ਪਸ਼ੂ ਘਰ	100
	ਭਾਗ - 3 ਬਿਹਤਰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ		106
1	ਅਨੁਭਾਗ- 1	ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਛਾਣ	107
2	ਅਨੁਭਾਗ- 2	ਇਨਾਫ (INAPH) ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਿਹਤ	108
3	ਅਨੁਭਾਗ- 3	ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਇਨਾਫ (INAPH) ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ	109
4	ਅਨੁਭਾਗ- 4	ਇਨਾਫ (INAPH) ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੋਸ਼ਣ	110
	ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ		111

ਭਾਗ - 1

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਿਮਾਰ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਇਸ ਕਿਤਾਬਚੇ ਦਾ ਭਾਗ-1 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਦਾਂ (14) ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਵਿਸ਼ਾ	ਵੇਰਵਾ
ਅਨੁਭਾਗ- 1	ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਆਮ ਟੈਸਟ
ਅਨੁਭਾਗ- 2	ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਭਰਤੀ
ਅਨੁਭਾਗ- 3	ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਢੇ/ਵੱਢੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ
ਅਨੁਭਾਗ- 4	ਟੀਕਾਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮਯੋਗ
ਅਨੁਭਾਗ- 5	ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿਮਾਰੀਆਂ
ਅਨੁਭਾਗ- 6	ਚਿੱਚੜ, ਮੱਖੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਡ
ਅਨੁਭਾਗ- 8	ਚਿੱਚੜ, ਮੱਖੀ ਅਤੇ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ
ਅਨੁਭਾਗ- 9	ਪ੍ਰਜਨਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ
ਅਨੁਭਾਗ- 10	ਗਲਤ ਖੁਰਾਕ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ
ਅਨੁਭਾਗ- 11	ਥਨੈਲਾ ਅਤੇ ਨਿੱਪਲ ਰੋਗ
ਅਨੁਭਾਗ- 12	ਸਧਾਰਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹਾਲਾਤ
ਅਨੁਭਾਗ- 13	ਆਮ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰੋਗ
ਅਨੁਭਾਗ- 14	ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ
ਅਨੁਭਾਗ- 15	ਛੋਟੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਉਪਚਾਰ

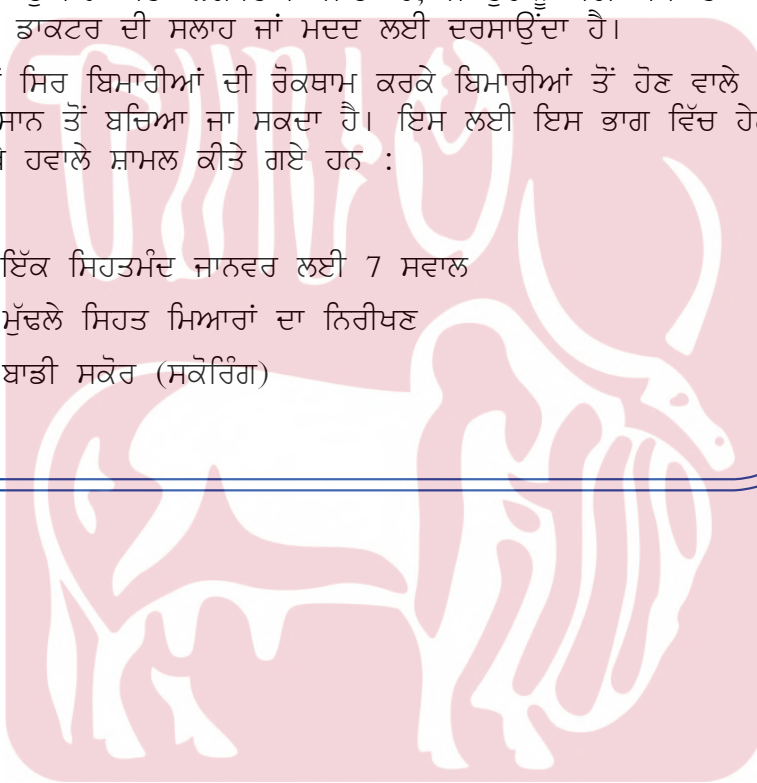
ਅਨੁਭਾਗ - 1

ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਆਮ ਟੈਸਟ

ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪਤਾ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਆਮ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜਾਂ ਮਦਦ ਲਈ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਕੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਵਾਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ :

1. ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰ ਲਈ 7 ਸਵਾਲ
2. ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਹਤ ਮਿਆਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ
3. ਬਾਡੀ ਸਕੋਰ (ਸਕੋਰਿੰਗ)

1. ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰ ਲਈ 7 ਸਵਾਲ

1. ਵਿਵਹਾਰ - ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਅਜੀਬ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
2. ਰਵੱਈਆ - ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਸਿਰ, ਸਰੀਰ, ਪੂਛ ਅਤੇ ਕੰਨ ਆਮ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ
3. ਸਥਿਤੀ - ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਬਹੁਤ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮੋਟਾ ਨਹੀਂ
4. ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਂਦਾ, ਪੀਂਦਾ ਅਤੇ ਚਬਾਉਂਦਾ ਹੈ
5. ਕੀ ਜਾਨਵਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲ ਮੂਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ
6. ਜੇਕਰ ਗਾਂ ਦੁਧਾਊ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਚਾਨਕ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
7. ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਸਾਧਾਰਨ ਲੱਛਣ

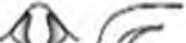

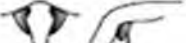

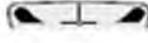

ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਿਖਣ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

2. ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਹਤ ਮਿਆਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ

- ਸਾਹ ਦੀ ਦਰ: (ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਸਾਹ ਛੱਡਣਾ) ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਜਾਨਵਰ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ 10-30 ਵਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ 30-50 ਵਾਰ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜੁਗਾਲੀ : ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ 40 ਵਾਰ ਅਤੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 7-10 ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ।
- ਰੂਮੇਨ ਦੀ ਗਤੀ: ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ 2-3 ਵਾਰ। ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਖੱਬੀ ਪਸਲੀ ਅਤੇ ਕਮਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਦਿੱਖ: ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਚਮੜੀ ਨਰਮ, ਚਮਕਦਾਰ ਅਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਖੁਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਮਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇਕਸਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ।
- ਬੁਖਾਰ: ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ ਸਾਹ ਲੈਣਾ, ਕੰਬਣੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੰਨ, ਸਿੰਗ ਅਤੇ ਲੱਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਠੰਡੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਰੀਰ ਗਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

3. ਬਾਡੀ ਸਕੋਰ (ਸਕੋਰਿੰਗ)

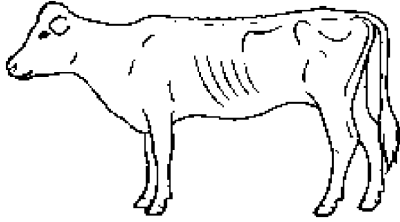
ਮੁਲਾਕਣ	ਪਿੱਠ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਹੱਡੀ	ਹੁੱਕ ਬੋਨ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ (ਤਿਰਸਾ ਕੱਟ)	ਹੁੱਕ ਬੋਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਲਾਈਨ ਦਾ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ	ਪੂਛ, ਸਿਰ/ਪਿਨ ਬੋਨ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ (ਪਿਛਲਾ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਲਾ)	ਵਿਆਖਿਆ
ਅੰਕ-1 ਤੀਬਰ ਜਾਂ ਘੱਟ ਪਤਲਾਪਨ					ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚੰਗੀ ਪੁਜਨਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋਣਗੇ।
ਅੰਕ-2 ਸਾਫ਼ ਬਣਤਰ					ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਜਨਨ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਹੈ।
ਅੰਕ-3 ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਪਾਵਰਨ ਵਧੀਆ					ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕ ਪਰ ਚਰਬੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ।
ਅੰਕ-4 ਢਾਂਚਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ					ਸੂਣ ਸਮੇਂ ਮੈਟਾਬੋਲਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
ਅੰਕ-5 ਵੱਧ ਮੋਟਾਪਾ					ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੋਟਾਪਾ ਅਤੇ ਮੈਟਾਬੋਲਿਕ ਅਤੇ ਪੁਜਨਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਦੁੱਧ ਨਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੰਖਿਆ 3.5 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਬਾਡੀ ਸਕੋਰਿੰਗ ਦਾ ਅਧਿਆਇ ਦੇਖੋ)

ਛੇਤੀ ਇਲਾਜ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

3. ਸਰੀਰ ਸਕੋਰ (ਬਾਡੀ ਸਕੋਰਿੰਗ)

1. ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।
2. ਘੱਟ ਸਕੋਰ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਪੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉੱਚ ਸਕੋਰ ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਪਾਚਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

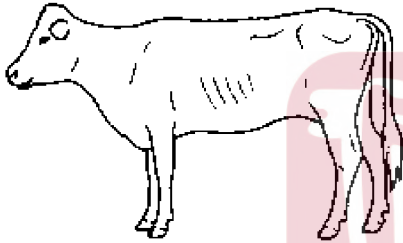
ਸਰੀਰ ਅੰਕ -1

ਸਰੀਰ ਅੰਕ 1

1. ਜਿਆਦਾ ਪਤਲਾ ਜਾਂ ਪੂਛ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਰਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
2. ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
3. ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ।
4. ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਨਾਵ ਵਿੱਚ ਬਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਅੰਕ -1

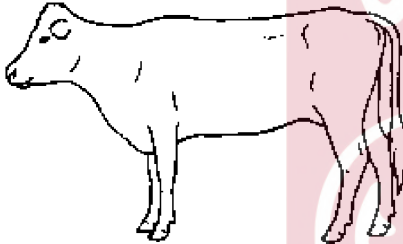
ਸਰੀਰ ਅੰਕ -2

ਸਰੀਰ ਅੰਕ 2

- ਪਤਲਾ, ਰੀੜ੍ਹ(ਰੀਡ), ਕਮਰ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਬੋਨ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਪੂਛ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ, ਕਮਰ ਦੀ ਹੱਡੀ ਅਤੇ ਕੁੱਖ ਨੂੰ ਢੱਕਦੇ ਹਨ।
- ਜੇਕਰ ਪੱਠੇ ਅਤੇ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਅੰਕ -2

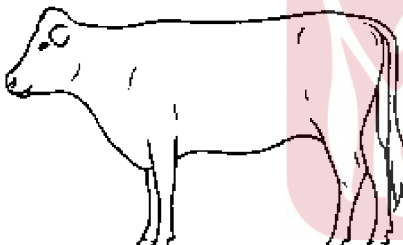
ਸਰੀਰ ਅੰਕ -3

ਸਰੀਰ ਅੰਕ 3

- ਰਿਬਕੋਜ਼ (ਪੱਸਲੀ ਢਾਂਚਾ) ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਮੋਢੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਚਰਬੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਮੇਂ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ।
- ਬ੍ਰਿਸਕੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚਰਬੀ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ।
- ਹੁੱਕ ਅਤੇ ਪਿੱਠਬੋਨ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸਰੀਰ ਅੰਕ -3

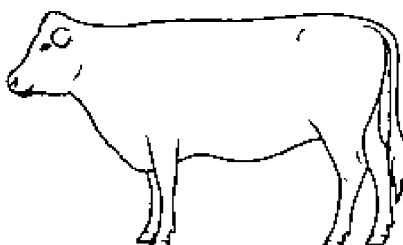
ਸਰੀਰ ਅੰਕ -4

ਸਰੀਰ ਅੰਕ 4

- ਪਿੱਠਬੋਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।
- ਪੂਛ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਅਤੇ ਮੋਢੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚਰਬੀ ਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।
- ਸਰੀਰ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਤਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਚਰਬੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਪੱਸਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਟਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਨੰਬਰ 4 ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਟਾਬੋਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਅੰਕ -4

ਸਰੀਰ ਅੰਕ -5

ਸਰੀਰ ਅੰਕ 5

- ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਸਕਲ ਸਰੀਰ, ਆਕਾਰ ਚਪਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਬ੍ਰਿਸਕੇਟ ਭਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।
- ਪੂਛ ਅਤੇ ਕਮਰ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਹਿੱਸਾ ਚਰਬੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਿੱਠ ਸਮਤਲ ਅਤੇ ਚਰਬੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਚਰਬੀ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝਾਵਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 5 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਟਾਬੋਲਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰੀਰ ਅੰਕ -5

ਸਰੀਰ ਅੰਕ ਸਵਸਥ ਨਿਰਗਾਨੀ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਧੰਮਾਨਾ ਹੈ।

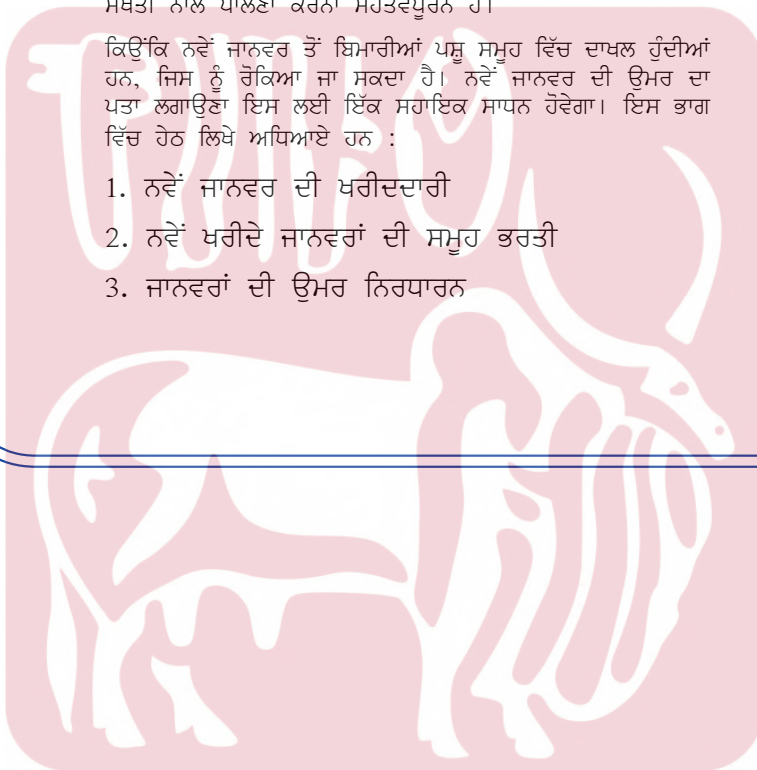
ਅਨੁਭਾਗ - 2

ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ

ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਨਵਰ ਲਾਗ ਦਾ ਵਾਹਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਬਿਮਾਰੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜਾਨਵਰ ਪਾਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪਸ਼ੂ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਸਾਧਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਆਏ ਹਨ :

1. ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ
2. ਨਵੇਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹ ਭਰਤੀ
3. ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਨ

1. ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ

ਨਸਲ

- ਕਿਸਾਨ ਕਿਸ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਸਥਾਨਕ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ/ਕ੍ਰਿਸੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ/ਕਿਸਾਨ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦੇ ਸਾਧਨ/ਸਰੋਤ

- ਫਾਰਮ (ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ) ਜਿੱਥੇ ਟੀ.ਬੀ., ਜੇ.ਡੀ., ਬਰੂਸੈਲੋਸਿਸ, ਆਈ.ਬੀ.ਆਰ., ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਾਨਵਰ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਰੋਤ ਹੋਣਗੇ।
- ਪਸ਼ੂ ਮੰਡੀ ਜਾਂ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਖਰੀਦਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰ ਦੀਆਂ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਅੱਖਾਂ: ਚਮਕਦਾਰ, ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਵਹਾਅ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਪੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਨਹੀਂ।
- ਨੱਕ: ਠੰਡਾ, ਨਮੀ ਵਾਲਾ ਮੂੰਹ, ਨਿਯਮਤ ਜੀਭ ਫੇਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਧਾਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਘਬਰਾਹਟ, ਖੰਘ, ਛਿੱਕ ਜਾਂ ਅਨਿਯਮਿਤ ਸਾਹ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ।
- ਵਾਲ: ਚਮਕਦਾਰ, ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਉਲਝਣ ਮੁਕਤ, ਚਿੱਚੜਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ।
- ਭਾਰ: ਜਿਆਦਾ ਭਾਰ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਭਾਰ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ।
- ਰਵੱਈਆ: ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ - ਉਹ ਰੁੱਖੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਚਾਲ ਚਲਣ: ਜਾਨਵਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਲੰਗੜਾ ਨਹੀਂ; ਬੈਠਣ ਵੇਲੇ ਹੌਲੀ ਜਾਂ ਅਸੰਗਤ ਹਰਕਤਾਂ ਜਾਂ ਝੁਕਣ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ; ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਉੱਠਣ ਵੇਲੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।
- ਲੇਵਾ : ਸਿਹਤਮੰਦ; ਆਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਗੀ ਲੇਵੇ ਦਾ ਸੂਚਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉੱਨਤ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਵੇ ਭਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਚਲਦੇ ਸਮੇਂ ਗਊ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੋ, ਲੇਵੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਝੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਖਿਆ: ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਚਕ। ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 34 ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਅਧਿਆਇ ਦੇਖੋ)
- ਇਤਿਹਾਸ: ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਜਣੇਪੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਪਿਛਲੇ ਸੂਏ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ, ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿਮਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਲ ਡਿਗਣਾ, ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ, ਜੇਰ ਨਾ ਪੈਣਾ, ਸੂਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ, ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਉਮਰ: ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪੌਸ਼ਟ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ

- ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਦੌਰਾਨ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਚਾਰਾ, ਥਾਂ, ਆਰਾਮ ਆਦਿ ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲ ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਵਾਂਗ ਕੁਝ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਛਾ ਕੇ ਫਰਸ਼ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਸਹੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ।

2. ਨਵੇਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹ ਭਰਤੀ

ਅਲਹਿਦਗੀ

- ਨਵੇਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਲੱਗ ਰੱਖੋ। ਪਸ਼ੂ ਸਮੂਹ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਅਲਹਿਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਟੀਕਾਕਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਨਵੇਂ ਖਰੀਦੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚੋਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ-ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਵਿਧੀ ਆਪਨਾਉ। ਨਵੇਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਰੋਗਾਣੂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਓ।

ਅਲਹਿਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਪਰੀਖਣ (ਟੈਸਟਿੰਗ)

- ਅਲਹਿਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ :
- 1. ਦੁਧਾਰੂ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਥਨੈਲਾ ਰੋਗ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਓ - ਜੇਕਰ ਜਾਨਵਰ ਸੰਕਰਮਿਤ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਂਚ ਕਰੋ। ਜੇ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ (ਗੁਪਤ ਥਨੈਲਾ) ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਲਾਗ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- 2. ਬੂਸੇਲਾ ਦੀ ਜਾਂਚ
- 3. ਤਪਦਿਕ (ਬੀ.ਟੀ.ਵੀ.) ਦੀ ਜਾਂਚ
- 4. ਜੋਨਸ ਰੋਗ ਦੀ ਜਾਂਚ

ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਟੈਸਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਟਿੱਪਣੀ

ਉੱਤਰੀ ਖੇਤਰ ਲਈ

1. ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪਸ਼ੂ ਰੋਗ ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਿਦਾਨ ਕੇਂਦਰ, ਭਾਰਤੀ ਵੈਟਰਨਰੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ, ਇਜ਼ਤਨਗਰ - 243122
2. ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਇੰਚਾਰਜ ਰੋਗ ਨਿਦਾਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ

ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਲਈ

1. ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪਸ਼ੂ ਨਿਦਾਨ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਕੋਲਕਾਤਾ-700037
2. ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪਸ਼ੂ ਰੋਗ ਨਿਦਾਨ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ, ਖਾਨਪਾਰਾ, ਗੁਹਾਟੀ-781022

ਦੱਖਣੀ ਖੇਤਰ ਲਈ

1. ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਐਨੀਮਲ ਹੈਲਥ ਐਂਡ ਵੈਟਰਨਰੀ ਮੈਡੀਸਨ, ਬਾਇਓ-ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਹੇਬਲ, ਬੰਗਲੌਰ-24

ਪੱਛਮੀ ਖੇਤਰ ਲਈ

1. ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰੋਗ ਨਿਦਾਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ, ਐੱਧ, ਪੁਣੇ - 411007

- ਨਮੂਨਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ, ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਲਈ ਹੋਰ ਸਲਾਹ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਰਾਜ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਹੀ ਅਲਹਿਦਗੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਸ਼ੂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

3. ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਨ

ਜਾਨਵਰ ਖਰੀਦਦੇ ਸਮੇਂ ਉਮਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਕਰੇਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

1. ਦੰਦਾ ਦੁਆਰਾ ਉਮਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ

ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1 ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ, ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਸਥਾਈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦੰਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ 8 ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਸਥਾਈ ਦੰਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

30 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਦੰਦ

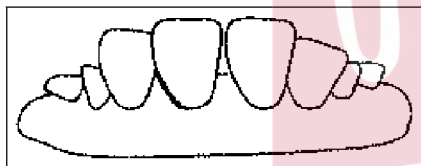
ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਦੋ ਅਸਥਾਈ ਦੰਦ, ਸਥਾਈ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੀਜਾ ਸਥਾਈ ਦੰਦ ਲਗਭਗ 30 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ (ਸੰਕੇਤ - ਮੋਟਾ ਤੀਰ)

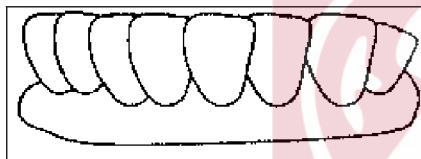
30 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੰਦ

ਚੌਥਾ ਸਥਾਈ ਦੰਦ 30 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

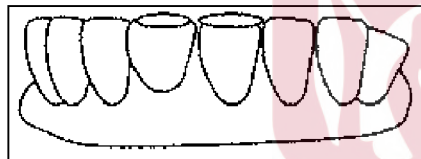
3 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੰਦ

ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਜੋੜਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

4-5 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੰਦ

ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੱਕ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਥਾਈ ਦੰਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮੱਝ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਮਾਂ ਪੰਜ-ਛੇ ਸਾਲ ਹੈ)

6 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੰਦ

ਛੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਸਾਵਟ ਦਿਖਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਪਰ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

10 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੰਦ

ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਘਸਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 10 ਵੇਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਰੇ ਦੰਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਥ ਦਿਖਣ ਲਗਦੀ ਹੈ।

3 ਸਾਲ ਦੇ ਗਾਂ ਦੇ ਦੰਦ, ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ 2 ਜੋੜੇ ਪੂਰੇ ਵਿਕਸਤ ਦੰਦ ਹਨ।

4-5 ਸਾਲ ਦੇ ਗਾਂ ਦੇ ਦੰਦ, ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ 4 ਜੋੜੇ ਸਥਾਈ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਹਨ।

2 - ਸਿੰਗ ਦੇ ਛੱਲੇ ਦੁਆਰਾ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਨ

ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕੰਮ ਚਲਾਉ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੰਗ ਦੀ ਪਹਿਲਾ ਛੱਲਾ 10-12 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਛੱਲਾ (ਵਧਦਾ ਹੈ) ਜਾਂ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ 5 ਵੇਂ ਸਾਲ, ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਛੱਲੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਅਤੇ 8 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ।

ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਓ

ਅਨੁਭਾਗ - 3

ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ

ਵੱਛੀ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਗਾਂ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਵੱਛੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ 24 ਘੰਟੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਵੱਛੀ ਲਈ ਪਹਿਲੇ 24 ਘੰਟੇ ਇੰਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੱਛੀ ਜਿਸਦੀ ਪਹਿਲੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਖਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਸਦੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵੱਛੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਦਸਤ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲਾਜ ਹੋਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਆਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ :

1. ਨਵਜਾਤ ਵੱਛੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ
2. ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਦਸਤ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

1. ਨਵਜਾਤ ਵੱਛੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ

ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਛੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਇੱਕ ਘੰਟਾ (ਡਿਲੀਵਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ :

- ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਦੇ ਨੱਕ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ। ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਦੀ ਕਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਛੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਾਤੂਏ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੋ ਇੰਚ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕੀਟਾਣੂਰਹਿਤ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਤੂਏ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਵੱਖ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਨਾਤੂਏ ਨੂੰ 3.5% ਆਇਓਡੀਨ (ਟਿੰਕਚਰ ਆਈਓਡੀਨ) ਦੇ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਡੁਬੋਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਤੂਏ ਨੂੰ ਡੁਬੋਣ ਲਈ ਹਲਕੇ ਆਇਓਡੀਨ ਦੇ ਘੋਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਨਾਤੂਏ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ 2 ਲੀਟਰ ਬੋਹਲੀ ਅਤੇ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 1-2 ਲੀਟਰ ਬੋਹਲੀ ਪਿਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਬੋਹਲੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ।
- ਜਨਮ ਤੋਂ 24 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣਾ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਲਾਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
- ਇਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ, ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਬੋਹਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖੁਆਉਣਾ: ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਇੱਕ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਬੋਹਲੀ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਪਹਿਲੀ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈ 10-14 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਉਮਰ 3 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਚੰਗੇ ਵਾਧੇ ਲਈ 2-8 ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਕਾਫ਼ ਸਟਾਰਟਰ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੱਟਣ ਨਾਲ ਵੱਛੀ/ਵੱਛੇ ਜਲਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਤੂਏ ਨੂੰ 7% ਟਿੰਕਚਰ ਆਈਓਡੀਨ (ਲੂਣ) ਦੇ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਡੁਬਾਉਣਾ, ਸੰਕਰਮਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

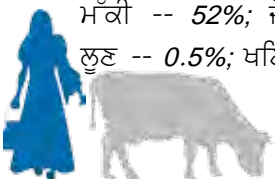
ਨਵਜਾਤ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਬਾਉਲੀ ਪਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਬਾਉਲੀ ਪਿਲਾਈ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਲਈ ਬੋਤਲ ਨਾਲ ਬਾਉਲੀ ਪਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕਾਫ਼ ਸਟਾਰਟਰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ :

ਮੱਕੀ -- 52%; ਜੌਂ -- 20%; ਸੋਇਆਬੀਨ ਖਲ -- 20%; ਸ਼ੀਰਾ -- 5%;
ਲੂਣ -- 0.5%; ਖਣਿਜ-- 1.5%; ਵਿਟਾਮਿਨ -- 1.0%;

ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਛੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

2. ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਦਸਤ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

- ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਵਿੱਚ ਦਸਤ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਦਸਤ ਕਾਰਨ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਦਸਤ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਦੀ ਜਲਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਦੇ ਦਸਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

- ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਆਦਿ ਦੀ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ 2-4 ਲੀਟਰ ਖਣਿਜ ਦਾ ਘੋਲ ਦਿਓ।
- ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਖਣਿਜ ਦਾ ਘੋਲ ਉਸਦੀ ਆਮ ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ, ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ, ਦਸਤ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰੋ।
- ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਟੇਬਲ ਸ਼ੂਗਰ (ਸ਼ੂਗਰ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਦਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਛੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਲੂਣ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਦਿਓ।

ਘਰ ਵਿੱਚ ਖਨਿੱਜ ਲਵਣ ਘੋਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ
(ਇੱਕ ਲੀਟਰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਲਈ)
ਗਲੂਕੋਜ਼ - ਪੰਜ ਚਮਚ
ਸੋਡਾ ਬਾਈਕਾਰਬੋ - 1 ਚਮਚ
ਲੂਣ - 1 ਚਮਚ
1 ਚਮਚ (5 ਗ੍ਰਾਮ ਲਗਭਗ)

ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਪੱਧਰ (%)	ਲੱਛਣ
5% ਤੱਕ	ਕੋਈ ਲੱਛਣ ਨਹੀਂ, ਪਸੂ ਸਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
5-6%	ਦਸਤ, ਕੋਈ ਲੱਛਣ ਨਹੀਂ, ਤੇਜ਼ ਚੂਸਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ
6-8%	ਹਲਕੀ ਉਦਾਸੀ, ਚਮੜੀ ਦੇ ਧੱਫੜ* - 2-6 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ, ਅਜੇ ਵੀ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣਾ, ਡੁੱਬੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅੱਖਾਂ
8-10%	ਉਦਾਸ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੇਟਣਾ, ਡੁੱਬੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਸੁੱਕੇ ਮਸੂੜੇ, ਚਮੜੀ ਤੇ ਧੱਫੜ 6 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ
10-14%	ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ, ਠੰਡੇ ਕੰਨ, ਪੂਛ ਅਤੇ ਪੈਰ, ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਚਮੜੀ, ਬੇਹੋਸ਼
14% ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ	ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

* ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ ਚਮੜੀ, ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖਿੱਚਣ ਅਤੇ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚਮੜੀ ਉੱਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਧੱਫੜ' ਸਮਝੋ। ਡੀਹਾਈਡਰੇਸ਼ਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਆਮ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ 8% ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਘਟਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਾੜੀ ਤਰਲ ਥੈਰੇਪੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਦਸਤ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ 6 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਫੀ ਬੋਹਲੀ ਖੁਆਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧੇ।
- ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ।
- ਲੋੜੇ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ।

ਦਸਤ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 4

ਟੀਕਾਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮਯੋਗ

ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਘਾਤਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੈਕਸੀਨ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ (ਘੱਟੋ ਘੱਟ 80%) ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਗ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਨਿਯਮਤ ਟੀਕਾਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1. ਮੂੰਹ ਖੁਰ
2. ਗਲਘੋਟੂ
3. ਲੰਗੜਾ ਬੁਖਾਰ
4. ਬਰੂਸੈਲੋਸਿਸ
5. ਛੂਤ ਵਾਲੀ ਗਰਭਪਾਤ (ਫਲ ਸੁੱਟਣਾ)
6. ਖੁਚਕ
7. ਗਿਲਟ ਰੋਗ
8. ਥਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ
9. ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਕਾਕਰਨ-ਸਾਰਣੀ
10. ਟੀਕਾਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਨੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ
11. ਟੀਕਾਕਰਨ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਆਮ ਕਾਰਨ

1. ਮੂੰਹ ਖੁਰ

- ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੂਤ ਵਾਲੀ ਵਾਇਰਲ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ।
- ਸੰਪਰਕ, ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲਣਾ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਲਗ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਿਹਤ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ।
- ਇਹ ਵੱਛਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਛੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਘਾਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਭੇਡਾਂ ਅਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ (ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨਾਂ) ਅਤੇ ਸੂਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਂਪਲੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੋਸਟ ਹਨ। (ਜੇ ਵਾਇਰਸ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 3000 ਗੁਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਲੱਛਣ

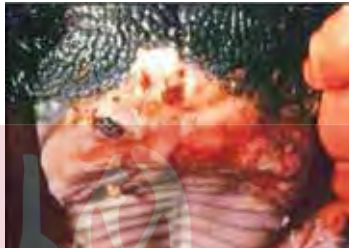
- ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ (ਭਾਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ) ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਖੁਰ ਵਿੱਚ ਛਾਲੇ

ਜੀਭ ਤੇ ਛਾਲੇ

ਉਪਰੀ ਮਸੂੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਾਲੇ

ਥਣਾਂ ਉਪਰ ਛਾਲੇ

- ਬੁਖਾਰ, ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਰ।
- ਜੀਭ, ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਸੂੜਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਛਾਲੇ।
- ਪੈਰ ਦੇ ਖੁਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਛਾਲੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੰਗੜਾਪਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਥਣਾਂ ਉਪਰ ਛਾਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਥਨੈਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ

- 4 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰੋ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਤੰਦਰੁਸਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਖੂਨ, ਗੋਬਰ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਵਾਇਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਹਰੇ-ਸੁੱਕੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਨੂੰ 4% ਸੋਡੀਅਮ ਕਾਰਬੋਨੇਟ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਗਾਣੂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਖੇਤਰ ਨੂੰ 4% ਸੋਡੀਅਮ ਕਾਰਬੋਨੇਟ ਘੋਲ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਗਾਣੂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਭੇਡਾਂ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਣ।

ਮੂੰਹਖੁਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

- ਇਸਦਾ ਕੇਵਲ ਲੱਛਣੀ ਇਲਾਜ ਸੰਭਵ ਹੈ।
- ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਮੋਲੀਐਂਟ ਲਗਾਓ।
- ਢੁਕਵੀਂ ਸਲਾਹ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਖੁਰ ਦਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਵਾਓ।

2. ਗਲਘੋਟੂ

- ਇਹ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਮੌਤ ਦਰ 80% ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਗਿੱਲੇ ਅਤੇ ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲੱਛਣ

- ਉੱਚ ਤਾਪਮਾਨ (ਬੁਖਾਰ), ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਕਮੀ।
- ਲਾਰ ਅਤੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡਿੱਗਣਾ।
- ਗਲੇ ਦੀ ਸੋਜ।
- ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਜਾਨਵਰ ਗਰ-ਗਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਨਵਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 1-2 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਮੱਝਾਂ ਗਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਜਾਨਵਰ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੱਝਾਂ, ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟ ਹੀ ਬਚਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੌਤਾਂ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਬਾਲਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗਲੇ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਦੀ ਸੋਜ

ਰੋਕਥਾਮ

- ਬਿਮਾਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ, ਚਾਰੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਓ
- ਇੱਕ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਲਾਜ

- ਜਦੋਂ ਬੁਖਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਜੇਕਰ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਲੱਛਣ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਜਾਨਵਰ ਹੀ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਜੇਕਰ ਲਾਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਰ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

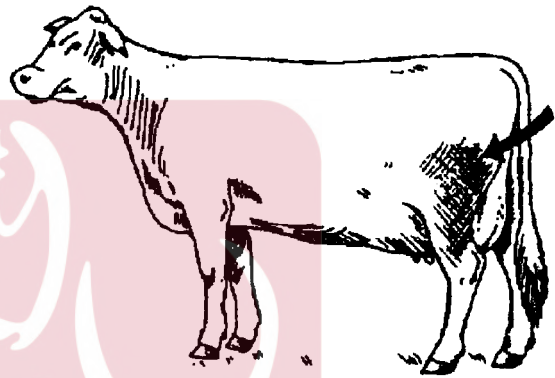
ਹਰ ਸਾਲ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਮੌਸਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਗਲਘੋਟੂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਜਰੂਰ ਲਗਵਾਓ।

3. ਲੰਗੜਾ ਬੁਖਾਰ

- ਇਹ ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਭਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਸੁੱਜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਦੂਸ਼ਿਤ ਚਾਰਾਗਾਹ ਹਨ।
- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ 2 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਸ਼ੂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਲੱਛਣ

- ਅਚਾਨਕ ਤੇਜ਼ ਬੁਖਾਰ (107-108%) ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਉਗਾਲਾ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਲੰਗੜਾਪਨ ਕਮਰ ਅਤੇ ਪੱਟ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗਰਮ ਅਤੇ ਦਰਦਨਾਕ ਸੋਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਜ ਮੋਢਿਆਂ, ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਗਲੇ ਤੱਕ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁੱਜੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਤੇ, ਗੈਸ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਚਰ-ਚਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
- ਲੱਛਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ 24-28 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਜ ਠੰਡੀ ਅਤੇ ਦਰਦ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੈਰਾ ਵਿੱਚ ਸੋਜ

ਰੋਕਥਾਮ

- 6 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਾਰਿਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਪਰਤ ਨੂੰ ਤੂੜੀ ਨਾਲ ਸਾੜਨ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਜਰਾਸੀਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਬਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਤੇ ਚੂਨਾ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਲਾਜ

- ਲਾਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਲਾਜ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸਲਾਨਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਵਾਓ।

4. ਬੁਸੇਲੋਸਿਸ (ਛੂਤ ਵਾਲੀ ਗਰਭਪਾਤ)

- ਇਹ ਗਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਰੋਗ ਹੈ।
- ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ, ਬਿਮਾਰ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀ ਦਾ ਜਨਮ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੀਟ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਥਨੈਲਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਗੈਰ-ਪਾਸਚੁਰਾਈਜ਼ਡ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਜਾਂ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

ਜੋੜਾ ਵਿੱਚ ਸੋਜ

ਗਰਭਪਾਤ (ਫਲ ਸੁੱਟਣਾ)

ਜੇਰ ਨਾ ਪੈਣਾ

- ਗਰਭਪਾਤ - ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ 5ਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ, ਜਣੇਪੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗਰਭਪਾਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੌਥੀ ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਰਭਪਾਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਛੀਆਂ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਜੇਰ ਦੇ ਰੁਕਣ ਨਾਲ ਲਾਗ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ

- ਵੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ 4-8 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ (ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ) ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰੋ।
- ਬਰੂਸੈਲੋਸਿਸ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਨਾਲ 5ਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਰਭਪਾਤ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੋ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਸੂਣ/ ਗਰਭਪਾਤ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 20 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭਪਾਤ(ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਫਲ), ਜੇਰ, ਦੂਸ਼ਿਤ ਬਿਸਤਰੇ, ਅਨਾਜ, ਚਾਰਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 4 ਫੁੱਟ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਚੂਨਾ ਪਾ ਕੇ ਦੱਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਗਰਭਪਾਤ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਨੂੰ (ਦਵਾਈ ਨਾਲ) ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਮੁਕਤ ਕਰੋ।
- ਜਦੋਂ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 1-2% ਸੋਡੀਅਮ ਹਾਈਡ੍ਰੋਕਸਾਈਡ ਜਾਂ 5% ਸੋਡੀਅਮ ਹਾਈਪੋਕਲੋਰਾਈਟ (ਬਲੀਚ) ਨਾਲ ਰੋਗਾਣੂ ਮੁਕਤ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ (ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 10-15 ਦਿਨ)।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਜੂਨੋਟਿਕ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸੰਕਰਮਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਂ ਛੂਹਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਇਲਾਜ

- ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜਾਂ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

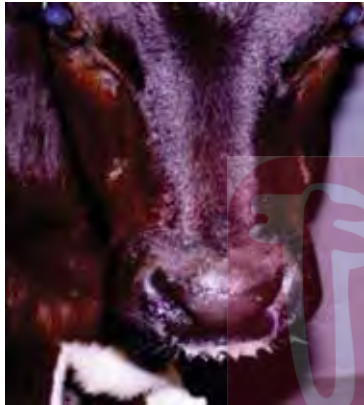

4-8 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਟੀਕਾਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਉਮਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਸੇਲੋਸਿਸ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

5. ਛੂਤ ਵਾਲੀ ਬੋਵਾਈਨ ਰਾਇਨੋਟਰਾਚਾਇਟਿਸ (IBR)

- ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਇਰਲ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਲਤੂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ ਸਾਹ, ਜਿਨਸੀ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ। ਜਿਆਦਾਤਰ ਕੇਸ ਸਾਹ ਅਤੇ ਜਿਨਸੀ ਦੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਗਰਭਪਾਤ, ਜੇਰ ਦਾ ਰੁਕਣਾ, ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਵੀਰਜ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

ਲਾਰ ਸਿੱਟਣਾ

- ਖੰਘ, ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੀਰਸ ਬਹਿਣਾ ਅਤੇ ਬੁਖਾਰ
- ਰਾਈਨਾਈਟਿਸ, ਕੰਨਜਕਟਿਵਾਇਟਿਸ (ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ) ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ
- ਇਸਦੇ ਜਿਨਸੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਯੋਨੀ ਵਿੱਚ ਸੋਜ, ਪੇਪੂਲਸ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਫੋੜਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਗਰਭਪਾਤ - ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ 6-8 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲੈਗਿਗ ਰੂਪ - ਯੋਨੀ ਵਿੱਚ ਫਿੰਨਸੀ

- ਸਾਹ ਅਤੇ ਜਿਨਸੀ ਰੂਪ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਮਾਮਲੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 5-10 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ ਵਾਇਰਸ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਵੱਛਿਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਲਾਲ ਨੱਕ

ਸਲੇਮਾ ਝਿੱਲੀ ਦਾ ਗਲ ਜਾਣਾ

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦੋ।
- ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਪਸ਼ੂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜੋ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਵੈਕਸੀਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ।
- ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਤੇ ਟੀਕਕਰਨ ਕਰਵਾਓ।

ਆਈਬੀਆਰ ਇੱਕ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

6. ਹਲਕਾਅ

- ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਾਤਕ ਵਾਇਰਲ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਹਲਕਾਅ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।
- ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਜੰਗਲੀ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਅਤੇ ਚਮਗਿੱਦੜ ਵੀ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਖਤਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਸਥਾਨਕ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

- ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਰ ਆਉਣਾ (ਵਹਿਣਾ ਜਾਂ ਟਪਕਣਾ)
- ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਜਿਸਨੂੰ ਆਰਟਨਾਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
- ਹਮਲਾਵਰ ਅਤੇ ਅਧਰੰਗ
- ਜਾਨਵਰ ਪਹਿਲੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 24-28 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ 5-6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੌਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ।

ਰਿੰਗਣਾ ਅਤੇ ਲਾਰ ਸੁੱਟਣ

ਰੋਕਥਾਮ

- ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੂੰ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 5-10 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਧੋਵੋ।
- ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧੋਵੋ।
- ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।
- ਸ਼ੱਕੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੀਕਾਕਰਣ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਆਪਣੇ ਪਾਲਤੂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਸਲਾਨਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਵਾਓ।

ਹਲਕਾਅ ਦਾ ਲਕਵਾ ਰੂਪ

ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਟੀਕਾ ਲਗਾਵਾਓ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਓ।

7. ਗਿਲਟੀ ਰੋਗ

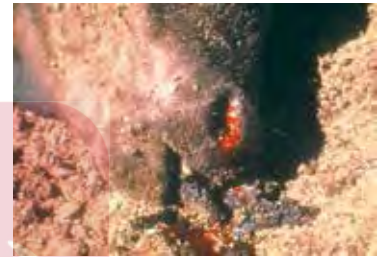
- ਇਹ ਇੱਕ ਘਾਤਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਤੇਜ਼ ਬੁਖਾਰ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਚ ਤਕਲੀਫ, ਕੁਦਰਤੀ ਰਸਤੇ ਚੋਂ ਖੂਨ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹਨ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਚਾਰਾ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਖਾਣ ਨਾਲ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ 30 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਤੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਰਦਾਰ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਕਰਮਣ ਕੱਚੇ ਮੀਟ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ, ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ

ਰੋਕਥਾਮ

- ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਨਿਯਮਤ ਸਾਲਾਨਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 1 ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਿਲਟੀ ਰੋਗ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੱਟਣਾ ਜਾਂ ਖੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।
- ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰੋਗ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਲਓ।

ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨ ਵਗਣਾ

8. ਥਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ

- ਕਰਾਸਬ੍ਰੀਡ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਗਾਵਾਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਨਸਲ (ਜੇਬੂ) ਰੋਗ ਰੋਧਕ ਹੈ।
- ਮੱਝਾਂ ਵੀ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਲੱਛਣ ਹਲਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਆਮ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਬੁਖਾਰ, ਸੁੱਜੇ ਹੋਏ ਬਾਹਰੀ ਲਸਿਕਾ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਲੇਸਦਾਰ ਝਿੱਲੀ ਦਾ ਫਿੱਕਾ ਹੋਣਾ, ਅਨੀਮੀਆ, ਨੱਕ ਬਹਿਣਾ, ਪੀਲੀਆ, ਸੋਰ ਆਉਣਾ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਸਾਹ ਲੈਣਾ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਆਦਿ।
- ਗਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੀ ਹੈ।
- ਕੁਝ ਜਾਨਵਰ ਬੇਚੈਨ ਜਾਂ ਚਿੜਚਿੜੇ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੱਤ ਮਾਰਨਾ, ਸਿਰ ਮਾਰਨਾ, ਲੇਟਣਾ, ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮੌਤ।

ਥਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ ਵਾਲੇ ਵੱਛਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਜੀ ਹੋਈ ਲਿੰਫ ਗ੍ਰੰਥੀ

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਚਿੱਚੜਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਤ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇਹਨਾਂ ਲਾਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। (ਚਿੱਚੜ ਨਿਯੰਤਰਣ ਬਾਰੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇਖੋ)
- ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਲੱਛਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਥਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਕਰਾਸਬ੍ਰੀਡ ਜਾਨਵਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 3 ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

9. ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝ ਦੀ ਟੀਕਾਕਰਨ ਸਾਰਣੀ

ਲੜੀ ਨੰ	ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਨਾਮ	ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਉਮਰ	ਖੁਰਾਕ	ਫਾਲੋ-ਅੱਪ ਖੁਰਾਕ
1	ਮੂੰਹ-ਖੁਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ	4 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਵੱਧ	ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ 1 ਮਹੀਨਾ ਬਾਅਦ	6 ਮਹੀਨੇ
2	ਗਲਘੋਟੂ	6 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਵੱਧ	,	ਰੋਗ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ
3	ਲੰਗੜਾ ਬੁਖਾਰ	6 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਵੱਧ	,	ਰੋਗ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ
4	ਬਰੂਸੈਲੋਸਿਸ	4-8 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਉਮਰ (ਕੇਵਲ ਵੱਢੇ/ਵੱਢੀਆਂ ਲਈ)	,	ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ
5	ਬਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ	3 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਵੱਧ	,	ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ - ਕੇਵਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਕਰਾਸਬ੍ਰੀਡ
6	ਗਿਲਟੀ ਰੋਗ	4 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਵੱਧ	,	ਰੋਗ ਮਾਹਰ
7	ਆਈ.ਬੀ.ਆਰ	3 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਵੱਧ	ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ 1 ਮਹੀਨਾ ਬਾਅਦ	6 ਮਹੀਨੇ (ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੈਕਸੀਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ)
8	ਹਲਕਾਅ	ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ	ਚੌਥਾ ਦਿਨ (ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਕੱਟਣਾ)	ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 7,14,28 ਅਤੇ 90ਵੇਂ ਦਿਨ)

10. ਟੀਕਾਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਨੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ

- ਟੀਕਾਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਵੈਕਸੀਨ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਫਰਿਜ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ।
- ਡਰੱਗ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਖੁਰਾਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ।
- ਸਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਵਰੇਜ ਘੱਟੋਘੱਟ 80% ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਟੀਕਾਕਰਨ ਤੋਂ 2-3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕੀੜੇ ਮਾਰ ਦਵਾਈ ਖੁਆਉਣ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਟੀਕਾਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

11. ਟੀਕਾਕਰਨ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਆਮ ਕਾਰਨ

- ਵੈਕਸੀਨ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਟੀਕਾਕਰਨ ਤੱਕ ਕੋਲਡ ਚੇਨ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਘਾਟ।
- ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਮਾੜੀ ਖੁਰਾਕ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ।
- ਪੂਰੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਜਦੋਂ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਵੈਕਸੀਨ ਦੀ ਮਾੜੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗਰਮ ਅਤੇ ਠੰਢਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
- ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਜਾਂ ਬੇਅਸਰ ਵੈਕਸੀਨ - ਨਸਲ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਟੀਕਾਕਰਨ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਇਲਾਜ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 5

ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿਮਾਰੀਆਂ

ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਟੀਕਾਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਟੀਕਾ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਸਵੈ-ਸੀਮਤ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਹੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਰਿਕਵਰੀ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੁਝ ਲਾਇਲਾਜ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਜਾਨਵਰ ਕੋਈ ਵੀ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਲਾਗ ਫੈਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਭਾਗ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

1. ਜੋਨਸ ਰੋਗ
2. ਬੋਵਾਈਨ ਤਪਦਿਕ (BTB)
3. ਫੰਗਲ (ਉੱਲੀ) ਜ਼ਹਿਰ
4. ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਬੁਖਾਰ
5. ਪੈਰ ਸੜਨਾਂ

1. ਜੋਨਸ ਰੋਗ

ਇਹ ਉਗਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਦਸਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰ ਘਟਣਾ।

ਬੋਤਲਨੁਮਾ ਜੁਬਾੜਾ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵਿਗੜਨਾ

ਸਰ ਜੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਕਮੀ

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ

- ਜੋਨਸ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲਾਇਲਾਜ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਫਾਰਮ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੂਜੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਰਮਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦੋ।

ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਓ।

ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਜੋਨਸ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਓ।

2. ਬੋਵਾਈਨ ਤਪਦਿਕ (BTB)

ਇਹ ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਹੈ।

ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਖੰਘ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਲਸਿਕਾ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦਾ ਵਧਣਾ ਅਤੇ ਦਸਤ।

ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ

ਬੋਵਾਈਨ ਤਪਦਿਕ ਵੀ ਲਾਇਲਾਜ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੰਦਰੁਸਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾ ਫੈਲੇ।

ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦੋ।

ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਬਿਮਾਰੀ ਰਹਿਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਖਲ ਕਰੋ।

ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਓ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਤਪਦਿਕ ਲਈ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਓ।

ਤਪਦਿਕ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤੰਦਰੁਸਤ ਪਸ਼ੂ ਹੀ ਖਰੀਦੋ

3. ਫੰਗਲ ਜ਼ਹਿਰ

- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਉੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੇ ਛਿਲਕੇ, ਮੱਕੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਨਮੀ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਕੀਤੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਉੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਗਨਾਲਾ ਰੋਗ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਇੰਨਾ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੌਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 15ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂ ਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਉੱਲੀ

ਪਰਾਲੀ/ਤੂੜੀ ਵਿੱਚ ਉੱਲੀ

ਲੱਛਣ

- ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਘਾਟ, ਦਸਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਵਾਲ ਝੜਨਾ, ਪੂਛ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਸ਼ਕ ਨੁਕਸਾਨ।
- ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸੜਨਾ।
- ਇਹ ਲੱਛਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਫੀਡ ਦੀ ਖਪਤ ਦੀ ਕਮੀ, ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਗਰਭਪਾਤ, ਭਾਰ ਘਟਣਾ, ਕੀਟੋਸਿਸ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ, ਜੇਰ ਦਾ ਰੁਕਣਾ, ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੀ ਸੌਜ, ਟੌਨਸਿਲ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ।

ਫੰਗਲ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੂਛ ਅਤੇ ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਸੜਨ ਦੇ ਲੱਛਣ

ਰੋਕਥਾਮ

- ਉੱਲੀ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਅਤੇ ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਟੋਰ ਕੀਤੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਖੁਆਓ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਅਤੇ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖੁਆਓ।
- ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਲੱਛਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਫੰਗਲ (ਉੱਲੀ) ਵਾਲਾ ਚਾਰਾ ਖਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚੋ

4. ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਬੁਖਾਰ

- ਇਹ ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਵਾਇਰਲ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਕੀੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਣ ਦੀ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੌਤ ਦਰ ਘੱਟ ਹੈ (12ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)।

ਲੱਛਣ

- ਕੰਬਣੀ, ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਇਫਾਸਿਕ ਤੋਂ ਮਲਟੀਸਟੇਜ ਬੁਖਾਰ।
- ਨੱਕ ਵਗਣਾ, ਲਾਰ ਆਉਣਾ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਉਦਾਸੀ, ਅਕਤਾਅ, ਲੰਗੜਾਪਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਕਮੀ।

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਸਿਹਤ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਫਲਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇਖੋ)
- ਪੂਰਨ ਆਰਾਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਬਿਮਾਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਜਾਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੂਰ ਰੱਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਦੁਬਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਲੱਛਣ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਹਿਣਾ - ਲਾਰ ਸੁੱਟਣਾ

ਉਠਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ

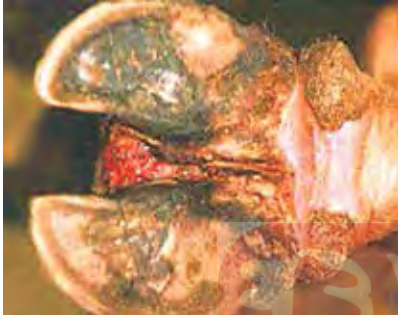

ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗੀ

5. ਪੈਰ ਦਾ ਸੜਨਾਂ

- ਇਹ ਇੱਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਲਾਗ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਡੇਅਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।
- ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਸਥਿਤੀ (ਅਵਧੀ), ਸਾਲ ਦੇ ਮੌਸਮ, ਚਰਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਘਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਫਰਸ਼ ਦੀ ਕਿਸਮ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਪਥਰੀਲੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਤਿੱਖੇ ਕੰਕਰ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

ਪੈਰ ਸੜਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜਖਮ

ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ।

- ਬੁਖਾਰ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ
- ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ
- ਖੁਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੋਜ
- ਜਖਮ ਵਿੱਚੋਂ ਬਦਬੂ ਆਉਣਾ
- ਲੱਗੜਾਪਨ - ਜਾਨਵਰ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਲੱਤ

ਗੰਭੀਰ ਪੈਰ ਸੜਨ

- ਪਿਛਲੀ ਲੱਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਜਾਨਵਰ ਤੁਰਨ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਸੱਟ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਹਟਾਓ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕਾ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਰੱਖੋ।
- ਉਹਨਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖੋ ਤਦ ਤੱਕ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੱਗੜਾਪਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
- ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਓ।
- ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ 5 ਗ੍ਰਾਮ, ਕਾਪਰਸਲਫੇਟ ਅਤੇ 10 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂਨਾਸ਼ਕ ਘੋਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- ਰੋਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਟੀਕਾ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ 3-4 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਲਾਗ ਟਿਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।
- ਉਪਰੋਕਤ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਸਮੇ ਸਿਰ ਡੁਬਕੀ ਪੈਰ ਸੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੈ।

ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਦੇਖਭਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 6

ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਚਿੱਚੜਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ

ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਲਈ ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੀ ਲਾਗ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਚਿੱਚੜਾਂ ਅਤੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਚੂਸਣ ਕਾਰਨ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਖੂਨ ਦੇ ਸੈੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿਣਗੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਆਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

- ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ
- ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ
- ਸਰ
- ਥਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ (ਭਾਗ 5 ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ)

ਚਿੱਚੜਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ

- ❖ ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ, ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ ਅਤੇ ਬਾਈਲੋਰੀਓਸਿਸ (ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਧਿਆਇ 4 (8) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਚਿੱਚੜਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਖੂਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ

- ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਿਕੇਟਸੀਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ ਖੂਨ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਸੂਈਆਂ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦਸਤਾਨੇ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਫੈਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਛੇ/ਵੱਛੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ ਦੇ ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਧਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਰੋਗ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੇ ਧਾਰਕ ਜਾਨਵਰ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਗ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹਨ।
- ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੰਕਰਮਿਤ ਗਾਵਾਂ ਬਾਲਗਪਨ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਬੁਖਾਰ, ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਘਟਣਾ, ਅਨੀਮੀਆ, ਪੀਲੀਆ, ਗਰਭਪਾਤ ਆਮ ਲੱਛਣ ਹਨ।
- ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਸਮਰਥਤਾ, ਬੇਢੰਗੀ ਚਾਲ, ਚੱਲਣ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਸਾਹ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਬਜ਼ ਦੀ ਦਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਤੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ

- ਇਹ ਪ੍ਰੋਟੋਜ਼ੋਆ (ਸੂਖਮ ਜੀਵ) ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ।
- ਆਮ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਬੁਖਾਰ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਸਾਹ ਦੀ ਦਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਦੀ ਕੰਬਣੀ, ਅਨੀਮੀਆ, ਪੀਲੀਆ, ਗਰਭਪਾਤ, ਕਬਜ਼ ਜਾਂ ਦਸਤ।
- ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰ ਘਟਣਾ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਲੱਛਣ ਆਦਿ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।
- ਜੇ ਇਲਾਜ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦਾ ਰੰਗ ਆਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੈ।
- ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ ਨੂੰ ਰੇਡਵਾਟਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਘਾਤਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪੇਲੁਕ ਦੀ ਲਾਗ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

1. ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਤਰ, 2 ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ, 2-4 ਠੀਕ ਠਾਕ, 5 ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ

ਚਿੱਚੜਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਲਗਾ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਕਰੋ।

ਸਰਾ

- ਇਹ ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਟੋਜ਼ੋਆ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।
- ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਉਠ ਲਈ ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵੀ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਹਨ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਖੂਨ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਾਸ ਅਤੇ ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੈ।
- ਖੂਨ ਘਟਨ ਕਾਰਨ, ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਜੋ ਸਰ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਟਵਾਨਸ

ਸਟੋਮੈਕਸਿਸ

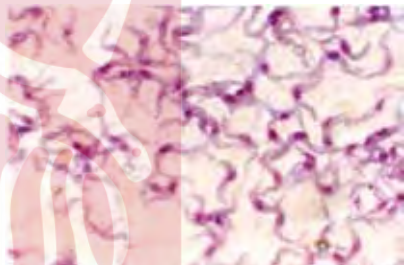
ਹੀਮੋਬੋਟੀਆ

ਲੱਛਣ

ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਖੂਨ ਘਟਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ

- ਖੂਨ ਘਟਨਾ, ਭਾਰ ਘਟਣਾ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ
- ਗਰਭਪਾਤ, ਬਾਂਝਪਨ ਅਤੇ ਮੱਝ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ।

ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਸਰ ਜੀਵਾਣੂ

- ਗਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਮੌਤ ਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ 2 ਸਾਲ ਤੱਕ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਮੌਤ ਦੇ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਸੋਜ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ (ਲੱਤਾਂ, ਬ੍ਰਿਸਕੇਟ ਅਤੇ ਪੇਟ) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਲਸਿਕਾ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਦਿਮਾਗੀ ਲੱਛਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਰ ਦਾ ਲਟਕਣਾ, ਚੱਕਰ ਆਉਣਾ, ਅੰਨ੍ਹਾਪਨ, ਜਿਆਦਾ ਉਤੇਜਨਾ, ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਮਾਰਨਾ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ

- ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰੋ। (ਸੈਕਸ਼ਨ 10 ਦੇਖੋ)
- ਸ਼ੈੱਡ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਧੁੱਪ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੈੱਡ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਲਾਜ

- ਲੱਛਣ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ।
- ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ।

ਅਨੁਭਾਗ - 7

ਚਿੱਚੜ, ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਰੀ (ਚਿੱਚੜ, ਮੱਖੀਆਂ) ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜੀਵ (ਕੀੜੇ) ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਚਿੱਚੜ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇ ਵਾਰ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਕੀੜੇ ਕੀਮਤੀ ਖੂਨ-ਪੌਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਚੂਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੀੜਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਦਸਤ, ਬਾਲਗਤਾ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਟੀਕਾਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਲਾਗ ਦੇ ਵਧੇ ਹੋਏ ਜੋਖਮ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਗੰਭੀਰ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵੱਲ ਥੋੜਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਆਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ :

1. ਚਿੱਚੜ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ
2. ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

1. ਮੱਖੀਆਂ/ਮੱਛਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- ਚਿੱਚੜ ਐਨਪਲਾਜ਼ਮੋਸਿਸ, ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ ਅਤੇ ਥਾਈਲੇਰੀਓਸਿਸ ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਦੇਖੋ ਚਿੱਚੜਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ ਦਾ ਅਧਿਆਇ)।
- ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਬੁਖਾਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਆਇ ਦੇਖੋ)
- ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਿਆਦਾ ਸੰਖਿਆ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਘਟਣ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਚਿੱਚੜ ਅਤੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਅਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹਨ।
- ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਐਲਰਜੀ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਕੱਟਦੇ ਹਨ।
- ਇਹ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅੰਡੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚਿੱਚੜ

ਆਂਡਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿੱਚੜ

ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਕਾਰਨ ਚਮੜੀ ਦੀ ਐਲਰਜੀ

ਮੱਖੀ ਕੇ ਕੱਟਣ ਕਾਰਨ ਚਮੜੀ ਦੀ ਐਲਰਜੀ

ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਚੜ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਚਿੱਚੜ ਲਗਭਗ 3000 ਅੰਡੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਰਵਾ ਜਲਵਾਯੂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 2-7 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਸੰਕਰਮਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸਹੀ ਦਵਾਈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰੋ।

ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- ਗਾਂ ਦੇ ਗੋਬਰ ਅਤੇ ਗਊ ਮੂਤਰ ਦਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪਸ਼ੂਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗੋਬਰ/ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਨਿੰਮ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗੋਹੇ ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਧੂਆਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੱਖੀਆਂ/ਮੱਛਰਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਨਿੰਮ ਦਾ ਤੇਲ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਮੱਖੀਆਂ/ਮੱਛਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਵਿੱਚ ਕੈਮੀਕਲ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਓ। ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਗਾਓ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ।

ਚਿੱਚੜਾ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੀ ਇੰਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ

ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

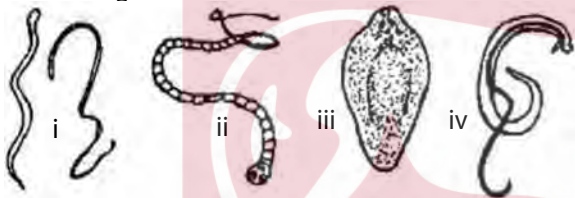
- ਕੀੜੇ ਪਰਜੀਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਾਚਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਤਰਲ ਜਾਂ ਖੂਨ ਚੂਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫੇਫੜਿਆਂ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਡੇ ਗੋਬਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਚਰਾਗਾਹਾਂ, ਫੀਡ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ।
- ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: (ੳ) ਗੋਲ ਕੀੜੇ ਅਤੇ (ਅ) ਟੇਪਵਰਮ (ਪਾਚਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) (ੲ) ਪਲੁਕ (ਚਪਟੇ ਕੀੜੇ - ਰੂਮੇਨ ਅਤੇ ਜਿਗਰ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ): (ਸ) ਸਕਿਸਟੋਸੋਮ-(ਖੂਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਹੇਠਾਂ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖੋ)
- ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੀੜੇ ਦੀ ਲਾਗ ਦੇ ਲੱਛਣ

- ਦਸਤ, ਬਾਲਗਤਾ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਪਚਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਆਦਿ।
- ਗੰਭੀਰ ਬਦਬੂਦਾਰ ਦਸਤ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਜਬਾੜੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਜਾਣਾ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਲੀਵਰ - ਪਲੁਕ ਦੀ ਇੰਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਪੀਲੀਆ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਟੇਪਵਰਮ ਦੇ ਇੰਨਫੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਲਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਪੇਟ ਅਤੇ ਗੋਬਰ ਵਿੱਚ ਹਿਲਦਾ ਹੋਇਆ ਛੋਟਾ ਸਫੇਦ ਟੁਕੜਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਾਰਨ ਅੰਤੜੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਹੁੱਕ ਕੀੜੇ (ਖੂਨ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਗੋਲ ਕੀੜੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ) ਅਤੇ ਸਕਿਸਟੋਸੋਮ ਦੀ ਇੰਨਫੈਕਸ਼ਨ ਗੰਭੀਰ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਦਸਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਸਕਿਸਟੋਸੋਮਸ ਦੀ ਲਾਗ ਵਿੱਚ ਵਗਦਾ ਨੱਕ, ਘੁਰਾੜੇ ਅਤੇ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਨਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀੜਾ ਖੰਘ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 10-14 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਦਿਓ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ 6 ਮਹੀਨੇ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੀੜੇ

ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਸ਼ੂ

ਬੋਤਲ ਵਰਗਾ ਜਬਾੜਾ

ਦੇ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੁਹਰਾਓ।

- 6 ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ। ਰੂਮੇਨ ਬਾਈਪਾਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਦਵਾਈ ਮੂੰਹ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੀਭ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਆਂਡਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ, ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਵਾਰ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਖੁਰਾਕ ਜਣੇਪੇ ਦੇ 6-7 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ।
- ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਗੋਹੇ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀੜੇ ਦੀ ਲਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਦਵਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਨਮੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਘੋਗੇ ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ ਫਲੂਕ ਅਤੇ ਸਕਿਸਟੋਸੋਮ ਦੇ ਸੰਕਰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਜੀਵੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ ਘੋਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
- ਦਵਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਾ ਵਰਤੋ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਇਲਾਜ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜਾਣਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ।

ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈ ਦਿਓ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰੋ

ਅਨੁਭਾਗ - 8

ਪ੍ਰਜਨਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ

ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ, ਸਹੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੈਟਾਬੋਲਿਕ ਬਿਮਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿੱਚ, ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਜੋ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਆਸਾਨ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1. ਹਾਈਪੋਕਲਸੀਮੀਆ
2. ਹਾਈਪੋਮੈਗਨੇਸ਼ੀਮੀਆ
3. ਕੀਟੋਸਿਸ
4. ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਖੂਨ
5. ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ
6. ਜੇਰ ਦਾ ਨਾ ਪੈਣਾ
7. ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ (ਐਡੀਮਾ)
8. ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਸਿੰਡਰੋਮ

1. ਹਾਈਪੋਕਲਸੀਮੀਆ (ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ)

- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦੀ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੁਖਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸੂਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਜੇਰ ਦਾ ਨਾ ਪੈਣਾ, ਅਤੇ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਸਬੰਧਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਡਿਲੀਵਰੀ ਦੇ 72 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਏ ਹਨ - ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤੇਜਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹਲਕੇ ਝਟਕੇ, ਕੰਨ ਝੁਕਣਾ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਹਿੱਲਣਾ, ਲੱਛਣ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਸੂਣ ਦੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਾ ਦੁੱਧ ਨਿਕਲਣਾ ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸੁਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ (ਅੱਗੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੇਟਦਾ ਹੈ)। ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਹਾਈਪੋਕਲਸੀਮੀਆ (ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ), ਜੋ ਉਪ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ, ਮੈਟ੍ਰਾਈਟਿਸ, ਅਤੇ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ (ਕੈਟੋਸਿਸ) ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ ਦੇ ਪੜਾਅ

ਉੱਠਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ

ਸਿਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੋੜਨਾ

ਪੈ ਜਾਣਾ

ਹਾਈਪੋਕਲਸੀਮੀਆ (ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ) ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।
- ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਣ ਤੋਂ 12-24 ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸੂਣ ਦੇ 48 ਘੰਟੇ ਤੱਕ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦੀਆਂ 3-4 ਖੁਰਾਕਾਂ (40-50) ਪ੍ਰਤੀ ਖੁਰਾਕ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਲੂਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮੋਨੀਅਮ ਕਲੋਰਾਈਡ ਜਾਂ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਸਲਫੇਟ ਜਾਂ ਅਮੋਨੀਅਮ ਸਲਫੇਟ (50-100 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੂਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਆਓ।
- ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਕੁਝ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ 24-48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਲਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦਾ ਪੀ. ਐਚ. 6.5-7.0 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਵਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2. ਹਾਈਪੋਮੈਗਨੇਸ਼ੀਮੀਆ

- ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਦੀ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਅਚਾਨਕ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।
- ਹਲਕੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਛੂਹਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 2-3 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਈਠਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਹਾਈਪੋਕਲਸੀਮੀਆ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉੱਚ ਜੋਖਮ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਹਨ।

ਹਾਈਪੋਮੈਗਨੇਸ਼ੀਮੀਆ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਇਸ ਦੇ ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਲਗਭਗ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਆਕਸਾਈਡ ਦਿਓ।
- ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ। ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕੁਝ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ 24-48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਲਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਲਾਜ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾਵੇਗਾ।

3. ਕੀਟੋਸਿਸ (ਖੰਡ ਦੀ ਕਮੀ)

- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੇ 2-3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਲੱਛਣ- ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਦੁੱਧ ਦੀ ਕਮੀ, ਸੁਸਤ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਗੋਬਰ ਵੀ ਚਿਪਚਿਪਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਮਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ; ਪਾਇਕਾ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਸਖ਼ਤ ਚੀਜ਼ਾਂ/ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਲੱਛਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਮਾਂਦ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੱਟਣਾ, ਸਿਰ ਅਤੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ, ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਟਕਟਾਣਾ (ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨਾ), ਸ਼ੌਰ ਕਰਨਾ, ਆਦਿ। ਚਾਲ ਵਿੱਚ ਅਨਿਯਮਿਤਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਠੋਕਰ, ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਡਿੱਗਣਾ ਆਦਿ ਲੱਛਣ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- ਇੱਕ ਵਾਰ ਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕੀਟੋਸਿਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਗਾਂ ਵਿੱਚ (ਜਦੋਂ ਗਾਂ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇ) ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣਾ।
- ਸੂਣ ਸਮੇਂ 5 ਦੇ ਮਿਆਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰਕ ਸਕੋਰ 3.5 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇਰ ਨਾ ਡਿੱਗਣਾ, ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੀ ਸੋਜ (ਮੈਟ੍ਰਾਈਟਿਸ), ਥਨੈਲਾ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਤਣਾਅ, ਆਦਿ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਬਦਲਾਅ ਨਾ ਕਰੋ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਰਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਕੀਟੋਸਿਸ ਵਿੱਚ ਵਜਨ ਘਟਣਾ

4. ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਖੂਨ

- ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ, ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਕਾਪਰ ਦੀ ਘਾਟ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲਗਮ, ਰੇਪਸੀਡ (ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਪ੍ਰਜਾਤੀ) ਚੁਕੰਦਰ ਦਾ ਗੁਦਾ ਖੁਆਉਣਾ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ।
- ਹੀਮੋਗਲੋਬਿਨੂਰੀਆ ਦੇ ਲੱਛਣ - ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਕਮੀ, ਬੁਖਾਰ, ਦਸਤ, ਖੂਨ ਦੀ ਘਾਟ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਪੀਲਾ ਪੈਣਾ, ਖੁਰ ਅਤੇ ਕੰਨ ਦਾ ਝੜਨਾ।
- ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਾਲ ਪਿਸ਼ਾਬ (ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ), ਥਾਈਲੀਰੀਓਸਿਸ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਹੀਮੋਗਲੋਬਿਨੂਰੀਆ

ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਲਾਜ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾਵੇਗਾ।

5. ਸੂਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ

- ਇਹ ਗਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਜੈਨੇਟਿਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਥਾਂ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ/ਮੱਖੀ/ਪੰਛੀਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਨੂੰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਅੰਦਰ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖੂਨ ਵਗਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਬਹੁਤ ਗੰਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਥੇ ਘੋਲ (ਸਲਾਈਨ ਸਲਿਊਸ਼ਨ) ਨਾਲ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਬਾਕੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ, ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਥੋੜੀ ਉੱਚੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਯੋਨੀ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਟਾਂਕੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸੂਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ

6. ਜੇਰ ਦਾ ਨਾ ਡਿੱਗਣਾ (ਪੈਣਾ)

- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 3-8 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੇ ਜੇਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜੇ ਜੇਰ ਸੂਣ ਦੇ 12 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਆਰ.ਓ.ਪੀ. ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
- ਕਦੇ ਵੀ ਜੇਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।
- ਆਰ.ਓ.ਪੀ. ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਰਭਪਾਤ, ਪਸ਼ੂ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ, ਜੁੜਵਾਂ ਬੱਚੇ, ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੀ ਸੋਜ (ਮੈਟ੍ਰਾਈਟਿਸ), ਸੈਪਟੀਸੀਮੀਆ (ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਣਾ) ਵਰਗੀਆਂ ਪੈਚੀਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰੋ।
- ਕੱਢੇ ਗਏ ਜੇਰ ਨੂੰ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦੱਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਰ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਛੂਹੋ।

ਜੇਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਖੁਦ ਨਾ ਖਿੱਚੋ

7. ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ (ਐਡੀਮਾ)

- ਇਹ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਤਰਲ ਭਰਨ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੂਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਤਰਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੇਵੇ ਵੱਲ ਖੂਨ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ।
- ਲੇਵੇ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਤੇ ਕੋਈ ਦਰਦ ਜਾਂ ਗਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ - ਜੈਨੇਟਿਕਸ, ਫੀਡ ਦੀ ਕਮੀ, ਮੋਟਾਪਾ, ਕਸਰਤ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਸਥਾਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਜੇ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰੋ।

ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ

ਕੇਵਲ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੀ ਇੱਕ ਹੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗਾ।

8. ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਸਿੰਡਰੋਮ

- ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਲੈਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਸੂਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਾ ਲੈਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਊਰਜਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਚਰਬੀ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਜਿਗਰ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਚਰਬੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਿਗਰ ਚਰਬੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਿਗਰ ਵਿੱਚ ਚਰਬੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸਦੀ ਮਾਤਰਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਊਰਜਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜੋ ਕਿ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਭਗ ਦਸ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੱਕ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਮੋਟੀਆਂ ਗਾਵਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅੰਕ 3.5 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ) ਦੇ ਚਰਬੀ ਵਾਲੇ ਜਿਗਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਅੰਕ ਅਧਿਆਇ ਪੜ੍ਹੋ)
- ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਗਾਂ ਦਾ ਚਰਬੀ ਵਾਲਾ ਜਿਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਾਚਕ ਅਤੇ ਕਈ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

- ਦੁੱਧ ਦੀ ਕਮੀ
- ਘੱਟ ਭੁੱਖ
- ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ, ਕੀਟੋਸਿਸ, ਥਨੈਲਾ, ਜੇਰ ਦਾ ਨਾ ਪੈਣਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ।
- ਪ੍ਰਜਨਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਘਟਣਾ
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਖੂਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮੌਤ ਦਰ ਉੱਚੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ

- ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਣ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਗਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚਰਬੀ ਨਾ ਟੁੱਟੇ ਅਤੇ ਲਿਵਰ ਫੈਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।
- ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਦਰਸ਼ ਸਕੋਰ 3.0 ਤੋਂ 3.5 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੋਰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਾਂ ਡ੍ਰਾਈ ਪੀਰੀਅਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਾ ਕਰੋ। *ਮੋਟੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ*
- ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਲੱਛਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।
- ਵੱਧ ਭਾਰ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਇੱਕ ਰੋਕਥਾਮ ਉਪਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਫੈਟੀ ਲਿਵਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਰਭਵਤੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਖਿਲਾਉਣਾ ਵੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 9

ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਿਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ

ਗਾਂ ਦੀ ਪਾਚਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਾਫ਼ੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਪੇਟ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਚਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਫੀਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਖੁਆਉਣਾ ਅੰਤੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਣਚਾਹੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੈ ਮੀਨਾਇਟਿਸ (ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਸੋਜ) ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਘਾਤਕ (ਇਕਊਟ ਏਸੀਡੋਸਿਸ) ਹੋਣ ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੇ ਪਾਚਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਮ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਸਕੀਏ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਸਕੀਏ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

1. ਬਲੋਟ (ਅਫਰੇਵਾਂ/ਪੇਟ ਫੁੱਲਣਾ)
2. ਰੂਮੇਨ ਐਸਿਡੋਸਿਸ
3. ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਜ (ਲੈਮਿਨਾਇਟਿਸ)

1. ਬਲੋਟ (ਅਫਰੇਵਾਂ/ਪੇਟ ਫੁੱਲਣਾ)

- ਅਫਰੇਵਾਂ ਨਾ ਪਚਨ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰੂਮੇਨ ਵਿੱਚ ਗੈਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂ ਹਰੇ ਨਰਮ ਘਾਹ ਨੂੰ ਫੀਡ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿੱਲੀ ਫੀਡ, ਤਾਂ ਫੁੱਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪੌਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਲੋਵਰ, ਲਯੂਸੇਨ, ਅਤੇ ਅਲਫਾ-ਅਲਫਾ (ਚਿਜ਼ਕਾ) ਫੁੱਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਆਦਾ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਅਣਚਾਹੇ ਪਦਾਰਥ ਬਲੋਟ (ਅਨਾੜੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ) ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੈਸ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ ਅਤੇ ਰੂਮੇਨ ਗੈਸ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਕਈ ਵਾਰ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਭੋਜਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨਾਲ ਵੀ ਬਲੋਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਲੋਟ ਦੇ ਲੱਛਣ

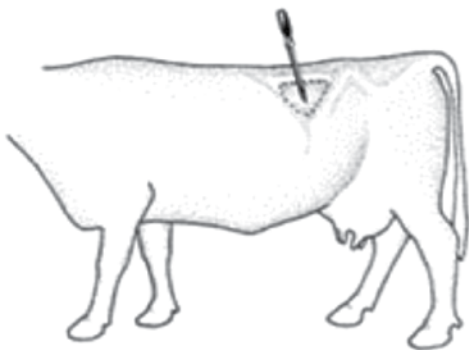
- ਖੱਬੀ ਕੁੱਖ ਸੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਤੇ ਲੱਤ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੇ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਲੋਟ ਘੱਟ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਸਵੇਰੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਗਿੱਲੀ ਚਰਾਗਾਹ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿਓ।
- ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਚਰਾਗਾਹ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸੁੱਕਾ ਅਤੇ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖੁਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਅਫਰੇਵਾਂ ਜਿਆਦਾ ਘਾਤਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੂਈ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਖੱਬੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਲਗਾਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਗੈਸ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਸਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਝਿਜਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖੱਬੀ ਵੱਖੀ ਵਿੱਚ ਛੋਕ ਕਰਨ ਦਾ ਸਥਾਨ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਘਰੇਲੂ ਉਪਚਾਰ

300-500 ਮਿ:ਲੀ: ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ, 2-3 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਨਾਰੀਅਲ/ਵਨਸਪਤੀ/ਮੂੰਗਫਲੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਿਆਓ।

ਸਹੀ ਉਪਾਅ ਲਈ ਨਾਲ ਨਾਲ 30-40 ਮਿ:ਲੀ: ਤਾਰਪੀਨ ਦਾ ਤੇਲ ਪਿਆਓ

ਅੱਧੇ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਮਚ ਡਿਟਰਜੈਂਟ ਘੋਲ ਕੇ ਪਿਆਓ ਜਾਂ

4-6 ਕੇਲੇ ਦੇ ਪੱਤਰ ਖੁਆਓ (ਘੱਟ ਅਫਰੇਵੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ)

ਬਲੋਟ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਪਚਾਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾਵੇਗਾ।

2. ਰੂਮੇਨ ਐਸਿਡੋਸਿਸ

- ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਦੀਆਂ ਕਲੀਨਿਕਲ ਜਾਂ ਉਪ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ।
- ਕਲੀਨਿਕਲ ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਚਾਰਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਬੋਹਾਈਡਰੇਟ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਜ਼ਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਗੰਭੀਰ ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਰੂਮੇਨ ਦੀ ਸੋਜ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦਰਦ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਨਵਰ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ ਅਤੇ ਦਸਤ ਲੱਗਣਾ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ।

ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਵਿੱਚ ਦਸਤ

- ਵਧੇਰੇ ਘਾਤਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ 24-48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ ਵਰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਅਤੇ ਗੋਬਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਚਾਰੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁੱਕਾ/ਦਾਣਾ ਖਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬਕਲੀਨਿਕਲ ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਭਾਰ ਘਟਣਾ, ਦਸਤ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸਬਕਲੀਨਿਕਲ ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਅਤੇ ਲੰਗੜਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਧੇਰੇ ਘਾਤਕ ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਜਾਨਵਰ ਸੁਧਾਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ 3-4 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਫੀਡ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੁਆਓ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਦਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਲਾਰ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਬਣ ਜਾਵੇ।
- ਅਜਿਹਾ ਚਾਰਾ ਨਾ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਬੋਹਾਈਡਰੇਟ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਪਚ ਜਾਣ।
- ਕਲੀਨਿਕਲ ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਸਬ ਐਕਿਊਟ ਰੁਮਿਨਲ ਐਸਿਡੋਸਿਸ (ਐਚ.ਏ.ਆਰ.ਏ.) ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- 1-2 ਸੈ:ਮੀ: ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਿਓ।
- ਸਹੀ ਖੁਰਾਕ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਅਨਾਜ/ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਦਿਓ।
- ਚਾਰਾ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਉਰਜਾ ਸਰੋਤਾਂ ਵਾਲਾ ਚਾਰਾ ਨਾ ਦਿਓ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਣਕ-ਜੌ ਆਦਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਰਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ।
- ਸੁੱਕੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 0.75 ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਮਿਆਰ ਤੇ ਫੀਡ ਵਿੱਚ ਸੋਡੀਅਮ ਬਾਈਕਾਰਬੋਨੇਟ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ।

3. ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਜ (ਲੈਮਿਨਾਇਟਿਸ)

- ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਾਲਗ ਦੁਧਾਰੂ ਗ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ; ਜੋ ਕਿ ਅਕਸਰ ਪਸ਼ੂ ਸਮੂਹ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ।
- ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨਾਜ/ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਘੱਟ ਚਾਰਾ, ਥਨੈਲਾ, ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਐਸਿਡੋਸਿਸ ਆਦਿ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ।
- ਉਹ ਸਬ-ਕਲੀਨਿਕਲ (ਅੰਤਰ), ਤੀਬਰ (ਪ੍ਰਗਟ), ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ (ਸਥਿਰ) ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਕੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਲੇਟਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਥਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ।

ਸਬ ਕਲੀਨਿਕਲ ਮੈਸਟਾਈਟਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਦੇ ਖੁਰ ਵਿੱਚ ਛਾਲੇ

ਇਉਟ ਮੈਸਟਾਈਟਿਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਕਰਾਸ ਪੈਰ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ

ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਲੈਮਿਨਾਈਟਿਸ ਵਿੱਚ ਖੁਰ

ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਲੈਮਿਨਾਈਟਿਸ ਵਿੱਚ ਤਲਵੇ ਦਾ ਡਿੱਗਣਾ

ਲੈਮਿਨਾਇਟਿਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- ਨਰਮ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ।
- ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਚਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ 15 ਦਿਨ ਬਾਅਦ 2-4 ਦਿਨਾਂ ਲਈ 5ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਾਪਰਸਲਫੇਟ ਨਾਲ ਧੋਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਓ।
- 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲ ਤੇ ਖੁਰ ਨੂੰ ਛਿੱਲਣ ਜਾਂ ਕੱਟਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਲਈ ਬੈਠਣ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਖੜ੍ਹਾ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ।
- ਜੇ ਖੁਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੈਮਿਨਾਇਟਿਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ, ਤਾਂ ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਤੇ ਖੁਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਗਤਾਪਣ ਅਤੇ ਕੁੱਬੀ ਪਿੱਠ

ਬਿਨਾਂ ਛਿੱਲੇ ਖੁਰ

ਬਿਨਾਂ ਛਿੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਛਿੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਖੁਰ

ਛਿੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਖੁਰ

ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 10

ਥਨੈਲਾ ਅਤੇ ਥਣ ਰੋਗ

ਦੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਥਨੈਲਾ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਝੱਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਦੁੱਧ ਦਾ ਅਚਾਨਕ ਘਟਣਾ ਜਾਂ ਬੰਦ ਹੋਣਾ, ਲੋਢੇ ਦਾ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਾਤਕ ਹੋਣ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਚ.ਐਫ., ਜਰਸੀ, ਆਦਿ ਥਨੈਲਾ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਰਾਸਬ੍ਰੇਡ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੱਝਾਂ ਘੱਟ ਹੀ ਥਨੈਲਾ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਕਿਸਾਨ (ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ) ਵਧੇਰੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਕਰਾਸ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਥਨੈਲਾ ਵਾਧੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੁੱਧ ਦੇ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਨਿਰਣਾਇਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਪਰ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ, ਕੱਟ ਕਾਰਨ, ਬੇਅਰਾਮੀ ਕਾਰਨ ਦੁੱਧ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਥਨੈਲਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੇਠਲੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

1. ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਦਾ ਥਨੈਲਾ (ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਿਸ)
2. ਸਥਿਰ ਰੂਪ ਦਾ ਥਨੈਲਾ (ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਮਾਸਟਾਈਟਿਸ)
3. ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਥਨੈਲਾ (ਸਬ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਿਸ ਐਸ.ਸੀ.ਐਮ)
4. ਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ
5. ਥਣ ਮੁਹਾਸਾ (ਟੀਟ ਵਾਰਟ)
6. ਅਲਸਰੇਟਿਵ ਮੈਮਿਲਾਈਟਿਸ
7. ਸੂਡੋ ਕਾਓ ਪਾਕਸ (ਮਿਲਕਸ ਨੋਡਿਊਲ)

1. ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ (ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਿਸ)

ਇਹ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ 3 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਲੇਵੇ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ

ਗੰਦੇ ਪਸ਼ੂ/ਵਾਤਾ

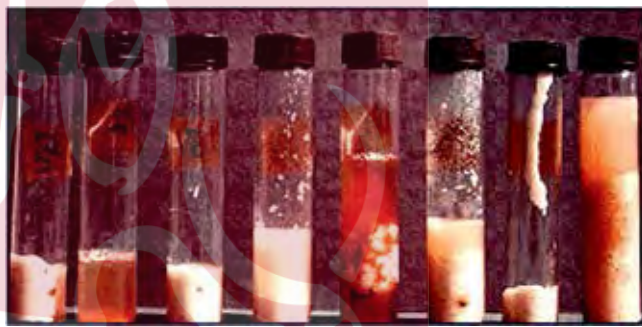

ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣਾ

ਥਣ ਉਪਰ ਸੱਟ ਲੱਗਣਾ

ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ

ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ ਕਾਰਨ ਸੁੱਜਾ ਹੋਇਆ ਲੇਵਾ

ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਥਨੈਲਾ, ਦੁੱਧ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ

ਰੋਕਥਾਮ

- ਬਿਮਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ
- ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਲੇਵੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਤੌਲੀਏ ਨਾਲ ਪੂੰਝ ਕੇ ਸੁਕਾਓ। ਹਰੇਕ ਜਾਨਵਰ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਤੌਲੀਆ ਵਰਤੋ। ਡਿਸਪੋਜੇਬਲ ਪੇਪਰ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੰਦੇ ਤੌਲੀਏ ਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਥਨੈਲਾ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਹੈ।
- ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਜਲਦੀ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਹਟਾਓ।
- ਸਥਿਰ ਥਨੈਲਾ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਦੁੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ।)
- ਦੁੱਧ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਟੀਟ ਡਿਪਿੰਗ ਜਾਂ ਸਪਰੇਅ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ 30-45 ਮਿੰਟ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- ਥਨੈਲਾ ਦੀਆਂ ਲਕੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਚੈਕਆਪ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ। (ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ)
- ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਸਮਤਲ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਰੱਖੋ।
- ਗਾਂ ਦੇ ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ 2 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ (ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਸੂਣ ਤੋਂ 2 ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਟੀਟ ਡਿਪਿੰਗ/ਸਪ੍ਰੇਅ ਕਰੋ।
- ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ।

ਇਲਾਜ

- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਜਲਦੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਲਦੀ ਇਲਾਜ (2-3 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਿਕਵਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲੇਵੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਥਨੈਲਾ ਗ੍ਰੈਸਿਡ ਗਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ ਜਿਸਦਾ ਇਲਾਜ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ 4 ਦਿਨਾਂ ਲਈ। ਜੇ ਜਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ ਕਰੋ।

ਥਨੈਲਾ ਦੀ ਜਲਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਪਸ਼ੂ ਹਾਨੀ ਅਤੇ ਥਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ

2. ਸਥਿਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਥਨੈਲਾ (ਕਰੋਨਿਕ ਮਾਸਟਾਈਟਸ)

- ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੰਕਰਮਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਅਕਸਰ ਇਹ ਸਬਕਲੀਨਿਕਲ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਸਬ ਕਲੀਨਿਕਲ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਲੀਨਿਕਲ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਗੰਢ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ

- ਲੁਕਵੇਂ ਥਨੈਲਾ (ਸਬਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਸ) ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ
- ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਸ ਦਾ ਗਲਤ ਇਲਾਜ
- ਗੰਦਾ ਪਸੂਘਰ

ਗੰਦਾ ਵਾਤਾ

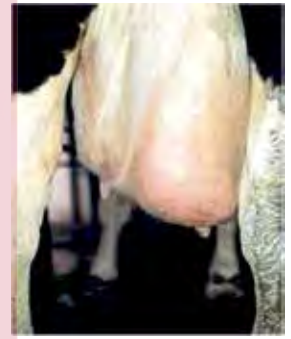
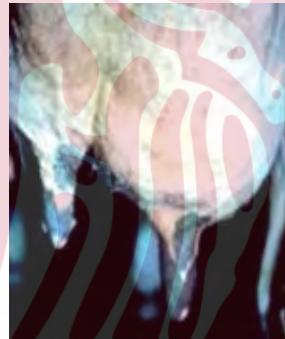
ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਥਨੈਲਾ ਦਾ ਇਲਾਜ

ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ

- ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਸੜਨ ਜਾਂ ਫਾਈਬਰੋਸਿਸ ਕਾਰਨ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਐਂਟੋਜੀ/ਫਾਈਬਰੋਸਿਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਥਨੈਲਾ ਕਾਰਨ ਥਣ ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਗ

ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਮਾਸਟਾਈਟਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੇਵੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਫਾਈਬਰੋਸਿਸ ਅਤੇ ਕਰੋਰਤਾ

ਰੋਕਥਾਮ

- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਰੋਗੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਗਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਕੱਢੋ।
- ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਤੇ ਗੁਪਤ ਥਨੈਲਾ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ।
- ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਲਾਜ

- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਰੋਗਾਣੂਨਾਸ਼ਕ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਥਨੈਲਾ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹਟਾ ਦਿਉ।

ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਸਥਿਰ ਥਨੈਲਾ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਥਨੈਲਾ ਸਬ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਸ (ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ.)

- ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਥਨੈਲਾ ਰੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਗਭਗ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।
- ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਥਨੈਲਾ (ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਸਥਿਰ) ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

- ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਕਮੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।
- ਲੋਏ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

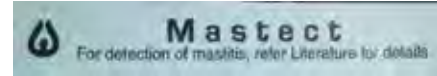
ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਦੀ ਪਛਾਣ

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਮਾਸਟਾਈਟਸ ਟੈਸਟ

ਸੁਟੀਪ ਕੱਪ ਟੈਸਟ

YELLOW NORMAL	YELLOWISH GREEN SUSPECTED	GREEN SUB CLINICAL	BLUE CLINICAL
------------------	---------------------------------	--------------------------	------------------

- ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਰੀਜੈਂਟ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਓ, ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਦੁੱਧ ਇੱਕ ਚਿਪਚਿਪੇ ਘੋਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ 20 ਸਕਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦੀ ਰੀਡਿੰਗ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਲਓ। ਸਾਰੇ ਲੋਏ ਦੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।
- ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਸੁਰੂਆਤ (10 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ) ਦੇ ਦੁੱਧ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਪਸੂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸੁੱਕੀ ਅਵਸਥਾ (ਦੁੱਧ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ) ਆਉਣ ਤੱਕ ਝੂਠੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਸਟ੍ਰਿੱਪਕੱਪ ਟੈਸਟ: ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਾਲੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਉਲਟ ਦੇਖਣ ਤੇ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਵਾਲੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਪੇਪਰ ਟੈਸਟ: ਹਰਾ ਰੰਗ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਫੀਲਡ ਮਾਸਟਾਈਟਸ ਟੈਸਟ: ਇਹ ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸੀ.ਐਮ.ਟੀ ਰੀਜੈਂਟ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 3ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਡਿਟਰਜੈਂਟ ਦਾ ਘੋਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

- ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਥਨੈਲਾ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰੋ।
- ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਚੈਕ ਜਰੂਰ ਕਰੋ।
- ਹਰੇਕ ਥਣ ਦੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।
- ਨਵੇਂ ਖਰੀਦੇ ਪਸੂ ਨੂੰ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਓ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੋ।
- ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਕੱਢੋ।
- ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਬਦਲੋ।
- ਦੁੱਧ ਕੱਢਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਿਕਨਾਈ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰੋ।

ਇਲਾਜ

- ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।
- ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਥਨੈਲਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ ਇਲਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਥਨੈਲਾ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

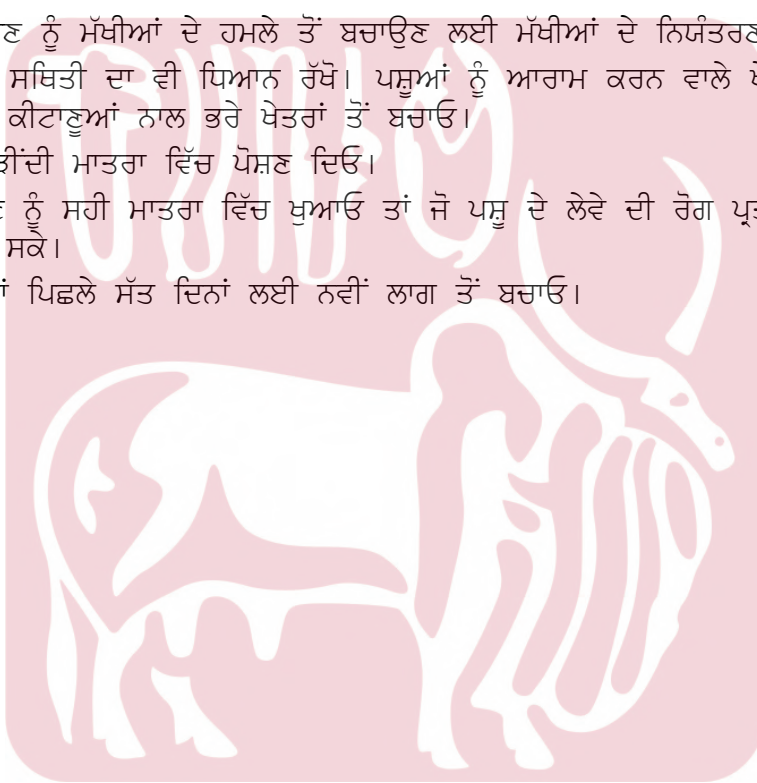
ਐਚ.ਸੀ.ਐਮ. ਦਾ ਇਲਾਜ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰੇਗਾ।

4. ਵੱਛੀ (ਹੀਫਰ) ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ

- ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਛੀਆਂ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਜਾਂ ਛੂਹਣ ਵੇਲੇ, ਤਰਲ ਭਰਨ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਾਕਿਰਤ ਵਹਿਣ ਵੱਛੀਆਂ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਛੀ ਦੇ ਥਣ ਵਿੱਚ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਇਲਾਜ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ

- ਵੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਬਉਲੀ ਦਿਓ ਅਤੇ ਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੋ।
- ਜੇਕਰ ਵੱਛੀ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ।
- ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਵੇਲੇ ਵੱਛੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ - ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਹਟਾਓ ਜੋ ਦੂਜੇ ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਚੂਸਦੀ ਹੈ।
- ਚਮੜੀ ਅਤੇ ਥਣ ਨੂੰ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕਰੋ।
- ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ (ਅੰਦਰੋਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ) ਗਿੱਲੇ, ਕੀਟਾਣੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ।
- ਵੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪੋਸ਼ਣ ਦਿਓ।
- ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖੁਆਓ ਤਾਂ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।
- ਸੂਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਨਵੀਂ ਲਾਗ ਤੋਂ ਬਚਾਓ।

ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਥਨੈਲਾ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਨਾਲ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਥਨੈਲਾ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਥਣ ਦੇ ਰੋਗ

- ਚੁਚਕ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਥਣ ਮੁਹਾਸਾ (ਟੀਟ ਵਾਰਟ)

- ਥਣ ਮੁਹਾਸਾ ਇੱਕ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਥਣ ਮੁਹਾਸਾ ਇੱਕ ਮਾਸਦਾਰ ਗੰਢ ਵਰਗਾ ਜਾਂ ਉੱਪਰ ਵਰਗਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਥਣ ਮੁਹਾਸਾ ਭੈੜਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਸਰੀਰਕ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਲਾਜ

ਪਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਚੁਚਕ ਮੱਸਾ

- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੁਹਾਸੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਗੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਜਰੀ ਦੁਆਰਾ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੁਬਾਰਾ ਹੋਣ ਦੀ

ਥਣ ਉੱਤੇ ਮਾਸ ਦੀ ਗੰਢ

ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- ਇਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਿਤ (ਪੱਕਣ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁਹਾਸਾ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹਟਾਉਣ ਨਾਲ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਵਧਣ ਅਤੇ ਫੈਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਵੱਡੇ ਲਟਕਦੇ ਮੁਹਾਸਾ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਅਧਾਰ ਦੁਆਲੇ ਧਾਗੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਰਟ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇਗਾ।
- ਹੋਰ ਇਲਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਰੋਕਥਾਮ

- ਪਸ਼ੂਘਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਣੂਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮੱਖੀ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਇਰਸ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ।
- ਵੱਛੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਜਵਾਨ ਹਨ ਨੂੰ ਗਾਂਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਖ ਦੇ ਥਣ ਮੁਹਾਸੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਲਸਰੇਟਿਵ ਮਾਈਲਾਈਟਿਸ

- ਅਲਸਰੇਟਿਵ ਮਾਈਲਾਈਟਿਸ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਬੇਅਰਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲਦਾ ਹੈ।
- ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਹਿਲੇ ਬੱਚੇ ਵਾਲੀ ਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਮਾਈਲਾਈਟਿਸ ਦੇ ਜਖਮ ਪੂਰੇ ਲੇਵੇ ਅਤੇ ਪੇਰੀਨੀਅਮ (ਵਲਵਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਹਿੱਸੇ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੈਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਇਹ ਦੁੱਧ ਪੀ ਰਹੇ ਵੱਛੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੱਛਣ ਛੋਟੇ ਤਰਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਛਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫੋੜੇ ਤੱਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਲਸਰੇਟਿਵ ਮੇਮੀਲਾਈਟਿਸ

ਇਲਾਜ

- ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਸੰਕਰਮਿਤ ਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਇਓਡੀਨ ਡਿੱਘ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲਾਗ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਚਮੜੀ ਤੇ ਥਣ ਕਰੀਮ ਲਗਾਓ।

ਰੋਕਥਾਮ

- ਜੇਕਰ ਇਹ ਰੋਗ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਸ਼ੂ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਵੇਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੱਖ ਕਰੋ। ਪਸ਼ੂਘਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੂਡੇ ਕਾਓ ਪਾਕਸ (ਮਿਲਕ ਨੋਡਿਊਲ)

- ਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਪਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਸੰਕਰਮਣ ਹੈ।
- ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਉਪੋਕਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰਹੇ, ਜੋ ਕਿ ਆਮ/ਵਿਰਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਿਕਵਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਕਸਰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ)।

ਲੱਛਣ

- ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਚ ਨਿੱਪਲ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਚ ਸੋਜ ਅਤੇ ਲਾਲੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਦਾਣੇਦਾਰ ਧੱਬੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਪਪੜੀ ਜੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪਹਿਲੇ ਲੱਛਣ ਦੇ ਸੱਤ ਤੋਂ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਪਪੜੀ ਡਿੱਗਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਘੋੜੇ ਦੀ ਨਾਲੀ ਜਿੱਡਾ ਜਾਂ ਇੱਕ ਅੰਗੂਠੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਜਿੱਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਸੂਡੇ ਕਾਉਪੋਕਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।
- ਗੁਸਿਤ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਨਿੱਪਲ ਪਪੜੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਖਰਾਬ ਥਣ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਪਹਿਲੇ ਲੱਛਣ ਦੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਸੂਡੇ ਗਊ ਪਾਕਸ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਥਣ ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ 10ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਢੇ ਦੀ ਚਮੜੀ ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਗਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਵੀ ਫੈਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਚਮੜੀ ਵਿੱਚ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲਕਰਜ਼ ਨੋਡਿਊਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਹ ਲਾਗ ਦਰਦਨਾਕ ਹੈ।

ਇਲਾਜ

ਸੂਡੇ ਕਾਓ ਪਾਕਸ

ਸੂਡੇ ਕਾਓ ਪਾਕਸ ਕਾਰਨ ਥਣ ਪਪੜੀ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ

- ਪਪੜੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਕੀਟਾਣੂਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ਨਿੱਪਲ ਦੀ ਚਮੜੀ ਤੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਅਤੇ ਵਾਇਰਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਇਮੋਲੀਐਂਟ (ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਮੁਲਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਟੀਟ ਡਿੱਪ ਅਤੇ ਸਪਰੇਅ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।
- ਜੇਕਰ ਢੁਕਵੇਂ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਰੋਕਥਾਮ

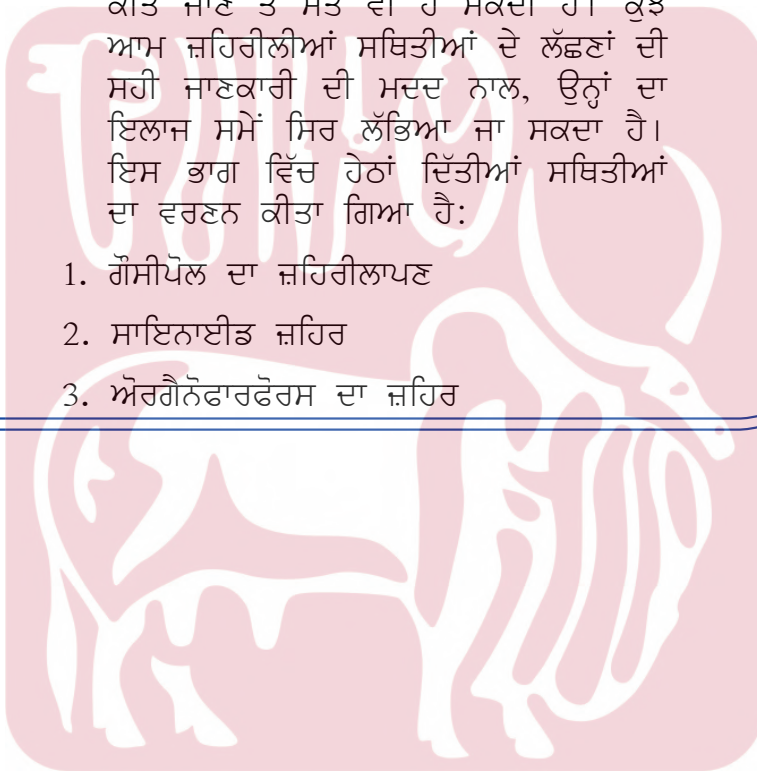
- ਨਵੀਂ ਖਰੀਦੀ ਗਊ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਰੱਖੋ।
- ਟੀਟ ਡਿੱਪ ਲਈ ਆਇਓਡੋਫੋਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂਘਰ ਦੀ ਸਹੀ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।

ਅਨੁਭਾਗ - 11

ਸਧਾਰਨ ਜਹਿਰੀਲੇ ਹਾਲਾਤ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਜੋ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਆਮ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

1. ਗੋਸੀਪੋਲ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾਪਣ
2. ਸਾਇਨਾਈਡ ਜ਼ਹਿਰ
3. ਐਰਗੈਨੋਫਾਰਫੋਰਸ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ

ਗੋਸੀਪੋਲ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾਪਣ

- ਅਜਿਹਾ ਕਪਾਹ ਜਾਂ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੋਸੀਪੋਲ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਗੋਸੀਪੋਲ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਰੂਮੀਨੈਂਟਸ (ਉਗਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

- ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨਿਯਮਿਤ ਮਾਹਵਾਰੀ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਨਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕਾਮਵਾਸਨਾ।
- ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਘਟਣਾ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ।
- ਬਾਲਗ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਸੁਸਤੀ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ ਅਤੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾਲ ਗੈਸਟਰੋਐਂਟਰਾਇਟਿਸ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਖੂਨ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ

- ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਫੀਡ ਵਿੱਚੋਂ ਹਟਾਓ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ 2 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਲਾਈਸਨ, ਮੇਥੇਯੋਨਿਨ ਅਤੇ ਫੈਟ ਸੋਲਿਯੂਬਲ ਵਿਟਾਮਿਨ ਇੱਕ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਉਪਚਾਰਕ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਹੋਰ ਸਲਾਹ ਲਈ ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਸਾਇਨਾਈਡ ਜ਼ਹਿਰ

- ਸਾਇਨਾਈਡ ਜ਼ਹਿਰ ਕੁਝ ਪੌਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏਰੋ ਘਾਹ, ਵੇਲਨੇਟ ਘਾਹ, ਜਵਾਰ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪੌਦੇ, ਟੈਪੀਓਕਾ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲੱਛਣ

- ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਚਾਰਾ ਖਾਣ ਦੇ 15-20 ਮਿੰਟਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲੱਛਣ ਉਤੇਜਨਾ ਅਤੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਰ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਲੇਸਦਾਰ ਤਿੱਲੀ ਲਾਲ ਅਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ, ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ

- ਜਿਸ ਘਾਹ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਘਾਹ ਨਾ ਖੁਆਓ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ 15-18 ਇੰਚ ਲੰਬਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।
- ਜਵਾਰ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਨਾ ਵਰਤੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕੁਝ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।
- ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂ ਤਣਾਅ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ।
- ਜੇ ਸਾਈਨਾਈਡ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਲਓ।
- ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਲਾਜ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਉਪਚਾਰ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਔਰਗੈਨੋਫਾਰਮੇਰਸ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ

- ♦ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ♦ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਗੈਨੋਫਾਰਮੇਰਸ (ਓ.ਪੀ) ਨਾਮਕ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ।

ਗਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝ ਵਿੱਚ ਓ.ਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਮ ਲੱਛਣ

- ♦ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਸਤੀ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ
- ♦ ਲਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਹਿਣਾ
- ♦ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪਿਸ਼ਾਬ
- ♦ ਦਸਤ, ਪੇਟ ਦਰਦ ਅਤੇ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਨਾ
- ♦ ਘਬਰਾਹਟ, ਅਟੈਕਸੀਆ, ਡਰ ਅਤੇ ਉਤੇਜਨਾ
- ♦ ਪੁਤਲੀਆਂ ਦਾ ਸੁੰਗੜਨਾਂ

ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ

- ♦ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਖਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ♦ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਖਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ♦ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲਗਾਓ।
- ♦ ਜਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਬਿਮਾਰ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਣਾਅ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਪਰਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ।
- ♦ ਬਾਹਰੀ ਪਰਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ।
- ♦ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੇ ਡੱਬੇ (ਨਵੇਂ ਜਾਂ ਵਰਤੇ ਗਏ) ਜਾਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਵਾਲੀ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖੋ।
- ♦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਾਓ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੇਬਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।
- ♦ ਲੱਛਣਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।
- ♦ ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਓ.ਪੀ. ਦਾ ਇਲਾਜ ਜਲਦੀ ਕਰਵਾਉਣ ਨਾਲ ਬਚਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਨੁਭਾਗ - 12

ਆਮ ਜੈਨੇਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ

ਉਹ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕਰਮਣ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਜੂਨੋਸਿਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ 61 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ 175 ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਹਨ।

ਗੰਦਗੀ, ਗਰੀਬੀ, ਕੁਪੋਸ਼ਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਪਰਕ ਕੁਝ ਪੁਰਵ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਕ ਹਨ ਜੋ ਜੈਨੇਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 45 ਜੈਨੇਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਡੇ ਅਰੀ ਫਾਰਮਰ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਕਰਮਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਸਕਣ। ਇਹ ਭਾਗ ਗਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੋਠ ਲਿਖੀਆਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

1. ਮਨੁੱਖੀ ਬਰੂਸੇਲੋਸਿਸ
2. ਮਨੁੱਖੀ ਤਪਦਿਕ
3. ਲੈਪਟੋਸਪਾਈਰੋਸਿਸ
4. ਗੈਸਟਰੋ-ਇੰਟੇਸਟਾਈਨਲ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ
5. ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੂਨੋਟਿਕ ਰੋਗ

ਮਨੁੱਖੀ ਬਰੂਸੇਲੋਸਿਸ

- ਬਰੂਸੇਲੋਸਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਬਰੂਸੇਲੋਸਿਸ ਦੇ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇਸ ਡਾਕਟਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਬੁਖਾਰ, ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਅਤੇ ਸੋਜ, ਪਸੀਨਾ ਆਉਣਾ, ਚੱਕਰ ਆਉਣਾ, ਸਿਰ ਦਰਦ, ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਆਦਿ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਲੱਛਣ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ, ਰੋਗੀ ਗਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਅਤੇ ਗਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋਣ ਤੇ
- ਇਹ ਲਾਗ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਐਸ-19 ਵੈਕਸੀਨ ਦੀ ਸੂਈ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਤਪਦਿਕ

- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਗਾਂ ਜਾਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਦੀ ਹੈ (ਅਨੁਭਾਗ 5)। ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੇ ਲੱਛਣ ਅਤੇ ਜਖਮ ਮਨੁੱਖੀ ਤਪਦਿਕ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
- ਇਹ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ।
- ਮਨੁੱਖੀ ਤਪਦਿਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੂਨੋਸਿਸ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਜੀਹ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਲੱਛਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਿਮਾਰੀ ਇੱਕ ਉਪਰਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਆਮ ਲੱਛਣ ਹਨ ਖੰਘ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਘਟਣਾ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ ਆਦਿ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਸੰਕਰਮਿਤ ਗਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਜਾਂ ਸੰਕਰਮਿਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਪਰਕ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।

ਲੈਪਟੋਸਪਾਈਰੋਸਿਸ

- ਗਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੇਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।
- ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਿਸ਼ਾਬ ਜਾਂ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੇ ਸਤਾਵ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਗਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ ਬੁਖਾਰ, ਸਿਰ ਦਰਦ, ਉਲਟੀਆਂ, ਦਸਤ, ਪੀਲੀਆ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਧੱਫੜ ਆਦਿ।

ਜੇਕਰ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੈਸਟਰੋ-ਇੰਟੇਸਟਾਈਨਲ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ

- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅੰਤੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਸਾਲਮੋਨੇਲਾ, ਈ.ਕੋਲਾਈ, ਕੈਂਪਾਹਲੋਬੈਕਟਰ, ਰੋਗ ਵਾਇਰਸ, ਕ੍ਰਿਪਟੋਸਪੋਰਿਡਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਰਡੀਆ ਆਦਿ।
- ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਲਾਗ ਗਾਂ ਦੇ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਪਰਕ ਹੈ।
- ਜਵਾਨ, ਕੁਪੋਸ਼ਿਤ, ਘੱਟ ਇੰਮਿਊਨਿਟੀ ਅਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ ਬੁਖਾਰ, ਦਸਤ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਘਟਣਾ, ਡੀਹਾਈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਦਿ।

ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ

- ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਚੜਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਕਰਮਣ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਗਊ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣਾਂ ਕਾਰਨ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੰਕਰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੇਬੇਸੀਓਸਿਸ, ਰਿਕੇਟਸੀਆ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਮੀਅਨ ਕਾਂਗੋ ਹਿਸਟੋਰਿਕ ਲਾਗ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੂਨੋਟਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 12

ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਜਨਨ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਤਰੱਕੀ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਦੇਸੀ ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ (ਕਰਾਸ ਬਰੀਡਿੰਗ) ਵਰਗੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਦੁਧ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਤਾਵਰਨ (ਖੇਤਰਾਂ) ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ: ਪੀਟੀ (ਪ੍ਰੋਜਨੀ ਟੈਸਟਿੰਗ) ਅਤੇ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਚੋਣ: ਪੀਐਸ (ਪੈਡੀਗਿਰੀ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇਨਸੈਮੀਨੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਰਗੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦਾ ਸੂਆ ਹੋਵੇ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਆਏ ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ:

1. ਗਰਮੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਗਰਭ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ
2. ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੇ ਲਾਭ
3. ਦੁਧ ਪਸ਼ੂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣਾ (ਡ੍ਰਾਈ ਪੀਰੀਅਡ)
4. ਸੁਖਾਲਾ ਸੂਆ ਅਤੇ ਸੂਏ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ
5. ਬਾਂਝਪਨ ਅਤੇ ਬਾਂਝਪਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ
6. ਬੱਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ
7. ਵੰਸ਼ ਦੀ ਚੋਣ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਗਰਮੀ

- ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪੜਾਅ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਦਾ ਜਾਨਵਰ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੜਾਅ 6 ਤੋਂ 30 ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਲਗ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਹਰ 21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ 18 ਤੋਂ 24 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਣੇਪੇ ਦੇ 60-90 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਣ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਦੇ ਸਕੇਗਾ।
- ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਡਿਲੀਵਰੀ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਜਨਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਗਰਮੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਕ ਹੈ।
- ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਗਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਜਾਂ ਡਿਲੀਵਰੀ (ਸੂਣ) ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਗਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ

- ਵਾਰ ਵਾਰ ਰੰਬਣਾ
- ਪੂਛ ਚੁੱਕਣਾ
- ਯੋਨੀ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੂਨ ਵਹਿਣ ਕਾਰਨ ਗੁਲਾਬੀ-ਲਾਲ ਰੰਗ।
- ਯੋਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਮੋਟਾ ਚਿਪਚਿਪਾ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤਰਲ।
- ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਆਉਣਾ।
- ਘੱਟ ਚਾਰਾ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਘੱਟਣਾ।
- ਜਾਨਵਰ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਘਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ 10 ਤੋਂ 12 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਬਲਦ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਨਕਲੀ ਗਰਭਪਾਤ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਗਾਂ ਦੂਸਰੀ ਗਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਕਲੀ ਗਰਭਪਾਤ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ

- ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ 12 ਤੋਂ 14 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 18 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਸਵੇਰੇ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪਸ਼ੂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ 18-21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।
- ਜਾਨਵਰ ਲਗਭਗ 21 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੇ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, 21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ।
- ਮੱਝਾਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਗਰਮੀ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਗਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਵਾਓ।

ਨਕਲੀ ਗਰਭਪਾਤ ਦੇ ਲਾਭ

- ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਲਦ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸੰਬੰਧੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਨਾਵਟੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੁਆਰਾ, ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਲਦ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰਭਪਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਲਦ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਰਭਦਾਨਕਰਤਾ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੁਧਾਰੇ ਹੋਏ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਲਦ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਨਾਵਟੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਦਾ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਗਰਭਦਾਨ ਲਈ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਨਸਲ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ।
- ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਸਸਤੀ ਵੀ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਘਰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ

ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

- ਨਕਲੀ ਗਰਭਪਾਤ ਦੇ 21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੇ 60 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗਰਭ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਰਭਪਾਰਨ ਦੀ ਸਸਤੀ ਅਤੇ ਸੌਖੀ ਵਿਧੀ ਅਪਾਨਾਓ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਓ

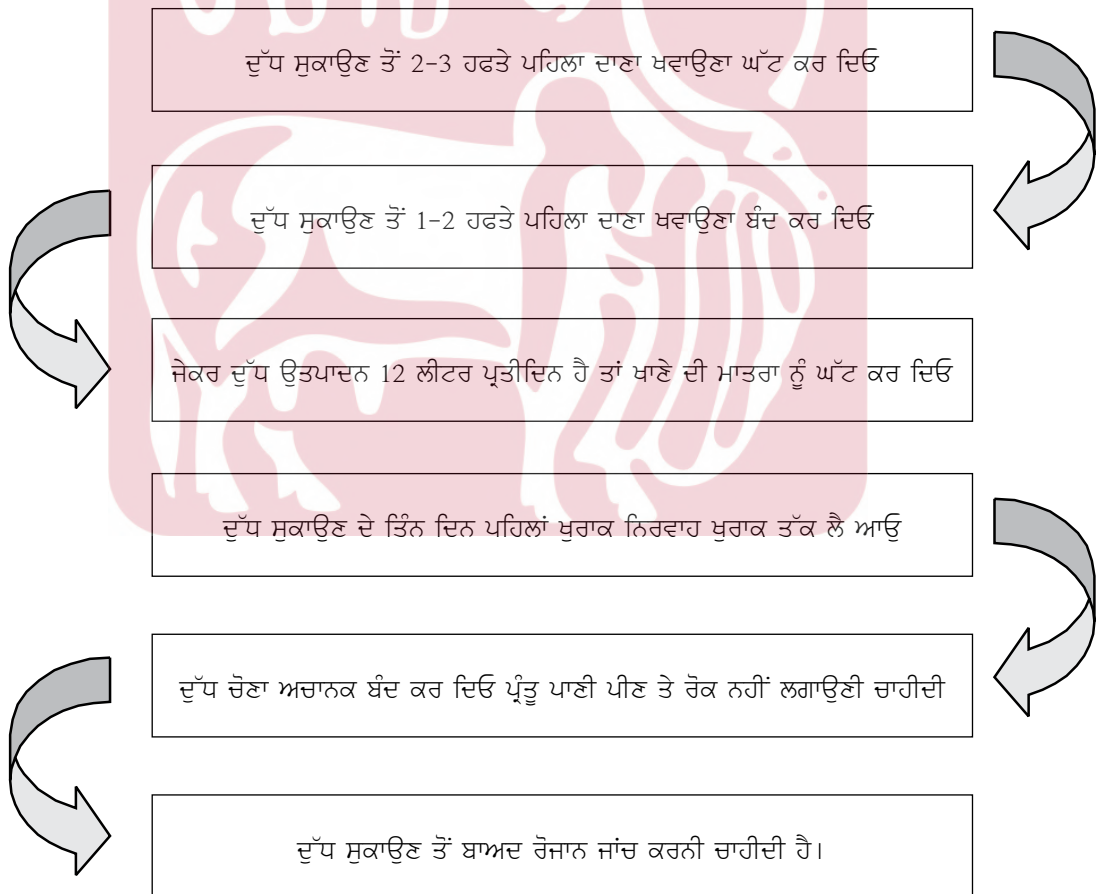
ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣਾ

ਸੁੱਕਾ ਸਮਾਂ (ਡਰਾਈ ਪੀਰੀਅਡ) ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਸੂਏ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸੂਇਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਰਾਮ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੇਵੇ ਦੇ ਟਿਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦੁਧਾਰੂ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਵੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੜਬੜ ਦਾ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਸਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਉਰਜਾ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਫਾਈਬਰ ਖੁਰਾਕ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਘੱਟ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਮਿਲਣਗੇ। ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਕਟੌਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁੱਧ ਸੁਕਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 60 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸੁੱਕਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੁੱਕਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੋਟੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਣ ਚ ਵੀ ਦਿੱਕਤ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੁੱਧ ਸੁਕਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

ਆਦਰਸ਼ : ਦੁੱਧ ਸੁਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਵਾਹ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਾਲਾ ਸੂਆ ਅਤੇ ਸੂਏ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ

- ਸੂਣਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਦਦ ਦੇ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਏ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਗਰਭਵਤੀ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਯੋਨੀ ਤੋਂ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।
- ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਥੈਲੀ ਫਟਣ ਤੋਂ 30-50 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਬੱਚਾ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ 2 ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਥੈਲੇ ਦੇ ਫਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਡਿਲੀਵਰੀ ਵਿੱਚ 4 ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਪਾਣੀ ਦੀ ਥੈਲੀ ਦੇ ਫਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇ ਡਿਲੀਵਰੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਔਖਾ ਸੂਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਥੈਲਾ ਫਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ, ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਣੇਪੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਅਜਿਹੇ ਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਕੇ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਹੇਠਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੋਵੇਂ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ।

ਆਮ ਸੂਏ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਿਰ ਅਤੇ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੂਣ ਸਮੇਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸੂਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- ਜੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਡਿਲੀਵਰੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੈਗ ਫਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਡਿਲੀਵਰੀ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ

- ਆਮ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਜਣੇਪੇ ਦੇ ਲਗਭਗ 45 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ 60-90 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਪਹਿਲੀ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਜੇ ਜਣੇਪੇ ਦੇ 60 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗਾਂ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੂਣ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਚਾਣੋ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਚਾਓ

ਬਾਂਝਪਨ

- ਬਾਂਝਪਨ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਅਸਥਾਈ ਰੁਕਾਵਟ ਦੀ ਇੱਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਦਾ ਜਾਨਵਰ ਗਰਭ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਾਦਾ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਜਣੇਪਾ ਹਰ 12-14 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਬਾਂਝਪਨ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ: (1) ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (2) ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (3) ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣਾ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗਰਮੀ, ਗੁਪਤ (ਅਸਪਸ਼ਟ) ਗਰਮੀ, ਅੰਡਾਸ਼ਯ ਦੇ ਫੋੜੇ (ਸਿਸਟਿਕ ਓਵਰੀ) (4) ਸ਼ਰੀਰ ਰਚਨਾ ਕਾਰਨ (5) ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਨਕਲੀ ਗਰਭਪਾਤ ਤਕਨੀਕ।
- ਬਾਂਝਪਨ - ਗਰਭਧਾਰਨ, ਸੂਏ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗੈਰ-ਲਾਜ਼ਮੀ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਂਝਪਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

- ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਵਾਓ (ਗਰਮੀ ਦਾ ਅਧਿਆਇ ਦੇਖੋ)
- ਕੁਝ ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਗਰਮੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਗੁਪਤ (ਅਣਸੁਣਨਯੋਗ) ਗਰਮੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨਿਰੀਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਹੀ ਪੋਸ਼ਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ।
- ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦਿਓ।
- ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆਉਣ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ 24 ਘੰਟੇ ਠੰਡਾ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਦਿਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਕੂਲਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਸਿਰਫ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਰਭਦਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਵਾਓ।
- ਜਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਤ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗਰਭਵਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰੋ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਸਰੀਰ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਗਤਬਤੀ ਕਾਰਨ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਗਰਭਵਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਬਾਂਝਪਨ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਛੂਤ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਸਹੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ।

ਆਮ ਗਰਮੀ ਦੌਰਾਨ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਖੜੋਤ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਕ

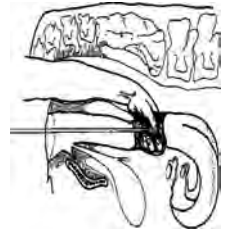
ਗਰਮੀ ਦੀ ਸਹੀ ਪਹਿਚਾਨ

ਜਿੰਮੇ ਹੋਏ ਵੀਰਜ ਦਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਗਰਭਧਾਰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ

ਬਨਾਵਟੀ ਗਰਭਧਾਰਨ ਸਮੇਂ ਵੀਰਜ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਹੀ ਸਥਾਨ

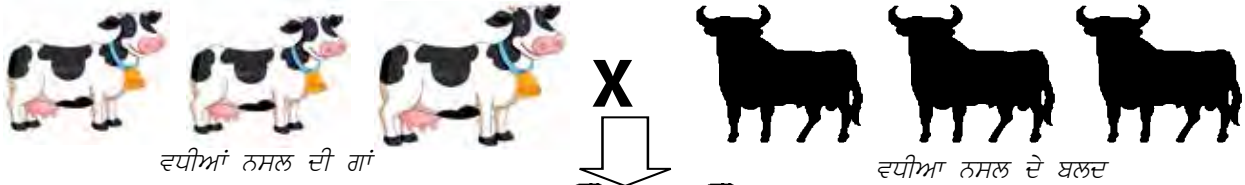
- ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵੀਰਜ ਦਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਗਰਭਦਾਨ, ਸਹੀ, ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਜਣਨ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦਾਖਲ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।
- ਇਸ ਲਈ, ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਕਰਾਸ ਨਸਲ ਦੀ ਵੱਛੀ ਨੂੰ 18 ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਮੱਝਾਂ ਅਤੇ ਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਗ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ (ਲਗਭਗ 24 ਮਹੀਨੇ) ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਬਾਂਝਪਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਗਰਭਧਾਰਨ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ

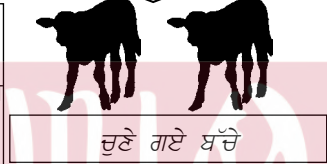
ਸੰਤਾਨ ਪ੍ਰੀਖਣ (ਪੀਟੀ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ

ਸੰਤਾਨ ਪ੍ਰੀਖਣ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

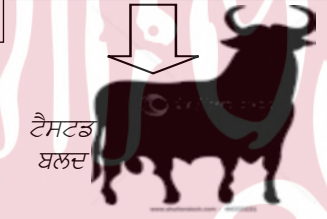
ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ: ਉਸ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨਾਲ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਔਲਾਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

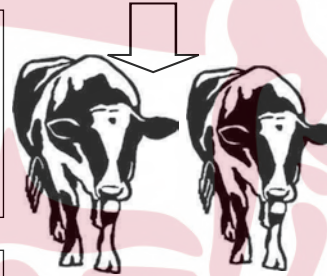
ਦੂਜਾ ਕਦਮ: ਵਧੀਆ ਗਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੀਜਾ ਕਦਮ : ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੀ ਕੁਆਰੰਟੀਨ, ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਅਤੇ ਪਾਲਣ ਪੌਸ਼ਣ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਹਰ ਪੜਾਅ ਤੇ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਚੌਥਾ ਕਦਮ : ਚੁਣੇ ਗਏ (ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ) ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪੀ ਟੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਗਾਵਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਨਸਲ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ ਕਦਮ: ਟੈਸਟਡ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਟੈਸਟਡ ਬਲਦ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 100 ਵੱਡੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਸੂਏ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਛੇਵਾਂ ਕਦਮ: ਹਰੇਕ ਟੈਸਟਡ ਬਲਦ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਮੁੱਲ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵੱਡੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਡੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੱਤਵਾਂ ਪੜਾਅ: ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚੁਣੀਆਂ ਗਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਮੁੱਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਿੱਚ 6 - 7 ਸਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਦੁੱਧ ਰਿਕਾਰਡ

ਐਚਐਫ ਸਾਨ

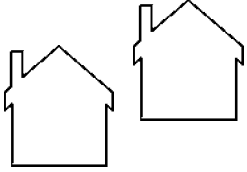
ਮੁਰਾ ਸਾਨ

ਪੀ.ਟੀ. ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਨਸਲ ਦੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਵੰਸ਼ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ

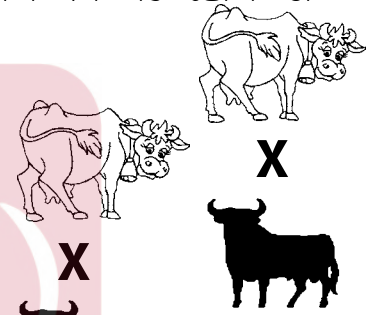
ਵੰਸ਼ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ, ਬਲਦ ਦੀ ਚੋਣ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨਸਲ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਾਂ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ: ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਜਿੱਥੇ ਚੁਣੀ ਗਈ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਧੀਆ ਜਾਨਵਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਕਦਮ: ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚੋਣਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਕਲੀ ਗਰਭਪਾਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਂਝਪਨ ਰੋਕਥਾਮ ਕੈਂਪ ਅਤੇ ਵੱਢੀਆਂ ਦੀ ਰੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਤੀਜਾ ਕਦਮ: ਚੁਣੇ ਗਏ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਧੀਆ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਕਦਮ: ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਉਸੇ ਨਸਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨਸਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮਾਦਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੇਲਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ ਕਦਮ: ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੇਲਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵੱਢਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਮੁਕਤ ਹੋਣ।

ਛੇਵਾਂ ਕਦਮ: ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵੱਢਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੀ-ਕੁਆਰੰਟੀਨ, ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਅਤੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਤੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਵੱਢਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਸਾਨ ਵੀਰਨ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੱਤਵਾਂ ਕਦਮ: ਤੇਜ਼ ਜੈਨੇਟਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਉਸੇ ਨਸਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 13

ਛੋਟੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਇਲਾਜ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਵਿਕਲਪਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਵੀ ਵੈਟਰਨਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

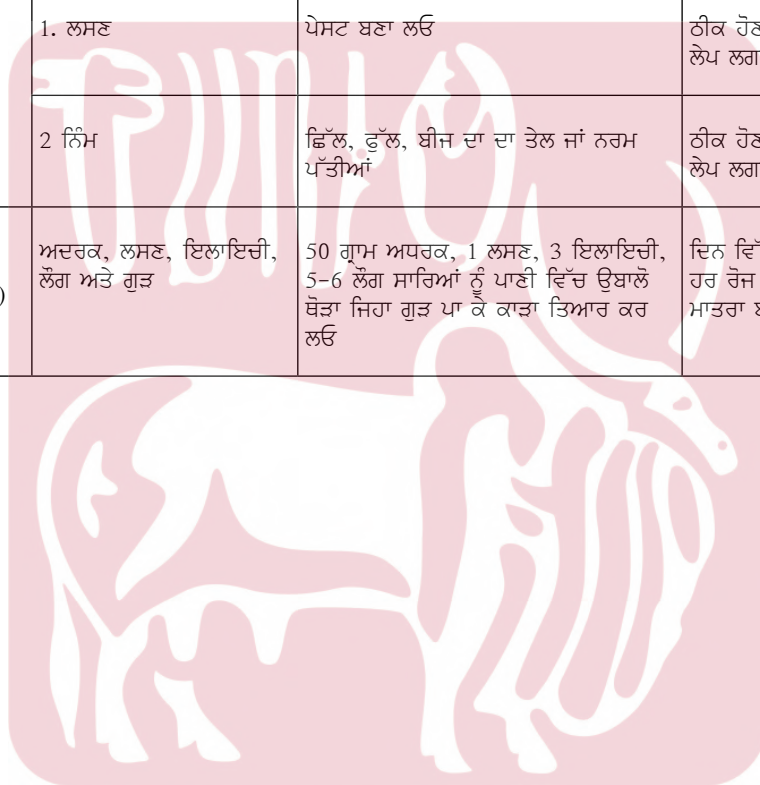
ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਪਚਾਰ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਇਕ, ਦੱਖਣੀ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਘ, ਆਈ.ਆਈ.ਆਰ.ਆਰ, ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਕੇਂਦਰ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਦਾ ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਲਾਜ ਸਿਰਫ ਸਲਾਹ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਲਈ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਉਪਚਾਰ ਅਤੇ ਔਸ਼ਧੀ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

1. ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ	12. ਜ਼ਹਿਰੀਲਾਪਨ
2. ਅਨੀਮੀਆ	13. ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਕਾਸ ਨਾ ਹੋਣਾ
3. ਫੰਗਲ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ	14. ਪ੍ਰੋਲੈਪਸ
4. ਅਫਰੇਵਾਂ	15. ਵਾਰ ਵਾਰ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ
5. ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ (ਡੀਹਾਈਡਰੇਸ਼ਨ)	16. ਜੇਰ ਨਾ ਪੈਣਾ
6. ਦਸਤ	17. ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੋਗ
7. ਬਾਹਰੀ ਪਰਜੀਵੀ	18. ਪੇਟ ਦੀ ਗੈਸ
8. ਜ਼ਖਮ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ	19. ਜੀਭ ਦਾ ਫੋੜਾ
9. ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਖੂਨ	20. ਮੱਸਾ
10. ਬਾਂਝਪਨ	21. ਮੱਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ
11. ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਸੋਜ (ਐਡੀਮਾ)	22. ਖੁਰਕ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
1	ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ	1. ਸ਼ਤਾਵਰੀ, ਸ਼ਾਹਕੁਲ	ਸ਼ਤਾਵਰੀ ਦੇ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਪੀਸ ਲਓ	ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨ ਪੱਤਰ ਪਿਲਾਓ
		2. ਜੀਵੰਤੀ	ਇਸ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਹਾਰ ਨਾਲ ਦਿਓ	50 ਗ੍ਰਾਮ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ 30 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ
2	ਅਨੀਮੀਆ	ਆਵਲਾ	50 ਗ੍ਰਾਮ ਆਵਲੇ ਪੀਸ ਲਓ	ਹਰ ਰੋਜ਼
3	ਫੰਗਲ ਦੀ ਲਾਗ	1. ਲਸਣ	ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ	ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਲੇਪ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੋ
		2 ਨਿੰਮ	ਛਿੱਲ, ਫੁੱਲ, ਬੀਜ ਦਾ ਦਾ ਤੇਲ ਜਾਂ ਨਰਮ ਪੱਤੀਆਂ	ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਲੇਪ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੋ
4	ਅਫਵਾਰਾ (ਦਰਮਿਆਨਾ)	ਅਦਰਕ, ਲਸਣ, ਇਲਾਇਚੀ, ਲੋਂਗ ਅਤੇ ਗੁੜ	50 ਗ੍ਰਾਮ ਅਧਰਕ, 1 ਲਸਣ, 3 ਇਲਾਇਚੀ, 5-6 ਲੋਂਗ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੋ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਗੁੜ ਪਾ ਕੇ ਕਾੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਵਾਂ ਬਣਾਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਮਾਤਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਓ।

ਸ਼ਤਾਵਰੀ ਪੌਦਾ

ਸ਼ਤਾਵਰੀ ਜੜ

ਜੀਵੰਤੀ ਪੌਦਾ ਅਤੇ ਫੁੱਲ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
5	ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ	ਲੂਣ, ਮਿੱਠਾ ਸੋਡਾ ਅਤੇ ਖੰਡ	2 ਚਮਚ ਨਮਕ, ਅੱਧਾ ਚਮਚ ਮਿੱਠਾ ਸੋਡਾ, ਅਤੇ ਚਾਰ ਚਮਚੇ ਖੰਡ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਲਓ	ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ 2-3 ਲੀਟਰ, ਦਿਨ ਵਿੱਚ 2-9 ਵਾਰ ਪਿਆਓ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 1/2 ਤੋਂ 1 ਲੀਟਰ ਤੱਕ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੱਕ ਪਿਆਓ
6	ਦਸਤ	ਚਾਹ ਦੀ ਪੱਤੀਆਂ, ਅਦਰਕ	ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੋ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਛਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅੱਧੀ ਮੁੱਠੀ ਪੀਸੀ ਹੋਈ ਅਦਰਕ ਪਾਓ।	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪਿਆਓ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਵਾਂ ਘੋਲ ਬਣਾਓ।
		ਅਮਰੂਦ	ਤਿੰਨ ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਅਮਰੂਦ ਦੀਆਂ ਤਾਜ਼ਾ ਪੱਤੀਆਂ ਉਬਾਲੋ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਿਆਓ।
		ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਪਰਮੈਗਨੇਟ	ਇਸ ਦੇ 5-10 ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਿਆਓ।

ਆਂਵਲਾ

ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ

ਅਮਰੂਦ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
7	ਬਾਹਰੀ ਪਰਜੀਵੀ	ਸੀਤਾਫਲ	ਬੀਜ ਅਤੇ ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਰਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਸਤੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਿਸ਼ਰਨ ਬਣਾ ਲਓ	ਪੂਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਉਪਰ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ 5 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲੇਪ ਲਗਾਓ
		ਨਿੰਮ	ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ	ਪੂਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਲੇਪ ਲਗਾਓ
		ਸੀਤਾਫਲ, ਨਿੰਮ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ	ਸੀਤਾਫਲ ਬੀਜ ਇੱਕ ਭਾਗ, ਨਿੰਮ ਬੀਜ ਇੱਕ ਭਾਗ, ਤੰਬਾਕੂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ 1-5 ਭਾਗ ਦੀ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ ਅਤੇ 2 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਿਉ ਦਿਓ।	ਪੂਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਲੇਪ ਲਗਾਓ
8	ਕੀੜਿਆ ਵਾਲੇ ਜਖਮ	ਗੋਦੇ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ, ਲਸਣ ਅਤੇ ਤੁਲਸੀ	ਮੁੱਠੀਭਰ ਗੋਦੇ ਅਤੇ ਤੁਲਸੀ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲਸਣ ਨੂੰ ਚੂਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪੀਸਕੇ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ	ਪੇਸਟ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਜਖਮ ਤੇ ਲਗਾਓ
		ਸੀਤਾਫਲ, ਨਿੰਮ	ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਪੀਸ ਕੇ ਪੇਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲੇਪ ਲਗਾਓ
9	ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਖੂਨ	ਛੁਈ-ਮੂਈ	1 ਕਿਲੋ ਪੌਦੇ ਦੀ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ	ਪੇਸਟ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਖੁਆਓ
10	ਬਾਂਝਪਣ	ਬੈਂਗਣ, ਕੁਲੰਥੀ ਚਨਾ	ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਬੈਂਗਰ, ਇੱਕ ਕਿੱਲੋ ਚਨੇ - ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਿਉ ਕੇ ਪੀਸੋ	ਪਹਿਲਾ ਬੈਂਗਣ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਨਾ ਇੱਕ ਹਫਤੇ ਤੱਕ ਖੁਆਓ
		ਨਾਰੀਅਲ (ਦਰਖਤ)	ਨਾਰੀਅਲ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਰਸ ਕੱਢ ਕੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਿੰਨ - ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪਿਆਓ

ਸੀਤਾਫਲ

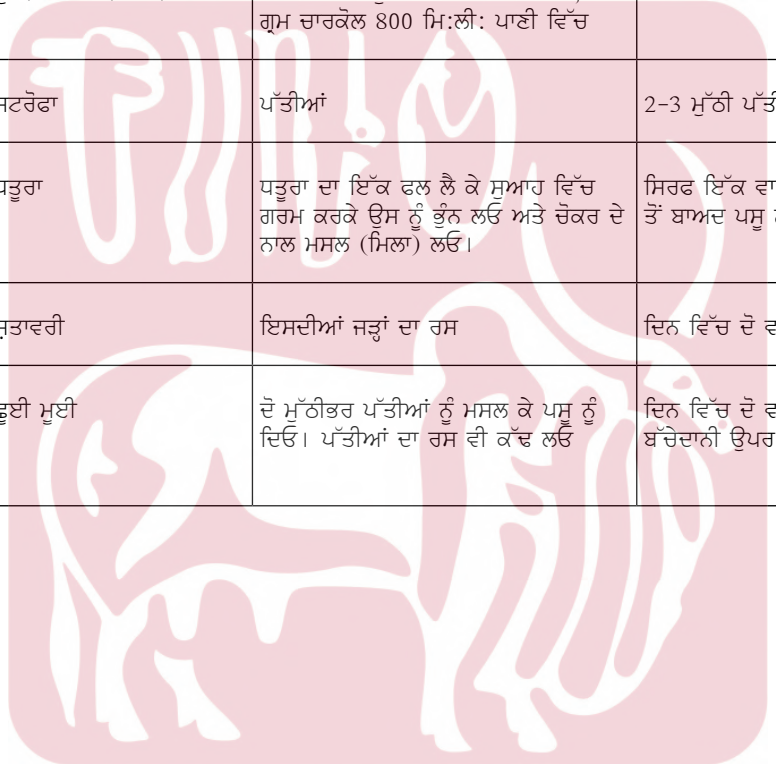
ਗੋਦਾ

ਨਿੰਮ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
11	ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ (ਐਡਿਮਾ)	ਕਵਾਰ ਗੰਧਲ, ਚੂਨਾਂ ਜਾਂ ਛੂਈ-ਮੂਈ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ	ਕਵਾਰ ਗੰਧਲ ਦੀਆਂ 2-3 ਪੱਤੀਆਂ ਲਓ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਚੂਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ ਜਾਂ 2-3 ਮੁੱਠੀ ਛੂਈ-ਮੂਈ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪੇਸਟ ਬਣਾਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ 4-5 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲੇਪ ਲਗਾਓ (ਚੂਨੇ ਨੂੰ ਕਵਾਰ ਗੰਧਲ ਦੇ ਨਾਲ 2-3 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਾਓ) ਦੁੱਧ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਪ ਲਗਾ ਦਿਓ
12	ਜਹਿਰ	ਪੈਰਾਫਿਨ ਤੇਲ/ਕੱਚਾ ਲਿਨਸੀਡ ਤੇਲ, ਵਨਸਪਤੀ ਤੇਲ	1 ਲੀਟਰ ਕੋਈ ਵੀ ਤੇਲ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿਆਓ
		ਦੁੱਧ/ਨਾਰੀਅਲ/ਪਾਣੀ/ਚਾਰਕੋਲ	ਇੱਕ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਨਾਰੀਅਲ ਪਾਣੀ, 200 ਗ੍ਰਾਮ ਚਾਰਕੋਲ 800 ਮਿ:ਲੀ: ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿਆਓ
13	ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਥਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣਾ	ਜਟਰੋਫਾ	ਪੱਤੀਆਂ	2-3 ਮੁੱਠੀ ਪੱਤੀਆਂ
		ਧਤੂਰਾ	ਧਤੂਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਫਲ ਲੈ ਕੇ ਸੁਆਹ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਲਓ ਅਤੇ ਚੋਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਲ (ਮਿਲਾ) ਲਓ।	ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿਆਓ। ਦਵਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਲਿਜਾਓ
		ਸ਼ਤਾਵਰੀ	ਇਸਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ 4 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ
14	ਪੌਲੈਪਸ (ਬੱਚੇ ਦਾਨੀ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ)	ਛੂਈ ਮੂਈ	ਦੋ ਮੁੱਠੀਭਰ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਸਲ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਰਸ ਵੀ ਕੱਢ ਲਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਰਸ ਨੂੰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਉਪਰ ਲਗਾਓ

ਛੂਈ-ਮੂਈ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ

ਕਵਾਰ ਗੰਧਲ (ਐਲੈਵੀਰਾ)

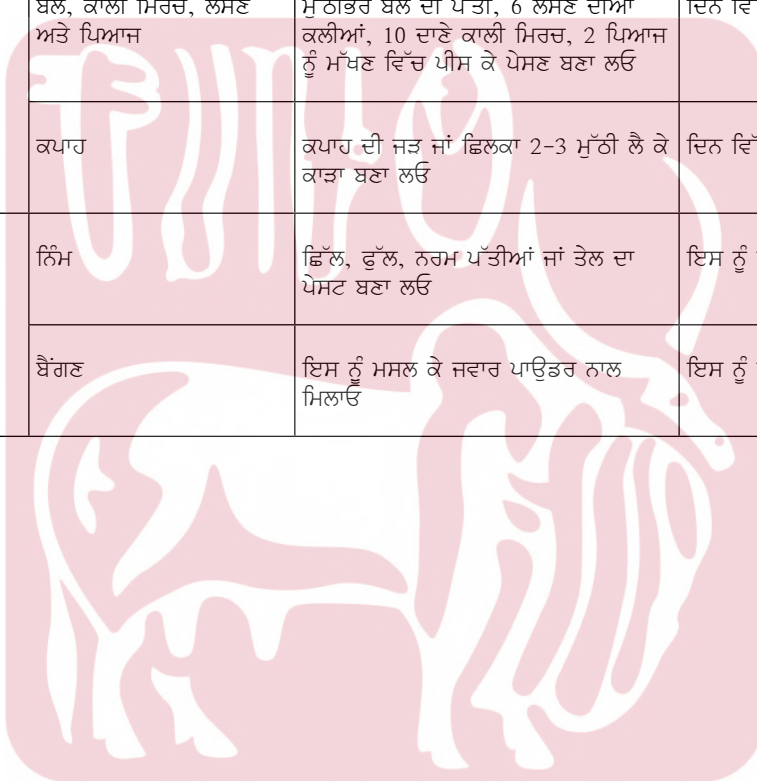
ਹਰਅਰ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
15	ਵਾਰ ਵਾਰ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ	ਕੜੀ ਪੱਤਾ	ਦੋ ਮੁੱਠੀਭਰ ਕੜੀ ਪੱਤਾ ਲਓ	ਗਰਭਦਾਨ ਦੇ ਬਾਅਦ 10 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦਿਓ
		ਛੂਈ ਮੂਈ	ਪੌਦੇ ਦਾ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਕਾੜਾ ਬਣਾਓ	2-3 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦਿਓ
16	ਜ਼ੇਰ ਨਾ ਪੈਣਾ	ਛੂਈ ਮੂਈ	1 ਕਿੱਲੋ ਪੱਤੇ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ 1-2 ਵਾਰ ਦਿਓ
		ਬੋਲ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ, ਲਸਣ ਅਤੇ ਪਿਆਜ਼	ਮੁੱਠੀਭਰ ਬੋਲ ਦੀ ਪੱਤੀ, 6 ਲਸਣ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ, 10 ਦਾਣੇ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ, 2 ਪਿਆਜ਼ ਨੂੰ ਮੱਖਣ ਵਿੱਚ ਪੀਸ ਕੇ ਪੇਸਣ ਬਣਾ ਲਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਿਓ
		ਕਪਾਹ	ਕਪਾਹ ਦੀ ਜੜ ਜਾਂ ਛਿੱਲਕਾ 2-3 ਮੁੱਠੀ ਲੈ ਕੇ ਕਾੜਾ ਬਣਾ ਲਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਿਓ
17	ਚਮੜੀ ਰੋਗ	ਨਿੰਮ	ਛਿੱਲ, ਫੁੱਲ, ਨਰਮ ਪੱਤੀਆਂ ਜਾਂ ਤੇਲ ਦਾ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ	ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਿੱਸਿਆ ਤੇ ਲਗਾਓ
		ਬੈਂਗਣ	ਇਸ ਨੂੰ ਮਸਲ ਕੇ ਜਵਾਰ ਪਾਉਡਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ	ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਿੱਸਿਆ ਤੇ ਲਗਾਓ

ਜਟਰੋਫਾ

ਧਤੂਰਾ

ਕੜੀ ਪੱਤਾ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
18	ਪੇਟ ਦੀ ਗੜਬੜ	ਅਦਰਕ, ਸੁਹੰਜਣ, ਸ਼ਹਿਦ	ਅਦਰਕ ਰਸ 500 ਮਿ:ਲੀ:, ਸੁਹੰਜਣ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਰਸ, 500 ਮਿ:ਲੀ: ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ 200 ਮਿ:ਲੀ: ਇੱਕ ਖੁਰਾਕ ਬਣਾਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ 2 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦਿਓ
19	ਜੀਭ ਦੇ ਛਾਲੇ	ਇਮਲੀ ਅਤੇ ਤਿਲ ਦਾ ਤੇਲ	ਇਮਲੀ 100 ਗ੍ਰਾਮ, ਤਿਲ ਦਾ ਤੇਲ 200 ਮਿ:ਲੀ:, ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਲਓ	ਪੇਸਟ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਜੀਭ ਤੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 3-4 ਵਾਰ ਲਗਾਓ
20	ਮੱਸਾ (ਮੋਹਕਾ)	ਬਰਕੀ ਬੋਹਰ	ਬਰਕੀ ਬੋਹਰ ਦਾ ਲੈਟੇਕਸ ਮੱਸੇ ਉਪਰ ਲਗਾਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੱਸਾ ਡਿੱਗ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ
		ਪਪੀਤਾ	ਪਪੀਤੇ ਦਾ ਰਸ (ਲੈਟੇਕਸ) ਮੱਸੇ ਉਪਰ ਲਗਾਓ	ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੱਸਾ ਡਿੱਗ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ

ਬੋਲ

ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ

ਕਪਾਹ

ਆਮ ਔਸ਼ਧੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਹਾਲਤ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੌਦੇ ਦਾ ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ
21	ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ	ਕਵਾਰ ਗੰਧਲ	ਕਵਾਰ ਗੰਧਲ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਕੁੱਟ ਕੇ ਰਸ ਕੱਢ ਲਓ	ਰਸ ਨੂੰ ਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਉਪਰ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਤੋੜੇ ਛਿੜਕ ਦਿਓ
22	ਖੁਰਕ	ਦਾਦਮੁਰਦਨ	ਤਾਜਾ ਜਾਂ ਹਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ (ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ) ਕੁੱਟ ਕੇ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸਟ ਬਣਾਓ	ਬੁਰਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਚਮੜੀ ਤੇ ਲਗਾਓ।

ਬਰਕੀ ਥੋਹਰ

ਇਮਲੀ

ਦਾਮੁਰਦਨ ਦਾ ਪੌਦਾ ਅਤੇ ਫੁੱਲ

ਭਾਗ - 2

ਪਸ਼ੂ ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਸੰਤੁਲਿਤ ਪੋਸ਼ਣ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੇ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਢੁਕਵੇਂ ਪੋਸ਼ਣ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿੱਚ, ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਉਤਪਾਦਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਜਾਂ ਕਮੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਊਰਜਾ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਸਹੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਡੇਅਰੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਭਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

1. ਪਸ਼ੂ ਪੋਸ਼ਣ
2. ਚਾਰਾ ਉਤਪਾਦਨ
3. ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ

ਅਨੁਭਾਗ - 1

ਪਸ਼ੂ ਪੋਸ਼ਣ

ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਡੇਅਰੀ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ ਦਾ ਲਗਭਗ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੋਸ਼ਣ ਤੇ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ, ਖਲ, ਅਨਾਜ, ਅਨਾਜ ਉਤਪਾਦ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੋਕਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਅਤੇ ਘਾਹ; ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ।

ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਆਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

1. ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਪੋਸ਼ਣ।
2. ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮਹੱਤਵ।
3. ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
4. ਬਾਈਪਾਸ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦਾ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵ।
5. ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵ।
6. ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ - ਪਸ਼ੂ ਆਹਰ ਸੰਪੂਰਕ
7. ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
8. ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ।
9. ਸੂਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ।
10. ਗਾਂ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਤ ਖੁਰਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ।
11. ਮੱਝਾਂ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਤ ਖੁਰਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਪੋਸ਼ਣ

- ਇੱਕ ਆਮ ਬਾਲਗ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 4-6 ਕਿਲੋ ਸੁੱਕਾ ਅਤੇ 15-20 ਕਿਲੋ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਲੀਦਾਰ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਫਲੀਦਾਰ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ 1:3 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਖੁਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਅੱਧੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਆਉਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਖੁਆਉਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।
- ਵੱਧ ਉਪਲਬਧ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹੇ ਜਾਂ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਚਾਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰਾ

ਗੈਰ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰਾ

ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਖੁਰਾਕ

ਆਮ ਸੁਝਾਅ

- ਦੁੱਧ ਦੇ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਐਨਡੀਡੀਬੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੂਰਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਆਮ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ‘ਮਿਕਸਡ ਐਨੀਮਲ ਫੀਡ’ ਜਾਂ ‘ਬਾਈਪਾਸ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ’ ਵੀ ਖੁਆਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਖਣਿਜ ਤੱਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤਰ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਨਹੀਂ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਕੁਤਰ ਕੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਤ ਖੁਰਾਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਦਿਨ ਭਰ ਵਿੱਚ 3-4 ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰਾ ਕੱਟਣ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ

ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ, ਖਾਦ ਪਦਾਰਥ ਘਾਹ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਕਾਰਨ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਊਰਜਾ, ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਤੇ ਕਈ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵੀ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਐਨਡੀਡੀਬੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਜਾਂ “ਐਨੀਮਲ ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ” ਐਪ ਨੂੰ ਗੂਗਲ ਪਲੇ ਸਟੋਰ ਤੋਂ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (RBP) ਦੇ ਲਾਭ

- ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਵੱਧ ਚਰਬੀ ਅਤੇ ਐਸਐਨਐਫ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ।
- ਸ਼ੁੱਧ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ।
- ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ।
- ਦੋ ਸੂਇਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰਾਲ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰੋ।
- ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਜਲਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਮੀਥੇਨ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਮੇਂ।

ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਮੀਥੇਨ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ

ਆਰਬੀਪੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

- ਦੁੱਧ ਯੂਨੀਅਨਾਂ/ਸੰਘਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਿਤ ਸਰੋਤ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਆਮ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਅਨਾਜ, ਖਲ, ਚੋਕਰ, ਗੁੜ, ਨਮਕ, ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸਸਤਾ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਸਵਾਦ ਹੈ।

ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਖਵਾਉਣ ਦੇ ਸੁਝਾਅ

- ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਊਰਜਾ, ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਵਾਧੇ, ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਆਮ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਭਰੂਣ ਦੇ ਸਹੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ, ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਚਰਬੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਧ ਰਹੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 1 ਤੋਂ 2 ਕਿਲੋ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ 2 ਕਿਲੋ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਾਵਾਂ ਲਈ 400 ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਲਈ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਚੰਗੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੀ ਖਲ ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਗਰਭ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਨਾਜ, ਚੋਕਰ, ਲੁਣ, ਖਨਿੱਜ, ਗੁੜ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ

ਚੰਗੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਖਾਣ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਬਾਈਪਾਸ-ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

- ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਉਪਲਬਧ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪੇਟ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ (ਰੂਮੇਨ) ਵਿੱਚ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਬਾਈਪਾਸ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪੇਟ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੜਨ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪੇਟ ਅਤੇ ਅੰਤੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਭੋਜਨ/ਖਲ ਦੇ ਰਸਾਇਣਕ ਇਲਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਾਈਪਾਸ - ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਈਪਾਸ-ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਖਵਾਉਣ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

- ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਸਾਧਾਰਨ ਬਾਈਪਾਸ-ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ 8-10 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ 1 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਬਾਈਪਾਸ-ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਖਲ ਪੂਰਕ (1-2 ਕਿਲੋ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ 1-2 ਕਿਲੋ ਸ਼ਾਮ) ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਈਪਾਸ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਯੰਤਰ

ਬਾਈਪਾਸ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ

ਬਾਈਪਾਸ-ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤ ਹੈ।

ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

- ਖਣਿਜ ਤੱਤ ਪਾਚਕ (ਮੈਟਾਬੋਲਿਕ) ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਣਿਜ ਲੂਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਖਾਣ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

- ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸੋਖਣ ਵਾਲੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਸੂਇਆ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰਾਲ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਸੂਏ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਾਚਕ ਰੋਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ, ਕੀਟੋਸਿਸ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।

ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਉਪਰ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਆਇਓਡੀਨ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਥਾਇਰਾਇਡ ਗਲੈਂਡ ਦਾ ਵਧਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਫਟਣਾ।

ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ: ਰਾਜਸਥਾਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਡੇਅਰੀ ਸਹਿਕਾਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਖੇਤਰ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ

ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯੂਰੀਆ ਮੋਲੈਸਿਸ ਬਰਿੱਕ

- ਉਗਾਲਾ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਰੂਮੇਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਰੇਸ਼ੇਦਾਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਪਾਚਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਯੂਰੀਆ ਮੋਲੈਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਰੂਮੇਨ ਰੋਗਾਣੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੁੱਕੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਯੂਰੀਆ ਮੋਲੈਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਖਾਣ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

- ਪਸ਼ੂ ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

- ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ।
- ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਚਰਬੀ ਵੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਣਿਜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਰੋਤ ਹੈ।

ਯੂਰੀਆ ਮੋਲੈਸਿਸ ਬਰਿੱਕ

ਪਸ਼ੂ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲੈਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਚੱਟਦੇ ਹੋਏ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:

- ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਲਈ।
- ਸੋਖਣ ਵਾਲੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ।
- ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੁਆਰਾ ਅਣਚਾਹੇ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ।
- ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ।
- ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬਾਲਗ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 70 ਤੋਂ 80 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਲਗਭਗ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ 85-87 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ 2.5 ਲੀਟਰ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੁਝਾਅ

- ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ 24 ਘੰਟੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਮੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਨਵਾਉਣਾ (ਨਹਾਉਣਾ) ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਲਗਭਗ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੁੱਕੇ ਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲੈਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਖਾਣ ਨਾਲ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਆਮ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ

- ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸਹੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਯਕੀਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਲਗ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਦੇ ਤੋਂ ਢਾਈ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਆਖਰੀ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ, ਭਰੂਣ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸੁਝਾਅ

- ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਆਖਰੀ ਤਿਮਾਹੀ ਵਿੱਚ, ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਚਰਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਉਬੜ-ਖਾਬੜ (ਟੋਏ ਦਾਰ) ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੌਰਾਨ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ 7ਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਥਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮਿਲਕ ਫੀਵਰ ਅਤੇ ਕੀਟੋਸਿਸ ਵਰਗੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਢੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚੰਗਾ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਦਿਨ ਭਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 75-80 ਲੀਟਰ ਤਾਜ਼ੇ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਬਾਲਗ ਵੱਢੇ ਨੂੰ 6-7 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ, ਪਿੱਠ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਸੂਣ ਤੋਂ 4-5 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਹਵਾਦਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਿਲਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਰਭਵਤੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ

ਹਰਾ ਚਾਰਾ	15 – 20 ਕਿੱਲੋ	ਖਲ	1 ਕਿੱਲੋ
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	4 – 5 ਕਿੱਲੋ	ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ	50 ਗ੍ਰਾਮ
ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ	2 – 3 ਕਿੱਲੋ	ਲੂਣ	30 ਗ੍ਰਾਮ

ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੂਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੋਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਦੇਖਭਾਲ

- ਸੂਣ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੀ ਭੁੱਖ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਸੂਣ ਦੌਰਾਨ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸੂਣ ਦੇ 2 ਤੋਂ 3 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਹਲਕਾ, ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ, ਰੇਸ਼ੇਦਾਰ ਖੁਰਾਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਰਮ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਦਲੀਆ, ਉਬਲੇ ਹੋਏ ਚੌਲ/ਕਣਕ ਦਾ ਦਲੀਆ, ਉਬਾਲੇ ਹੋਏ ਬਾਜਰੇ ਜਾਂ ਕਣਕ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਬਾਈਪਾਸਚਰਬੀ, ਗੁੜ, ਸੋਇਆ, ਹਿੰਗ, ਮੇਥੀ, ਕਾਲਾ ਜੀਰਾ, ਅਦਰਕ ਆਦਿ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜੇਰ ਦੇ ਛੇਤੀ ਨਿਕਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿੰਨਾ ਪਸ਼ੂ ਪੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦਿਓ।
- ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋ ਕਿ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੂਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਤੱਕ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸਹੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਗਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਤ ਆਹਾਰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ

1. ਗਾਂ ਜਿਸਨੇ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ

ਘਟਕ	ਮਾਤਰਾ ਕਿੱਲੋ		
	ਉਦਾਹਰਨ 1	ਉਦਾਹਰਨ 2	ਉਦਾਹਰਨ 3
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	7	7	7
ਹਰਾ ਚਾਰਾ	4	10	4
ਪਸੂ ਆਹਾਰ	2	1	-
ਖਲ	-	-	1

* ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦਰ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਸੂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 5 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਾਂ

ਘਟਕ	ਮਾਤਰਾ ਕਿੱਲੋ		
	ਉਦਾਹਰਨ 1	ਉਦਾਹਰਨ 2	ਉਦਾਹਰਨ 3
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	7	7	7
ਹਰਾ ਚਾਰਾ	4	10	4
ਪਸੂ ਆਹਾਰ	4	3	-
ਖਲ	-	-	2
ਕਣਕ ਦੀ ਚੋਕਰ	-	-	1

* ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦਰ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਸੂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 10 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਾਂ

ਘਟਕ	ਮਾਤਰਾ ਕਿੱਲੋ		
	ਉਦਾਹਰਨ 1	ਉਦਾਹਰਨ 2	ਉਦਾਹਰਨ 3
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	7	7	7
ਹਰਾ ਚਾਰਾ	4	10	4
ਪਸੂ ਆਹਾਰ	6	5	-
ਖਲ	-	-	3
ਕਣਕ ਦੀ ਚੋਕਰ	-	-	2

* ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦਰ 150 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਸੂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੱਠਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਤ ਆਹਾਰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ

1. ਗਾਂ ਜਿਸਨੇ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ

ਘਟਕ	ਮਾਤਰਾ ਕਿੱਲੋ		
	ਉਦਾਹਰਨ 1	ਉਦਾਹਰਨ 2	ਉਦਾਹਰਨ 3
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	6	6	6
ਹਰਾ ਚਾਰਾ	2	4	10
ਪਸੂ ਆਹਾਰ	-	-	1
ਖਲ	2	-	-
ਕਣਕ ਦੀ ਚੋਕਰ	-	3	-

* ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦਰ 75 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਸੂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 5 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੱਝ

ਘਟਕ	ਮਾਤਰਾ ਕਿੱਲੋ		
	ਉਦਾਹਰਨ 1	ਉਦਾਹਰਨ 2	ਉਦਾਹਰਨ 3
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	7	6	7
ਹਰਾ ਚਾਰਾ	5	10	2
ਪਸੂ ਆਹਾਰ	5	5	-
ਖਲ	-	-	3
ਕਣਕ ਦੀ ਚੋਕਰ	-	-	1

* ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦਰ 125 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਸੂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 10 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੱਝ

ਘਟਕ	ਮਾਤਰਾ ਕਿੱਲੋ		
	ਉਦਾਹਰਨ 1	ਉਦਾਹਰਨ 2	ਉਦਾਹਰਨ 3
ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ	7	7	7
ਹਰਾ ਚਾਰਾ	10	15	5
ਪਸੂ ਆਹਾਰ	6	7	-
ਖਲ	2	-	5
ਕਣਕ ਦੀ ਚੋਕਰ	-	-	3

* ਖਨਿੱਜ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦਰ 175 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪਸੂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 2

ਚਾਰਾ ਉਤਪਾਦਨ

ਚਾਰਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਡੇਅਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਾਰਾ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ ਭਰ ਚਾਰੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸਾਨ ਮੌਸਮੀ ਅਤੇ ਸਾਲਾਬੰਧੀ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਅਤੇ ਘਾਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਪਲਬਧ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਵਿੱਚ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ ਅਤੇ ਪਾਚਨ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਆਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

1. ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
2. ਚਾਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ
3. ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਉਪਰ ਯੂਰੀਆ ਉਪਚਾਰ
4. ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਵੱਢਣ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ
5. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ

ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪਚਣਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂ ਮਿਸ਼ਰਤ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧਤਾ ਵਿਚਲੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਚਾਰੇ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਲ ਭਰ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਖੇਤੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:

- ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਜਾਂ ਤਸਦੀਕਸ਼ੁਦਾ ਬੀਜ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ਚਾਰੇ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਖੇਤੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਿਜਾਈ, ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸਿੰਚਾਈ, ਨਦੀਨਾਂ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਸਮਾਂਬੱਧ ਕਟਾਈ।
- ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਕੀ, ਸੂਰਜਮੁਖੀ, ਚੀਨੀ ਗੋਭੀ, ਸ਼ਲਗਮ, ਲੋਭੀਆ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੌਸਮੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬੀਜੋ।
- ਮੱਕੀ, ਬਾਜਰਾ ਅਤੇ ਜਵਾਰ ਵਰਗੀਆਂ ਅਨਾਜ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦਾਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂੰਗੀ, ਗੁਆਰ, ਸੋਇਆਬੀਨ ਉਗਾਓ।
- ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਲਾਬੱਧੀ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਟਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੇਤ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਨੋਪੀਅਰ ਘਾਹ ਉਗਾਓ।
- ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਗਿੰਨੀ ਘਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾਲਾ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਟਾਈਲੋ, ਸਿਰਾਟਰੋ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਰਤ ਕਰਕੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਗਾਓ।
- ਚਾਰੇ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ (30 ਤੋਂ 45 ਦਿਨਾਂ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਕਟਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ 10 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਕੱਟੋ।
- ਸੋਕਾ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਬਾਰਾਂਮਾਸੀ ਘਾਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਜਨ ਘਾਹ, ਸੇਵਨ ਘਾਹ, ਰੋਡਜ਼ ਘਾਹ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਦੇ ਰੁੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸੀ ਸ਼ਿਬੂਲ, ਨਿੰਮ, ਸ਼ੀਸ਼ਮ, ਕੰਚਨ, ਅਰਦੂ, ਖੇਜਤੀ, ਸਬਬੂਲ, ਸੁਹੱਜਣ ਅਤੇ ਗਿਲਿਰੀਸਿਡੀਆ ਨੂੰ ਉਗਾਓ।
- ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਚਾਰਾ ਫਸਲਾਂ

ਚਾਰਾ ਮੱਕੀ ਕਿਸਮ ਅਮਰੀਕਨ ਟਾਲ

ਰਿਜਕਾ

ਜਵੀਂ

ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਟਾਈ ਵਾਰ ਜਵਾਰ (ਸੁਡਾਨ ਘਾਹ ਐਚ.ਐਸ.ਜੀ)

ਚਾਰਾ ਬਾਜਰਾ (ਜੀ.ਐਫ.ਬੀ-1)

ਜਾਬ ਟਿਅਰਸ (ਕੋਕਸ)

ਬਰਸੀਮ (ਵਰਦਾਨ)

ਸੂਰਜਮੁਖੀ

ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖਾਣਾ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ

ਮੁੱਖ ਚਾਰਾ ਫਸਲਾਂ

ਵੈਲਵਟ ਬੀਨ

ਚੀਕੋਰੀ

ਲੋਭੀਆ

ਚਾਰਾ ਚੁੱਕਦਰ

ਸੰਕਰ ਨੇਪੀਅਰ ਘਾਹ ਕਿਸਮ ਕੋ-4

ਮਿੱਠੀ ਸੁਡਾਨ ਘਾਹ (ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਟਾਈ ਵਾਲੀ)

ਮੱਕਚਰੀ

ਜਵਾਰ ਦਾ ਲੋਭੀਆ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਰਨ

ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖਾਣਾ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ

ਮੁੱਖ ਚਾਰਾ ਫਸਲਾਂ

ਅੰਜਨ ਘਾਹ

ਕਲਾਈਟੋਰੀਆ ਟਰਨੋਟੀਆ (ਅਪਰਾਜਿਤਾ)

ਜੌ ਦੀ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਕਿਸਮ (ਆਰ.ਡੀ.2715)

ਕੌਗੋ ਸਿਗਮਲ ਘਾਹ

ਧਾਮਨ ਘਾਹ

ਗਿੰਨੀ ਘਾਹ

ਚਾਰਾ ਸਰੋਂ (ਚਾਈਨੀਜ਼ ਕਬੇਜ਼)

ਨੰਦੀ ਘਾਹ

ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖਾਣਾ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ

ਮੁੱਖ ਚਾਰਾ ਫਸਲਾਂ

ਗਰੀਨ ਪੈਨਿਕ ਘਾਹ

ਪੈਰਾ ਘਾਹ

ਰੋਡਸ ਘਾਹ

ਰਾਈਜ਼ ਬੀਨ

ਸ਼ੇਵਰੀ (ਸੇਸਬੋਨੀਆ ਸੇਸਬਨ)

ਸ਼ਿਰਾਟੋ

ਸਟਾਇਲੋ ਹਾਮਟਾ

ਦਸ਼ਰਥ ਘਾਹ (ਹੈਜ ਲੂਸਨ)

ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖਾਣਾ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ

ਮੁੱਖ ਚਾਰਾ ਫਸਲਾਂ

ਸਟਾਇਲੋ ਸਕੈਬਰਾ

ਚਾਰੇ ਲਈ ਚੁੰਕਦਰ

ਮੁੱਖ ਚਾਰਾ ਪੌਦੇ

ਕੰਚਨ (ਬਹੁਨਿਆ ਪਰਪੂਰਿਆ)

ਮਹਰੁਖ/ਅਰਦੂ (ਅਲੈਬਸ ਐਕਸੇਲਸ)

ਸਬਬੁਲ (ਲਸੀਨਾ ਲਯੂਕੋਸਿਫਾਲਾ)

ਗਿਲਿਰੀਸਿਡੀਆ

ਖੇਜਰੀ (ਪ੍ਰੋਸੋਪਿਸ ਸਿਨੇਰੀਰਿਆ)

ਅਗਸਿਤ

ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਖਾਣਾ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ

ਚਾਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਲ ਭਰ ਮਿਆਰੀ ਚਾਰਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਿੰਚਾਈ ਹਾਲਤਾਂ ਅਧੀਨ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ (ਮਾਨਸੂਨ ਸੀਜ਼ਨ) ਅਤੇ ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ (ਰਾਬੀ ਦੇ ਮੌਸਮ) ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਧੂ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹੇ ਅਤੇ ਸਾਈਲੇਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਰੂਰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣਾ

ਹੇ, ਇੱਕ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਸੁੱਕਿਆ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਮੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪਚਣਯੋਗ ਖੁਸ਼ਕ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਗਰਮ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ, ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਮਈ ਤੱਕ, ਪਤਲੇ ਤਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜਕਾ, ਜਵੀਂ ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਸੂਡਾਨ ਘਾਹ ਦੁਆਰਾ ਵਧੀਆ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਹੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਦੀਵੀ ਚਾਰੇ ਵਾਲੇ ਘਾਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਿਨੀ ਘਾਹ, ਰੋਡਜ਼ ਘਾਹ, ਅੰਜਨ/ਧਾਮਨ ਘਾਹ, ਬਲੂਪੈਨਿਕ ਘਾਹ ਵੀ ਹੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ।

ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਿਟੀ ਹੇ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੁੱਕੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੇ 5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਤੱਕ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੋਟੀ ਪਰਤ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਸੁਕਾਉਣ ਲਈ ਹੱਥ/ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਮੋੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 4 ਤੋਂ 5 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਨਮੀ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੇ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਸਟੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਢਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਕਾਉਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਨਾ ਖੋਵੇ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਮੀ ਅਤੇ ਧੂੜ ਰਹਿਤ ਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੋਦਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਕੱਟੇ ਹੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 5 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਖੁਆਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸੁਕਾਉਣਾ

ਹੇ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ

ਸਾਈਲੇਜ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ

ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੇ ਅਚਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਚਣਯੋਗ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਆਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਕੀ, ਜਵਾਰ, ਅਤੇ ਜੌਂ ਵਰਗੇ ਅਨਾਜ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦਾ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਬੋਹਾਈਡਰੇਟ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਈਲੇਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਅੱਧ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੱਕ ਕੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 65-70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹੋਵੇ। ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ 1-2 ਇੰਚ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੱਟ ਕੇ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਭਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਈਲੇਜ਼ ਸਟੋਰੇਜ਼ ਬਣਤਰ (ਸਾਈਲੋ ਪਿਟ) ਨੂੰ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਇੱਕ ਸਟੋਰੇਜ਼ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਉੱਚੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਈਲੇਜ਼ ਟੋਏ ਦਾ ਆਕਾਰ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। 500 ਤੋਂ 600 ਕਿਲੋ ਕੱਟੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਘਣ ਮੀਟਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਾਈਲੋ ਪਿਟ (1 ਮੀਟਰ × 1 ਮੀਟਰ × 1 ਮੀਟਰ) ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ।

ਕੱਟਿਆ ਚਾਰਾ 10 ਸੈ.ਮੀ. ਹਰ ਪਰਤ ਨੂੰ ਨੱਪ ਕੇ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਟਰੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ। ਜਦੋਂ ਸਿਲੋ ਟੋਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿਲੇਜ਼ ਦੇ ਢੇਰ ਨੂੰ ਪਾਲੀਥੀਨ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 5 ਇੰਚ ਮੋਟੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਨਾਲ ਢੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਤਰੇੜਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤ੍ਹਾ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਈਲੇਜ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਹੀ ਪੜਾਅ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਟੋਏ ਨੂੰ ਭਰਨ ਸਮੇਂ ਗੁੜ/ਆਮ ਨਮਕ/ਯੂਰੀਆ/ਫਾਰਮਿਕ ਐਸਿਡ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

45 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਟੋਏ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਹਿਲੇ 3-4 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਈਲੇਜ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ 5-10 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਨਵਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖੋ।

ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਚਾਰਾ

ਸਾਈਲੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਚਾਰਾ ਭਰਨਾ ਅਤੇ ਦਬਾਉਣਾ

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਈਲੇਜ਼

ਸਾਈਲੇਜ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦਾ ਯੂਰੀਆ ਉਪਚਾਰ

ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਚਾਰੇ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਉੱਚ ਕੀਮਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ ਝੋਨਾ, ਕਣਕ, ਬਾਜਰਾ ਅਤੇ ਜਵਾਰ ਦੀ ਤੂੜੀ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਚ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਰਾਲੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪਚਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੂੜੀ ਵਿੱਚ 4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੜੀ ਦਾ ਯੂਰੀਆ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਯੂਰੀਆ ਉਪਚਾਰ ਰਹਿੰਦ ਖੂੰਹਦ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਘਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਤੂੜੀ (ਰਹਿੰਦ ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਯੂਰੀਆ) ਇਲਾਜ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

- ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 1 ਟਨ ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਉਪਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 1 ਟਨ ਪਰਾਲੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਸਾਨੂੰ 40 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ 400 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਨੂੰ 40 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲੋ।
- ਸੜ੍ਹਾ ਨੂੰ 3-4 ਇੰਚ ਮੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫਰਸ਼ ਤੇ 100 ਕਿਲੋ ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਫੈਲਾਓ।
- 40 ਲੀਟਰ ਤਿਆਰ ਯੂਰੀਆ ਘੋਲ ਨੂੰ ਡਰੰਮੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਛਿੜਕ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਦਬਾਓ।
- ਇਸ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਪਰਾਲੀ ਉੱਤੇ 100 ਕਿਲੋ ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਵਿਛਾਓ ਅਤੇ 40 ਲੀਟਰ ਯੂਰੀਆ ਘੋਲ ਤਿਆਰ ਕਰੋ, 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਨੂੰ 40 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ, ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਰਤ ਉੱਤੇ ਤਿਆਰ ਯੂਰੀਆ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ਅਤੇ ਟਰੀਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰਤ ਉੱਤੇ ਦਬਾਓ। ਤੂੜੀ ਦੀ 10 ਪਰਤਾਂ ਫੈਲਾ ਕੇ ਇਸ ਤੇ 4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੂਰੀਆ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਕੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਦਬਾਓ ਅਤੇ 10 ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਓ।
- ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਦੇ ਢੇਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਢੱਕ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਅੰਦਰਲੀ ਅਮੋਨੀਆ ਗੈਸ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲ ਸਕੇ।
- ਜੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਕਾਗਜ਼ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੱਕੀ ਤੂੜੀ/ਪਰਾਲੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਫੈਲਾਓ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਈ ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਗੋਬਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਓ।

ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ

- ਕਦੇ ਵੀ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਯੂਰੀਆ ਦਾ ਘੋਲ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਨਾ ਪਾਓ, ਯੂਰੀਆ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ।
- ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਯੂਰੀਆ ਘੋਲ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖੋ।
- ਪੱਕਾ ਫਰਸ਼ ਤੂੜੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਫਰਸ਼ ਕੱਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਰਤ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਸ਼ੀਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਜਾਂ ਕੋਨੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤੂੜੀ ਦਾ ਉਪਚਾਰ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੈ।
- ਉਪਚਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ 21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ 28 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਮੋਨੀਆ ਗੈਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਖਿਲਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਕੱਟੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖੁਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂਹਦ ਯੂਰੀਆ ਉਪਚਾਰ

ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਲਓ

ਪਰਾਲੀ/ਤੂੜੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਲਓ

ਫਸਲ ਅਵਸੇਸ਼ਾ ਦਾ ਯੂਰੀਆ ਉਪਚਾਰ

ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਰਨ ਬਣਾਓ

ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਬਾਓ ਅਤੇ ਬੰਦ ਕਰੋ

ਖੋਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਾਲੀ/ਤੂੜੀ

ਯੂਰੀਆ ਦੇ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਪੌਸ਼ਣ ਮੁੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ

ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਇੱਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਕਰਣ

ਆਟੋ ਪਿਕਅਪ ਬੇਲਰ

ਪਲੇਟ ਮੋਅਰ, ਚਾਪਰ ਲੋਡਰ

ਰੀਪਰ ਬਾਂਈਡਰ ਮੋਅਰ

ਰੈਂਕ (ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯੰਤਰ)

ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਣਕ, ਝੋਨਾ, ਮੱਕੀ, ਤੇਲ ਬੀਜ ਫਸਲਾਂ, ਦਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਅਨਾਜ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ/ਲਿਫਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੁੱਕੇ ਚਾਰੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਾਇਓਮਾਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨਾਜ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰੇ ਅਤੇ ਤੂੜੀ ਨੂੰ ਇੱਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਲਿਫਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੰਤਰ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਢਣ/ਕੱਟਣ/ਗਾਹੁਣ/ਟਰਾਲੀ ਭਰਨ ਲਈ ਉਪਯੋਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੂੜੀ ਦੀ ਬਣਾਉਣ, ਸਾਈਲੇਜ ਨਿਰਮਾਣ, ਹੇ ਬਣਾਉਣ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਤੂੜੀ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਕਿਫਾਇਤੀ ਉਪਕਰਣ ਹਨ। ਮੋਵਰ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਸ਼ੀਨ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮ, ਫਸਲ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ, ਕੋਮਲਤਾ, ਮੋਟਾਈ, ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਨਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਚਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਯੰਤਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣਗੇ।

1. ਆਟੋਪਿਕਅਪ ਬੇਲਰ
2. ਫਲੇਲੇ ਮੋਅਰ, ਚੋਪਰ ਲੋਡਰ
3. ਰੀਪਰ ਬਾਂਈਡਰ ਮੋਅਰ
4. ਰੈਂਕ (ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ)

1. ਆਟੋ ਪਿਕਅਪ ਬੇਲਰ ਟਰੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਗਭਗ 1500 ਤੋਂ 1800 ਮਿ.ਮੀ. ਘਾਹ ਦੀ ਇੱਕ ਚੌੜੀ ਪੱਟੀ ਚੁੱਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਫਸਲ ਅਤੇ ਘਾਹ ਦੀ ਪੱਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰੇਤੇ ਲਗਭਗ 1-2 ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਤੂੜੀ ਜਾਂ ਪਰਾਲੀ ਚੁੱਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਡ ਦਾ ਭਾਰ 10 ਤੋਂ 20 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਤੱਕ ਦਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣਾ ਆਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਘੱਟ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਟੋਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪੰਡ ਬੰਨਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ, ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਅਤੇ ਸਟੋਰ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟ ਉਚਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਤੋਂ ਪੰਡਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉੱਚੀ ਉਚਾਈ ਵਾਲੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਪੰਡ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੁਤਰਣ ਵਾਲੇ ਮੋਅਰ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਨਮੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੰਡ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਲਈ ਕਲੈਕਸ਼ਨ ਇਨਵਰਜ਼ਨ ਕਮ ਲਾਈਨਰ ਰੈਕ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੱਠ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਰੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। 75 ਐਚ.ਪੀ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਬੇ ਲਰ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 20 ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਪਰਾਲੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬ੍ਰਾਂਡਾਂ ਦੀਆਂ ਤੂੜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੀ ਗੱਠ ਬੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸ, ਨਿਊ ਹਾਲੈਂਡ, ਜਾਨ ਡੀਅਰ, ਕੁਹਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ।
2. ਪਲੇਲ ਮੋਵਰ, ਚੌਪਰ ਲੋਡਰ ਵੀ 50 ਤੋਂ 75 ਐਚਪੀ ਦੇ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਗਭਗ 1300 ਤੋਂ 1900 ਮਿ.ਮੀ. ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਘਾਹ ਦੀ ਇੱਕ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਫਸਲ ਦੀ ਉਚਾਈ ਅਤੇ ਪੱਟੀ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਲਗਭਗ 2 ਤੋਂ 3 ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸੁਕਾਉਣ, ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵਾਪਿਸ ਫੈਲਾਉਣ ਜਾਂ ਮਲਚਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉੱਚ ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਫੀਡ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨਵਰਜ਼ਨ ਕਮ ਲਾਈਨਰ ਰੈਕ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਘਾਹ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਟੋਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਸ਼ੀਨ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਰੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੋਵਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ 20 ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਪਰਾਲੀ ਚੁੱਕੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਲੇਲ ਮੋਵਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਯੰਤਰ ਸਧਾਰਨ ਪਰ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਘੱਟ ਹੁਨਰ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੋਵਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਫੀਮੈਕਸ, ਜੋਨ ਡੀਅਰ, ਨਿਊ ਹਾਲੈਂਡ ਹਨ।
3. ਕੰਬਾਈਨ ਪ੍ਰੀਵੈਨਸ਼ਨ/ ਰਿਵਰਸਲ ਮੋਵਰ (ਰੀਪਰ ਬਾਇੰਡਰ)- ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਫਸਲ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਮੋਵਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। 10 ਐਚ.ਪੀ ਡੀਜ਼ਲ ਇੰਜਣ ਵਾਲਾ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਰੀਪਰ ਬਾਇੰਡਰ ਚਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਣਕ, ਝੋਨਾ, ਬਰਸਾਤੀ ਜਵਾਰ, ਬਾਜਰਾ, ਦਾਲਾਂ, ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਹੁਪੱਖੀਤਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ 60 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਕਟਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰੀਪਰ ਬਾਇੰਡਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗੱਠਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਟੋਮੈਟਿਕ (ਲੇਬਰ ਮੁਕਤ) ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਸੀ.ਐਸ ਅਤੇ ਜਸ਼ੋਦਾ ਰੀਪਰ ਬਾਇੰਡਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਪਲਾਇਰ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 8 ਏਕੜ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ

ਫ਼ਸਲ	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਰ (ਕਿ.ਗ੍ਰਾ)	ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਖਾਦ ਦੀ ਦਰ (ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. ਹੈਕਟਰ)	ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਕਟਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਟਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਚਾਰਾ ਉਪਜ (ਟਨ)
ਜਵਾਰ (ਇੱਕ-ਕਟਾਈ)	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਐਚ.ਸੀ.-308 ਐਚ.ਜੇ. 513, ਐਚ.ਜੇ 541 ਸੀ.ਐਸ.ਵੀ..21 ਐਫ.ਐਮ ਪੰਤ ਚਰੀ-5	ਬੀਜ ਦਾ ਸਮਾਂ	25-30	30-40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 90 ਫਾਸਫੋਰਸ - 30	2-3	80-90 ਪਛੇਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ, ਅਤੇ 65-57 ਅਗੇਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ	1	30-50
ਜਵਾਰ (ਮਲਟੀ-ਕਟ)	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਐਸਐਸਜੀ 898, ਸੀਐਚਐਚ 24ਐਮਐਫ, ਸੀਐਚਐਚ 20ਐਮਐਫ, ਕੋ.ਐਫ.ਐਸ.29, ਪੰਤ ਚਰੀ 6, ਕੇ 31	ਮਾਰਚ ਜੁਲਾਈ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ)	25-30	30-40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 60 ਫਾਸਫੋਰਸ - 30 ਜਾਂ 30 ਕਿਲੋ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਹਰੇਕ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ	5-6	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ 60 ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 45 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ	3-4 6-7 ਕੋ.ਐਫ.ਐਸ 29 ਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ	70-90
ਮੱਕੀ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ ਵਧੀਆ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ	ਅਫਰੀਕਨ ਟਾਲ ਜੇ 1006, ਪ੍ਰਤਾਪ ਮੱਕਾ ਚਰੀ 6 ਵਿਜੇ ਕੰਪੋਸਟ	ਮਾਰਚ ਅਗਸਤ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ)	60-80	30-40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 80 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	3-4	75-80	1	35-55

ਫਸਲ	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਰ (ਕਿ:ਗ੍ਰਾ)	ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਖਾਦ ਦੀ ਦਰ (ਕਿ:ਗ੍ਰਾ. ਹੈਕਟਰ)	ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਕਟਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਟਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਚਾਰਾ ਉਪਜ (ਟਨ)
ਬਾਜਰਾ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ	ਏ.ਵੀ.ਕੇ.ਬੀ - 19 ਜੀ.ਐਫ.ਬੀ. 1 ਐਫ.ਬੀ.ਸੀ 10 ਬਾਇਕ ਬਾਜਰਾ 1	ਮਾਰਚ ਜੁਲਾਈ	8-10	30-40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 40 ਫਾਸਫੋਰਸ - 20	2-3	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ 50 ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਬਾਕੀ 35 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	3-4	25-50
ਮੱਕਥਰੀ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਟੀ.ਐਲ 1	ਜੁਲਾਈ	30-40	40-45	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 90 ਫਾਸਫੋਰਸ - 30	2-3	75 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ	1	35-40
ਲੋਭੀਆ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ	ਯੂ.ਪੀ.ਸੀ 8705 ਯੂ.ਪੀ.ਸੀ 618 ਯੂ.ਪੀ.ਸੀ 625 ਯੂ.ਪੀ.ਸੀ 622	ਮਾਰਚ ਜੁਲਾਈ	30-35	30-45	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 30 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	2-3	60-80	1	25-30
ਰਾਈਸ ਬੀਨ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਵਿਧਾਨ 1 ਕੇ.ਆਰ.ਬੀ 4	ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਅਗਸਤ	20-25	30-35	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 30 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	2-3	70-90	1	20-25
ਗਵਾਰ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਐਚ.ਐਫ.ਜੀ 156, ਗਵਾਰ 80 ਬੁੰਦੇਲ ਗਵਾਰ 1,2,3	ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਅਗਸਤ	25-30	30-35	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 30 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	2-3	60-75	1	20-30

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਹਾੜੀ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ

ਫਸਲ	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਰ (ਕਿ.ਗ੍ਰਾ)	ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਖਾਦ ਦੀ ਦਰ (ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. ਹੈਕਟਰ)	ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਕਟਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਟਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਚਾਰਾ ਉਪਜ (ਟਨ)
ਬਰਸੀਮ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਬੁੰਦੇਲ ਬਰਸੀਮ 3 ਵਰਦਾਨ ਜੇ.ਬੀ. 1 ਬੀ ਐਲ 1, 10, 42 ਮਸਕਾਵੀ	ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ	25	20-30	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 30 ਫਾਸਫੋਰਸ - 60 ਪੋਟਾਸ਼ - 40	10-15	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ 60 ਦਿਨ ਤੇ ਬਾਕੀ 25 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ	5-6	70-110
ਲੂਸਣ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ	ਆਨੰਦ 2 (ਸਲਾਨਾ) ਆਰ ਐਲ 88 ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਲੂਸਣ 3 (ਹਰ ਸਾਲ)	ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ	25	20-30	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 30 ਫਾਸਫੋਰਸ - 80 ਪੋਟਾਸ਼ - 40	10 (ਸਲਾਨਾ) 15 (ਸਾਲਾਬੱਧੀ)	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ 50 ਦਿਨ ਤੇ ਬਾਕੀ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ	5-6 (ਸਲਾਨਾ) 8 (ਸਾਲਾਬੱਧੀ)	60-80 (ਸਲਾਨਾ) 80-110 (ਸਾਲਾਬੱਧੀ)
ਜਵੀਂ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਓ.ਐਲ 10 ਕੋਟ ਯੂ ਪੀ ਓ 212 ਹਰਿਤਾ ਆਰ ਓ 19 ਬੁੰਦੇਲ ਜਵੀਂ 2004 ਐਨ. ਡੀ. ਓ 1	ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ	80-100	20-25	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 80 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	3-4	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ 60 ਦਿਨ ਤੇ ਬਾਕੀ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੁੱਲ ਖਿੜਨ ਤੇ	1-2	30-45
ਚਾਰਾ ਸਰੋਂ	ਚੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਚਾਈਨੀਜ ਕੰਬੋਜ	ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ	6-8	30-40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 60 ਫਾਸਫੋਰਸ - 30	2-3	50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੁੱਲ ਖਿੜਨ ਤੇ	1	25-30
ਚਾਰਾ ਚੁਕੰਦਰ	ਮਿੱਟੀ	ਜੈਮੋਨ, ਜੇ.ਕੇ.ਕੁਬੇਰ	ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ	3	50	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ 120 ਫਾਸਫੋਰਸ - 60 ਪੋਟਾਸ਼ - 40	8	100 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਦਾਈ	1	75-100

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਸਲਾਂ ਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਸਾਲਾਂਬੱਧੀ ਘਾਹ, ਚਾਰੇ ਲਈ ਦਾਣਾ ਅਤੇ ਚਾਰਾ ਦਰਖਤ

ਫਸਲ	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਰ (ਕਿ:ਗ੍ਰਾ)	ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਖਾਦ ਦੀ ਦਰ (ਕਿ:ਗ੍ਰਾ. ਹੈਕਟਰ)	ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਕਟਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਟਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਚਾਰਾ ਉਪਜ (ਟਨ)
ਸੰਕਰ ਨੋਪੀਅਰ ਘਾਹ	ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚਿਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਕੋ 3,4, ਪੀ ਬੀ.ਐਨ 233 ਬੀ ਐਨ ਐਚ 10 ਏ ਪੀ ਬੀ ਐਨ 1	ਮਾਰਚ ਅਕਤੂਬਰ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) ਸਾਰਾ ਸਾਲ (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	2000 ਜੜ੍ਹ/ ਤਨੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ	100 X 50	ਗੋਬਰ ਦੀ ਖਾਤ 15 ਟਨ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 50 ਫਾਸਫੋਰਸ - 80 ਪੋਟਾਸ਼ - 60 ਬੀਜਨ ਸਮੇਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ 50 ਹਰੇਕ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ	ਹਰੇਕ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਤੋਂ 90 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਕੀ ਕਟਾਈ 45 ਤੋਂ 60 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	7-8	200-350
ਗਿੱਨੀ ਘਾਹ	ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚਿਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਕੋ 2 ਪੀ ਜੀ ਜੀ 518, 616 ਬੁੰਦੇਲ ਗਿੱਨੀ 1	ਮਾਰਚ ਅਗਸਤ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) ਸਾਰਾ ਸਾਲ (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	40000 ਜੜ੍ਹ/ ਤਨੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਜਾਂ 3-4 ਕਿ:ਗ੍ਰਾ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ	50 X 50	ਗੋਬਰ ਦੀ ਖਾਤ 10 ਟਨ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 50 ਫਾਸਫੋਰਸ - 60 ਪੋਟਾਸ਼ - 40 ਬੀਜਨ ਸਮੇਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ 30 ਹਰੇਕ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ	ਹਰੇਕ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਤੋਂ 75 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਕੀ ਕਟਾਈ 45 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	7-9	100-120
ਅੰਜਨ ਘਾਹ	ਰੇਤਲੀ ਤੋਂ ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ	ਬੁੰਦੇਲ ਅੰਜਨ 1,3 ਕਾਜਰੀ 78	ਮਾਰਚ ਸਤੰਬਰ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) ਜੂਨ ਜੁਲਾਈ (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	5-6 ਕਿ:ਗ੍ਰਾ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ	45 X 30	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 40 ਫਾਸਫੋਰਸ - 30 ਪੋਟਾਸ਼ - 30 ਬੀਜਨ ਸਮੇਂ	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਤੋਂ 60 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਕੀ ਕਟਾਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੁੱਲ ਆਉਣ ਤੇ	3-4	10-12
ਪੈਰਾ ਘਾਹ	ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚਿਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਲੋਕਲ	ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ	5-6 ਕੁਇੰਟਲ ਤਨੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ	50 X 50	ਗੋਬਰ ਦੀ ਖਾਤ 10 ਟਨ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 25 ਹਰੇਕ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਤੋਂ 75 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਕੀ ਕਟਾਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	6-8 (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) 8-10 (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	18-25

ਫਸਲ	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਬੀਜ ਦਰ (ਕਿ:ਗ੍ਰਾ)	ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਖਾਦ ਦੀ ਦਰ (ਕਿ:ਗ੍ਰਾ. ਹੈਕਟਰ)	ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਕਟਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ)	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਕਟਾਈ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਚਾਰਾ ਉਪਜ (ਟਨ)
ਸਟਾਇਲੋ	ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ	ਵੇਰਨੋ, ਸਕਾਬਰਾ, ਹਮਾਟਾ, ਸੀਬਰੇਨਾ	ਜੂਨ ਜੁਲਾਈ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) ਮਾਰਚ ਸਤੰਬਰ (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	6-8	30 X 40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 25 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਦੇ 60-70 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਦੂਜੀ ਕਟਾਈ 60 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	3-4	15-35
ਸਿਰਾਟਰੋ, ਕਲਾਈਟੇਰੀਆ ਟਰਨੋਟੀਆ	ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਦੇਸੀ	ਜੂਨ ਜੁਲਾਈ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) ਮਾਰਚ ਸਤੰਬਰ (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	8-10	30 X 40	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 25 ਫਾਸਫੋਰਸ - 40	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਦੇ 70-80 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਦੂਜੀ ਕਟਾਈ 60 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	2-3	15-25
ਦਸੁਰਥ ਘਾਹ	ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਦੇਸੀ	ਜੂਨ ਜੁਲਾਈ (ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ) ਮਾਰਚ ਸਤੰਬਰ (ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ)	2-3	45 X 30	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 25 ਫਾਸਫੋਰਸ - 60	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਪਹਿਲੀ ਕਟਾਈ, ਬੀਜਨ ਦੇ 60-80 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਦੂਜੀ ਕਟਾਈ 45 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ	4-5	30-40
ਗਿਲਿਰਿਸੀਡੀਆ	ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਚੀਕਨੀ ਮਿੱਟੀ	ਦੇਸੀ	ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਅਗਸਤ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ	2000 ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ	500 X 100	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 25 ਫਾਸਫੋਰਸ - 60	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਬੀਜਨ ਦੇ 5-6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ, ਜਨੁਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਕੱਠਾਂ ਦੀ ਟਾਹਣੀਆਂ ਦੀ ਕਟਾਈ	2-3 ਵਾਰ	10-15
ਸਬਬੂਲ, ਅਗਰਥੀ, ਸ਼ੁਵਰੀ	ਰੇਤਲੀ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ	ਦੇਸੀ	ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਅਗਸਤ	4-5	500 X 100	ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ - 25 ਫਾਸਫੋਰਸ - 60	ਸਾਲ ਅਧਾਰਿਤ	ਬੀਜਨ ਦੇ 5-6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ, ਜਨੁਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਕੱਠਾਂ ਦੀ ਟਾਹਣੀਆਂ ਦੀ ਕਟਾਈ	2-3 ਵਾਰ	10-15

ਅਨੁਭਾਗ - 3

ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲੈਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮੀ ਤਣਾਅ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

1. ਜਾਨਵਰ ਘਰ
2. ਗਰਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ
3. ਲੱਛਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ
4. ਸੂਚੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ
5. ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਜਿਆਦਾ ਮਹਿੰਦੇ ਪਸ਼ੂਘਰ ਦੇ ਵਿਕਲਪ

ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਘਰ ਦੇ ਵਿਕਲਪ

ਪਸ਼ੂ ਘਰ

ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸਹੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਘਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਠੰਡ, ਗਰਮੀ, ਤੇਜ਼ ਧੁੱਪ ਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਸ਼ੂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਸੀਨਾ ਵਹਾਉਣ ਅਤੇ ਹਾਫਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਭੋਜਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਯੋਗ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 5.5 ਫੁੱਟ × 10 ਫੁੱਟ ਫਰਸ਼ ਥਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਪਾਸੇ 1.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਢਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਕਰੀਟ ਦਾ ਮੋਟਾ ਫਰਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਿਕਾਸ 8 ਇੰਚ ਚੌੜੀ, 3 ਇੰਚ ਡੂੰਘੀ 1.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਢਲਾਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਛੱਤ ਦੀ ਉਚਾਈ 10 ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਛੱਤ, ਸੀਮਿੰਟ ਸ਼ੀਟ, ਲੋਹੇ ਜਾਂ ਆਰ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਤਿੰਨ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੰਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਛੱਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹਰੇਕ ਜਾਨਵਰ ਲਈ 3 ਫੁੱਟ × 1 ਫੁੱਟ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਦੌਰਾਨ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਨੂੰ ਢਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਖੁਰਲੀ ਸੈੱਡ ਦੀ ਪੱਛਮੀ ਕੰਧ ਵੱਲ 2 ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਅਤੇ 1.5 ਫੁੱਟ ਡੂੰਘੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਖੁਰਲੀ ਦਾ ਫਰਸ਼ ਤਲ ਤੋਂ 1 ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੁਰਲੀ ਨਾਲ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦਾ ਪੂਰਬੀ ਸਿਰਾ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਾਨਵਰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿੱਮ ਵਰਗੇ 2-3 ਛਾਂਦਾਰ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਘੁੰਮ-ਫਿਰ ਸਕੇ।
- ਗਰਮੀਆਂ ਦੌਰਾਨ 15-20 ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

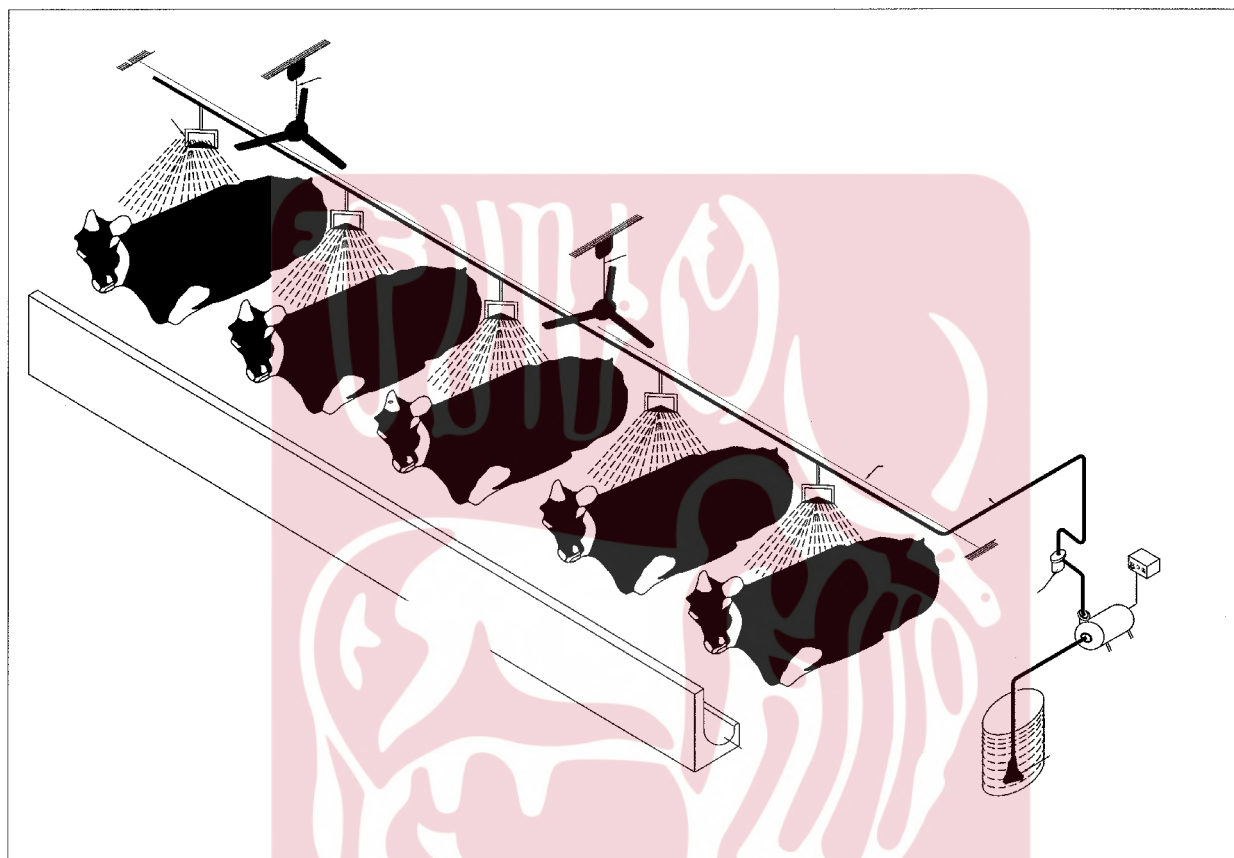
ਉੱਚ-ਉਪਜ ਵਾਲੇ ਕਰਾਸਬ੍ਰੀਡ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਕੂਲਿੰਗ ਉਪਾਅ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

ਠੰਡਾ ਰੱਖਣੇ ਦੇ ਤਰੀਕ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ

ਗਰਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਗਰਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

- ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦਾ ਵਧਣਾ, ਘੱਟ ਖਾਣਾ, ਪਸੀਨਾ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਵਧਣਾ, ਨਬਜ਼ ਦੀ ਦਰ ਵਧਣਾ, ਚਮੜੀ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਧਣਾ, ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਹਾਰਮੋਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਮੌਤ ਦਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੇਵਨ ਵਧਣਾ, ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ।
- ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਐਨਡੀਡੀਬੀ ਨੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਆਧਾਰਿਤ ਢੰਗ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 6 ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ 11000 ਰੁਪਏ ਹੈ।

- ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਮ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ 540 ਕੈਲੋਰੀ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ (ਜ਼ੀਰੋ, ਊਰਜਾ ਠੰਡਕ) ਦੁਆਰਾ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਨਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 13 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੁਲਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਹੀਟ ਸਟੋਕ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ

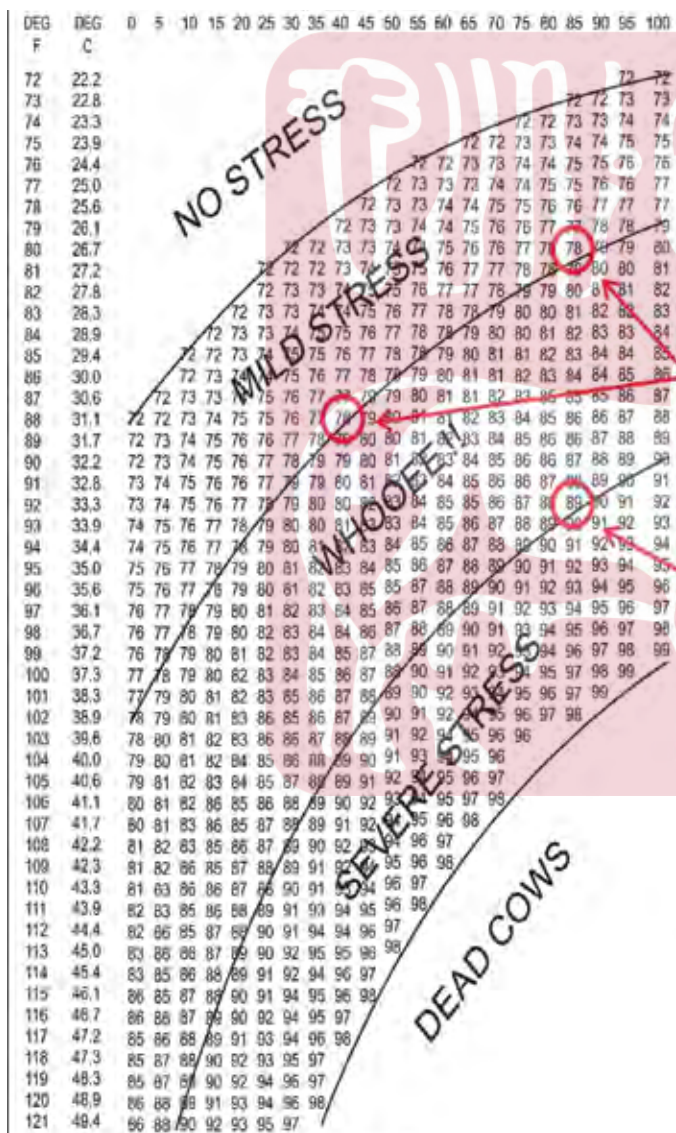
ਲੱਛਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ

ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ, ਤਣਾਅ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਸੰਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਹਾਫਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ	ਹਾਫਨ ਦਾ ਸਤਰ	ਸਾਹ/ਮਿੰਟ
ਹਾਫਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ - ਆਮ, ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ	0	<40
ਸਧਾਰਣ ਹਾਫਨਾ, ਮੂੰਹ ਬੰਦ, ਕੋਈ ਲਾਰ ਜਾਂ ਝੱਗ ਨਹੀਂ, ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖਣਯੋਗ ਛਾਤੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ	1	40-70
ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਾਫਨਾ, ਲਾਰ ਜਾਂ ਝੱਗ ਨਿਕਲਣਾ, ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਹਾਫਨਾ	2	70-120
ਪੱਧਰ 2 ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਜੀਭ ਲਟਕਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਸਾਹ ਲੈਣਾ	2.5	70-120
ਮੂੰਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਲਾਰ ਆਉਣਾ, ਗਲਾ ਚੌੜਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦਾ ਹਾਫਨਾ	3	120-160
ਪੱਧਰ 3 ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਜੀਭ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ	3.5	> 160
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਜੀਭ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਰ, ਗਲਾ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਉੱਪਰ ਵੱਲ	4	>160
ਪੱਧਰ 4 ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਰ ਗਰਦਨ ਹੇਠਾਂ, ਕਿਨਾਰੇ ਰਾਂਹੀ ਸਾਹ ਲੈਣਾ, ਲਾਰ ਟਕਪਨਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ	4.5	ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਸੂਚੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ

- ਸੂਚੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਰੋਕਥਾਮ ਉਪਾਅ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ।
- ਇਸਦੇ ਲਈ, (ਹੁੰਮਸ)ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਚਾਰਟ (ਟੀ.ਐਚ.ਆਈ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਟੀ.ਐਚ.ਆਈ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
- 78 ਟੀ.ਐਚ.ਆਈ ਤੋਂ ਉੱਪਰ, ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਚਿੱਤਰ ਟੀ.ਐਚ.ਆਈ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦਾ ਪੱਧਰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾ ਦੀ ਨਮੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਪੀਏ

1. ਇੱਕ ਸੁੱਕਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗਿੱਲਾ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਲਓ
2. ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਟਕਾਓ
3. ਸੁੱਕੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਮਾਪੋ
4. ਗਿੱਲੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਮਾਪੋ
5. ਦੋ ਥਰਮਾਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਲਓ
6. ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਚਿੱਤਰ ਦੇਖੋ), ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਮੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਓ।
7. ਨਮੀ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤਾਪਮਾਨ ਤਣਾਅ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਮਾਪੋ

Source: Dr Frank Wiersama (1990) Dept. of Ag Eng. The University of Arizona, Tucson, Arizona

ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ

ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦੇ ਸੂਚਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਛੇਤੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਤਾਪਮਾਨ ਡਿਗਰੀ	ਸੁੱਕੇ ਅਤੇ ਗਿੱਲੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	14	16	18	20
2	>>>>>>>	84	68	52	37	22	8									
4	>>>>>>>	85	70	56	42	29	26	3								
6	>>>>>>>	86	73	60	47	34	22	11								
8	>>>>>>>	87	75	63	51	39	28	18	7							
10	>>>>>>>	88	76	65	54	44	33	23	14	4						
12	>>>>>>>	89	78	67	57	47	38	29	20	11						
14	>>>>>>>	89	79	69	60	51	42	33	25	17	9					
16	>>>>>>>	90	80	71	62	54	45	37	29	22	14					
18	>>>>>>>	91	81	73	64	56	48	41	33	26	19	6				
20	>>>>>>>	91	82	74	66	58	51	44	37	30	24	11				
22	>>>>>>>	91	83	75	68	60	53	46	40	34	27	16	5			
24	>>>>>>>	92	84	76	69	62	55	49	43	37	31	20	9			
26	>>>>>>>	92	85	77	70	64	57	51	45	39	34	23	14	4		
28	>>>>>>>	92	85	78	72	65	59	53	47	42	37	26	17	8		
30	>>>>>>>	93	86	79	73	67	61	55	49	44	39	29	20	12	4	
32	>>>>>>>	93	86	80	74	68	62	56	51	46	41	32	23	15	8	1
34	>>>>>>>	93	87	81	75	69	63	58	53	48	43	34	26	18	11	5
36	>>>>>>>	93	87	81	75	70	64	59	54	50	45	36	28	21	14	8
38	>>>>>>>	94	88	82	76	71	65	60	56	51	47	38	31	23	17	11
40	>>>>>>>	94	88	82	77	72	66	62	57	52	48	40	33	26	19	13
42	>>>>>>>	94	88	83	77	72	67	63	58	54	50	42	34	28	21	16
44	>>>>>>>	94	89	82	78	73	68	64	59	55	51	43	36	29	23	18

ਮਾਪ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

- ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ। ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਹਤਮੰਦ ਗਾਂ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਦੇ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲਗਭਗ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਠੰਢਾ ਕਰਨ ਲਈ ਛਾਂ ਹੇਠ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਛਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਦਰੱਖਤ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 9 ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਛੱਤ ਵਾਲੀ ਛੱਤ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਰਫੋਰੇਟਿਡ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਬੁਣੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਰੂਥਲ ਵਰਗੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਿਕ ਛਾਂ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਈਕਲਿਕ ਟਾਈਮਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਛੋਟ ਖੁਦ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪੰਪਾਂ ਅਤੇ ਫੁਹਾਰਿਆ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਬੰਦ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਦੀ ਗਤੀ ਵਧਾਓ। ਹਰੇਕ ਗਾਂ ਲਈ 3×1 ਫੁੱਟ ਦਾ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਿਜਲੀ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਪੱਖੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ਗਰਮ ਹਵਾ (ਲੂ) ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਗਿੱਲੀ ਜੂਟ ਦੀ ਬੋਰੀ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ, ਸ਼ਾਮ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਾਰਾ ਖੁਆਓ।
- ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਚਰਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਓ।
- ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਵਾਲ ਘਟਾਓ।
- ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਬਦਲੋ ਤਾਂ ਜੋ ਘੱਟ ਸੁੱਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਬਰਾਬਰ ਰਹੇ।
- ਪੋਟਾਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਓ।

ਗਰਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਭਾਗ - 3

ਵਧੀਆ ਉਤਪਾਦਕਨ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਤੰਤਰ

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕਤਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਬਹੁਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਡਾਟਾ ਬੇਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਇਨਾਫ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਪੌਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਲਾਭ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:

- ਅਨੁਭਾਗ 1 - ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਛਾਣ
- ਅਨੁਭਾਗ 2 - ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਸਿਹਤ
- ਅਨੁਭਾਗ 3 - ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ
- ਅਨੁਭਾਗ 4 - ਪਸ਼ੂ ਪੌਸ਼ਣ (ਆਹਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ)

ਅਨੁਭਾਗ - 1

ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਪਛਾਣ

- ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਿੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰੀਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਡੇਟਾਬੇਸ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਐਕਟ (ਪੀਸੀਆਈਸੀਡੀਏ), 2009 ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਣ।
- ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉਣਾ, ਛਾਪਾ ਲਾਉਣਾ, ਕੰਨ ਬੈਜ, ਆਰਐਫਆਈਡੀ, ਇੰਜੈਕਟੇਬਲ, ਬੋਲਸ ਆਦਿ।
- ਕੰਨ ਟੈਗ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਨੰਬਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਬੈਜ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਿੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਹਰ ਜਾਨਵਰ ਲਈ ਜੋ ਕੰਨ ਟੈਗ ਨਾਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੈ, ਇਨਾਫ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਇਸਦੇ ਪੂਰੇ ਵੇਰਵੇ (ਨਸਲ, ਉਮਰ, ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ, ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਬ੍ਰੀਡ ਦੇ ਪੂਰੇ ਵੇਰਵੇ, ਆਦਿ) ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।
- ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਡੋਅਰੀ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਐਨਡੀਡੀਬੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਐਨਡੀਡੀਬੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਸਾਰੇ ਕੰਨ ਟੈਗ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਇਹ ਵਿਲੱਖਣ ਜਾਨਵਰ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਖਪਤਕਾਰ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰੀਦ ਆਰਡਰ (ਪ੍ਰੋਚੇਜ ਆਰਡਰ) ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਨੱਥੀ ਕਰਕੇ ਐਨਡੀਡੀਬੀ ਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕੰਨ ਟੈਗ

ਕੰਨ ਟੈਗ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਯੰਤਰ

ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਟੈਗ

ਅਨੁਭਾਗ - 2

ਇਨਾਫ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਿਹਤ

- ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀੜੇਮਾਰ, ਟੀਕਾਕਰਨ, ਇਲਾਜ, ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਆਦਿ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।
- ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਪਸ਼ੂ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਪੱਧਰ ਤੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀੜੇਮਾਰ, ਟੀਕਾਕਰਨ, ਪਸ਼ੂ ਬਾਂਝਪਨ ਕੈਂਪ) ਜਿੱਥੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੁੰਦਾ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

- ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਟੈਗ ਨੰਬਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੇ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਰਜਿਸਟਰਡ ਮੋਬਾਈਲ ਤੇ ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀੜੇਮਾਰ, ਟੀਕਾਕਰਨ, ਬਿਮਾਰੀ ਟੈਸਟ ਆਦਿ।
- ਇੱਕ ਸਿਹਤ ਚਾਰਟ, ਜਾਨਵਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਦਰਭ ਲਈ, (ਇਨਾਫ) ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਟੈਗ ਨੰਬਰ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖੋਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜੇਕਰ ਨੇਤਲੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਰੋਕਥਾਮ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ. ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 3

ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਜਨਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਨਾਫ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ

- ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ, ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ, ਜਣੇਪੇ, ਦੁੱਧ ਚੁਆਈ, ਆਦਿ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।
- ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ (ਕੰਨ ਟੈਗ ਨੰਬਰ) ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਡੇਟਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਕਲੀ ਗਰਭਧਾਰਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਸੰਤਾਨ ਜਾਂਚ, ਵੰਸ਼ ਦੀ ਚੋਣ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ/ਵਿਕਰੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:

- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੱਢਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।
- ਕੰਨ ਟੈਗ ਦੁਆਰਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਬੀਮਾ, ਟੀਕਾਕਰਨ, ਇਲਾਜ ਆਦਿ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਦਿਨ, ਜਣੇਪੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਸਮਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮਤ ਮਿਤੀ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੋਬਾਈਲੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (ਹਿੰਦੀ, ਮਰਾਠੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਵਿੱਚ ਐਸਐਮਐਸਰਾਹੀਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਸਹਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਏ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਡੇਟਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਨੁਭਾਗ - 4

ਇਨਾਫ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੋਸ਼ਣ

ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਇਨਾਫ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੋਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਸਾਰਣੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਭੋਜਨ ਸਾਰਣੀ (ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚਾਰਿਆ ਦੀ ਫੀਡ ਅਤੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰੀਰਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਫੀਡ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਦੇ ਸਰੋਤ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਫਾਇਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

- ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਲਾਗਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
- ਕਿਸਾਨ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਕੁੱਲ ਪਚਣਯੋਗ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫੀਡ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਖੁਰਾਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਕਸਰ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਸਵਾਲ - ਪਸੂ ਸਿਹਤ

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਅਸੀਂ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਟੀਕਾ ਬਰਫ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਨਾਲ ਵੈਕਸੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ

ਉੱਤਰ: ਬਿਮਾਰ ਜਾਨਵਰ/ਤੁਰੰਤ ਸੂਝੇ ਹੋਏ ਪਸੂ ਨੂੰ, ਸੂਣ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਅਤੇ 3-4 ਮਹੀਨੇ ਬੱਚਿਆ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਨਹੀਂ ਲਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਗਰਭਵਤੀ ਗਾਵਾਂ (ਜਾਨਵਰਾਂ) ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਹਾਂ, ਗਰਭਵਤੀ ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਆਖਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਗਰਭਵਤੀ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਸੂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਭਰੂਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਖੁਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਮੂੰਹ ਖੁਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਸੂਆਂ ਲਈ ਟੀਕਾਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਐਫ.ਐਮ.ਡੀ. ਦੇ ਲੱਛਣ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਜਾਨਵਰ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 2-3 ਕਿ:ਮੀ: ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਨਾ, ਚਾਰਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਹਾਂ, ਸੰਯੁਕਤ ਟੀਕੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਐਫ.ਐਮ.ਡੀ./ਐਚ.ਐਚ/ਬੀਕੀਓ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਟੀਕਾ ਹੁਣ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕੱਟ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਜ਼ਖਮ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ 5-10 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਸਾਫ਼ ਚੱਲਦੇ ਪਾਣੀ/ਟੂਟੀ ਨਾਲ ਧੋਵੋ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਟੂਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਖਮ ਤੇ ਮਗ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾਓ। ਜ਼ਖਮ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਨਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧੋਵੋ। ਜ਼ਖਮ ਉੱਤੇ ਟਿੰਕਚਰ ਆਇਉਡੀਨ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਪਸੂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਸੂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਓ।

ਸਵਾਲ: ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ 3-4 ਇੰਚ ਉੱਪਰ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹੋ ਤਾਂ ਜੋ ਖੂਨ ਦਾ ਵਹਾਅ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰੁਕ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗਿਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਬਲੇਡ ਨਾਲ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਚੀਰਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਖੂਨ ਵਹਿਣ ਦਿਓ। ਜ਼ਖਮ ਨੂੰ ਸਾਬਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕਰੋ।

ਸਵਾਲ: ਪੇਟ ਫੁੱਲਣ/ਅਫਰੇਵੇਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਇਹ ਸੰਘਣੇ ਹਰੇ ਪੱਤੇਦਾਰ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਰਸੀਮ, ਲੂਰਸਨ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਰੂਮੇਨ (ਪੇਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ) ਵਿੱਚ ਗੈਸ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰੂਮੇਨ ਸੁੱਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਸੂ ਨੂੰ ਨਾ ਬੈਠਣ ਦਿਓ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦਿਓ। ਪਸੂਆਂ ਨੂੰ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਨਮਕ, 30 ਗ੍ਰਾਮ ਹੀਂਗ, 100 ਮਿ.ਲੀ. ਤਾਰਪੀਨ ਤੇਲ ਅਤੇ 500 ਮਿ.ਲੀ. ਵਨਸਪਤੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਪਿਲਾਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਗੁਪਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਾਸਟਾਈਟਸ (ਸਬ ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਸ) ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਗਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਸਬ-ਕਲੀਨਿਕਲ ਮਾਸਟਾਈਟਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਗਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਬਾਲਣ ਨਾਲ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਤ ਜਾਂ ਗਲੇ ਦੀ ਲਾਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣ ਲਈ ਆਕਸੀਟੋਸਿਨ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਸੂ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਵਾਬ: ਦੁੱਧ ਕੱਢਣ ਲਈ ਆਕਸੀਟੋਸਿਨ ਟੀਕੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਪਸੂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਸਵਾਲ: ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਬਉਲੀ ਪਿਆਉਣਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਨਵਜੰਮੇ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਉਚਿਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ (ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਰ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 1/10 ਹਿੱਸਾ) ਬਉਲੀ ਪਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਅਸੀਂ ਗਰਭਵਤੀ ਪਸੂ ਨੂੰ ਕੀੜੇ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

ਉੱਤਰ: ਗਰਭਵਤੀ ਜਾਨਵਰ ਜੋ ਸੂਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਣ ਦੇ 6-7 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕੀੜੇ ਮਾਰ ਦਵਾਈ ਦਿਓ।

ਅਕਸਰ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ - ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪੋਸ਼ਣ

ਸਵਾਲ: ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਕੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਸਾਰੀਆਂ ਪਜ਼ਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਲਬਧ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਅਸੀਂ ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਕਣੀ, ਕਣਕ ਦੀ ਕਣੀ, ਕੇਲੇ ਦੇ ਤਣੇ, ਬਾਂਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

ਜਵਾਬ: ਹਾਂ, ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ, ਰੁੱਖ ਦੇ ਪੱਤੇ ਆਦਿ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਖੁਰਾਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਖਣਿਜ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਫੀਡ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੇ ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੂੜੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਅਤੇ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੂੜੀ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇਕਰ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੂੜੀ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਖਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਵਾਲ: ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਭਰਪੂਰ ਤੂੜੀ ਖੁਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਨਾ ਤਾਂ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁੱਧ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੂੜੀ ਜਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਤੂੜੀ ਨਾਲ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੂੜੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ/ਬਾਈਪਾਸ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਆਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਖੁਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਵਾਧੂ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਕਿਉਂਕਿ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਮਿਕਸਡ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਖਣਿਜ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਵਾਲ: ਜੇਕਰ ਜਾਨਵਰ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੱਟਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਬਰਿੱਕ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਰਿੱਕ ਤੇ ਆਟਾ, ਚੋਕਰ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ ਪਾਓ, ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕਰੋ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਸ਼ੂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ।

ਸਵਾਲ: ਇੱਕ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਮਿਨਰਲ ਬਰਿੱਕ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲਾ ਯੂਰੀਆ ਮੋਲਾਸਿਸ ਮਿਨਰਲ ਬਰਿੱਕ ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਲਈ 5-7 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਕਸਰ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ - ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨ

ਸਵਾਲ: ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੇਸੀ ਨਸਲਾਂ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਉੱਤਰ: ਦੇਸੀ ਨਸਲਾਂ ਸਾਡੇ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਸਾਧਾਰਨ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਤੇ ਵੀ ਚੰਗਾ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਉੱਚ ਚਰਬੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਇਹਨਾਂ ਗਾਵਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਗਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਸੀ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਸਥਾਨ ਲਈ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਕਵਰ ਨੂੰ ਵੇਖੋ।

ਸਵਾਲ: ਡੇਅਰੀ ਉਦਯੋਗ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵਾਂ ਜਾਨਵਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ - ਦੇਸੀ ਗਾਂ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਗਾਂ ਜਾਂ ਮੱਝ।

ਉੱਤਰ: ਨਸਲ ਦੀ ਚੋਣ ਜਾਂ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤਾਂ, ਜਲਵਾਯੂ, ਫੀਡ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਦੁੱਧ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਰੋਤ ਸੀਮਤ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਾਵਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸਰੋਤ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਉੱਥੇ ਕਰਾਸ ਬਰੀਡ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਕੀਮਤ ਚਰਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕਿਹੜਾ ਜਾਨਵਰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜਾਂ ਸਸਤਾ ਪਸ਼ੂ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਸਸਤਾ ਜਾਨਵਰ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਧਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਰਾਜ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮੌਸਮੀ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀਆਂ ਗਾਵਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਨਸਲਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸੀ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਸਲਾਂ, ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਲਈ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕੀ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨੀ ਕੋਲ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਵੀਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਾਨਵਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਸਇਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਕੀ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨੀ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਉੱਤਰ: ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਏ ਜਾਂ ਬੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ (ਸੀਮਨ ਸਟੇਸ਼ਨ) ਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰਲ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਕੰਟੇਨਰ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਟੇਨਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ)। ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਗਰੂਕ ਅਤੇ ਉੱਨਤ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਸਲ ਦੇ ਬਲਦ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੀਰਜ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਸਲ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਬਲਦ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਕੀ ਹੈ।

ਸਾਇਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਸਾਰੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਦਰਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਗਾਈਡ ਗਰਭਦਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਇਹ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ, ਬਾਂਝਪਨ ਜਾਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪ੍ਰਜਨਨ (ਗਰਮੀ) ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ

ਜਵਾਬ - ਨਹੀਂ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ, ਬਾਂਝਪਨ ਜਾਂ ਦੁਹਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬਲਦ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਾਦਾ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜਾਨਵਰ ਬਾਂਝਪਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਰਭ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਨਕਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਗਰਭਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੀਰਜ ਦੀ ਡੋਜ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਜੇਕਰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ (ਮਿਆਰੀ ਵਿਧੀ) ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਨੂੰ ਗਰਭਵਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਖੁਰਾਕ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲੰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਂ-ਮੱਝ ਨੂੰ ਬਲਦ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ - ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ ਸਫਲਤਾ ਦਰ ਕੀ ਹੈ

ਜਵਾਬ: 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਵੱਧ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਸਫਲ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਹਾਂ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਸਫਲਤਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਗਰਮੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਨਕਲੀ ਗਰਭਧਾਰਨ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਮਰਦ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਂ-ਮੱਝ ਦਾ ਦੁੱਧ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਵੱਡੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਨਾ ਤਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਝੂਠੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਦੇਸੀ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਲਦ ਦਾ ਵੀਰਜ ਵਧੀਆ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ

ਉੱਤਰ: ਭਾਰਤੀ ਨਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਹੀਵਾਲ, ਲਾਲ ਸਿੰਧੀ, ਗਿਰ ਆਦਿ ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਿਸਾਨ ਸ਼ੁੱਧ ਜਰਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਲਸਟਾਈਨ ਪ੍ਰਸ਼ੀਅਨ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਕਰਾਸਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਦੁੱਧ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਏ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਖਾਸ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਆ ਲੈਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵੇਚਣਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਿਰਫ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਚਰਬੀ, ਪ੍ਰੋਟੀਨ,

ਲੈਕਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਕੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਭਾਰ ਵਾਧਾ ਦਰ ਇਸਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਮੇਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਪੇਡੀਗਰੀ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਬਲਦ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਵੀਰਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੀਰਜ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਵਾਲ: ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਕੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿੱਥੋਂ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਕੀ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਗਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਦਰ ਕੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਅਜਿਹੇ ਵੀਰਜ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਲਿੰਗ ਦੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੱਛਤ ਲਿੰਗ (ਵੱਢੇ/ਵੱਢੀਆਂ) ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 80-90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਇਸ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 80-90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੱਚੇ ਇੱਕੋ ਲਿੰਗ ਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਵੀਰਜ ਦੁਆਰਾ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਔਲਾਦ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 50:50 ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਸੈਕਸਡ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਘਰੇਲੂ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਿੰਗੀ ਸੀਮਨ 1200-2000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀ ਦਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਸਾਰੇ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੈਕਸਡ ਵੀਰਜ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਲਈ, ਰਾਜ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਔਲਾਦ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸੈਕਸਡ ਵੀਰਜ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇ ਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗਾਂ ਦਾ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਟ੍ਰਾ ਨੂੰ ਕੋਲ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਬਲਦ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ। ਸਟ੍ਰਾ ਤੇ ਲਿਖੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ, ਪਸ਼ੂ ਪਤੀ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਨਾਲ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੋਲਸਟਾਈਨ ਪ੍ਰੀਜ਼ੀਲੀਅਨ, ਜਰਸੀ, ਗਿਰ, ਸਾਹੀਵਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰਾ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਲਿੰਗ ਵਾਲੇ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਢਾ ਜਾਂ ਵੱਢੀ (ਇੱਛਤ ਲਿੰਗ ਦਾ ਜਾਨਵਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਣੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਵੀਰਜ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਰ ਵੀ ਰਵਾਇਤੀ ਵੀਰਜ ਨਾਲੋਂ 10-20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਭਰੂਣ ਬਦਲੀ (ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨ) (ਈ.ਟੀ) ਕੀ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦਾ ਬਦਲ ਹੈ ਮੇਰੀ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗਰਭਵਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਕੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਭਵਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਈ.ਟੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਈ.ਟੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਕੌਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਕੀ ਹੈ ਕੀ ਮੈਂ ਈ.ਟੀ. ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਜਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਜਵਾਬ: ਈ.ਟੀ. ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ, ਭਰੂਣ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੇ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗ੍ਰਹਿ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਤੱਕ ਉਸਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਕਨੀਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 114 ਵੱਧ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਈ.ਟੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਾਂ/ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਨੁਕਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਈ.ਟੀ. ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਲਸੀ ਫਾਰਮ, ਦੇਹਰਾਦੂਨ (ਉੱਤਰਾਖੰਡ): ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਗਊਸ਼ਾਲਾ (ਬੀਡਜ, ਗੁਜਰਾਤ), : ਬੁਲ ਮਦਰ ਫਾਰਮ, (ਹਰੀਘਾਟ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ), ਈ.ਟੀ. ਕੇਂਦਰ, (ਨਾਭਾ, ਪੰਜਾਬ) ਅਤੇ ਬਾਇਕ (ਪੁਣੇ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ) ਦੁਆਰਾ ਈ.ਟੀ. ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਬਲਦ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਈ.ਟੀ. ਸੇ ਵਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਈ.ਟੀ. ਲਾਗਤ, ਭਰੂਣ ਦੀ ਨਸਲ, ਇਸਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਗਰਭ ਧਾਰਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਦੁਆਰਾ ਨਰ ਜਾਂ ਮਾਦਾ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੋਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ ਕਿ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਗੰਨ ਨਾਲ ਭਰੂਣ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੋ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ ਭਰੂਣ ਲਗਾਉਣਗੇ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਂ-ਮੱਝ ਨੂੰ ਬਲਦ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ - ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ ਸਫਲਤਾ ਦਰ ਕੀ ਹੈ

ਜਵਾਬ: 40ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ ਵੱਧ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਸਫਲ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਹਾਂ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਸਫਲਤਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਗਰਮੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਵਾਲ: ਕੀ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਮਰਦ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਂ-ਮੱਝ ਦਾ ਦੁੱਧ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਵੱਡੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਨਾ ਤਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਾਂ/ਮੱਝ ਦੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਬੁਠੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਦੇਸੀ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਲਦ ਦਾ ਵੀਰਜ ਵਧੀਆ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ

ਉੱਤਰ: ਭਾਰਤੀ ਨਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਹੀਵਾਲ, ਲਾਲ ਸਿੰਧੀ, ਗਿਰ ਆਦਿ ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਿਸਾਨ ਸ਼ੁੱਧ ਜਰਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਲਸਟਾਈਨ ਪ੍ਰਸ਼ੀਅਨ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਜਨਨ ਨੀਤੀ ਕਰਾਸਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਦੁੱਧ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੂਏ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਖਾਸ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਆ ਲੈਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵੇਚਣਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਿਰਫ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਚਰਬੀ, ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਲੈਕਟੋਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਕੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਭਾਰ ਵਾਧਾ ਦਰ ਇਸਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਿੱਕੇ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਮੇਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਪੇਡੀਗਰੀ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਜਵਾਬ: ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਬਲਦ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਵੀਰਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੀਰਜ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਵਾਲ: ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਕੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਕੀ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜਾਨਵਰ ਵਿੱਚ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਗਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਦਰ ਕੀ ਹੈ

ਉੱਤਰ: ਅਜਿਹੇ ਵੀਰਜ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਲਿੰਗ ਦੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੱਛਤ ਲਿੰਗ (ਵੱਡੇ/ਵੱਡੀਆਂ) ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 80-90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਇਸ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 80-90ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੱਚੇ ਇੱਕੋ ਲਿੰਗ ਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਵੀਰਜ ਦੁਆਰਾ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਔਲਾਦ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 50:50 ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਸੈਕਸਡ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਘਰੇਲੂ ਵੀਰਜ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਿੰਗੀ ਸੀਮਨ 1200-2000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀ ਦਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਸਾਰੇ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੈਕਸਡ ਵੀਰਜ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਲਈ, ਰਾਜ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਔਲਾਦ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸੈਕਸਡ ਵੀਰਜ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇ ਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗਾਂ ਦਾ ਨਕਲੀ ਗਰਭਦਾਨ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਟ੍ਰਾ ਨੂੰ ਕੋਲ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਬਲਦ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ। ਸਟ੍ਰਾ ਤੇ ਲਿਖੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ, ਪਸ਼ੂ ਪਤੀ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਨਾਲ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੋਲਸਟਾਈਨ ਪ੍ਰੀਜ਼ੀਲੀਅਨ, ਜਰਸੀ, ਗਿਰ, ਸਾਹੀਵਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰ੍ਹਾ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਲਿੰਗ ਵਾਲੇ ਵੀਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਵੱਡੀ (ਇੱਛਤ ਲਿੰਗ ਦਾ ਜਾਨਵਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਣੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਵੀਰਜ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੈਕਸਡ ਸੀਮਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਰ ਵੀ ਰਵਾਇਤੀ ਵੀਰਜ ਨਾਲੋਂ 10-20ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ ਨਸਲਾਂ

ਝੋਟੇ

ਮੁਰਾਹ
ਮੂਲ: ਹਿਸਾਰ, ਰੋਹਤਕ,
ਗੁੜਗਾਉਂ ਅਤੇ ਜੀਂਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ,
ਹਰਿਆਣਾ।

ਮੱਝਾਂ

ਜਾਫਰਾਬਾਦੀ
ਮੂਲ: ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ, ਜਾਮਨਗਰ,
ਰਾਜਕੋਟ, ਭਾਵਨਗਰ, ਪੋਰਬੰਦਰ
ਅਤੇ ਅਮਰੇਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ,
ਗੁਜਰਾਤ।

ਨੀਲੀ ਰਾਵੀ
ਮੂਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ
ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ: ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਪਾਈ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਢਰਪੁਰੀ
ਮੂਲ: ਸੋਲਾਪੁਰ, ਸਾਂਗਲੀ ਅਤੇ
ਕੋਲਹਾਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ।

ਮਹੇਸਾਨਾ
ਮੂਲ: ਮਹੇਸਾਨਾ, ਬਨਾਸਕਾਂਠਾ
ਅਤੇ ਸਾਬਰਕਾਂਠਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ,
ਗੁਜਰਾਤ।

ਸੁਰਤੀ
ਮੂਲ: ਆਨੰਦ, ਖੇੜਾ ਅਤੇ
ਬੜੌਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਗੁਜਰਾਤ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ
ਆਨੰਦ 388001 ਗੁਜਰਾਤ

ਫੋਨ ਨੰ: (02692) 260148 / 260149 / 260160 • ਫੈਕਸ: (02692) 260157 / 260159

ਵੈਬਸਾਈਟ: www.nddb.coop